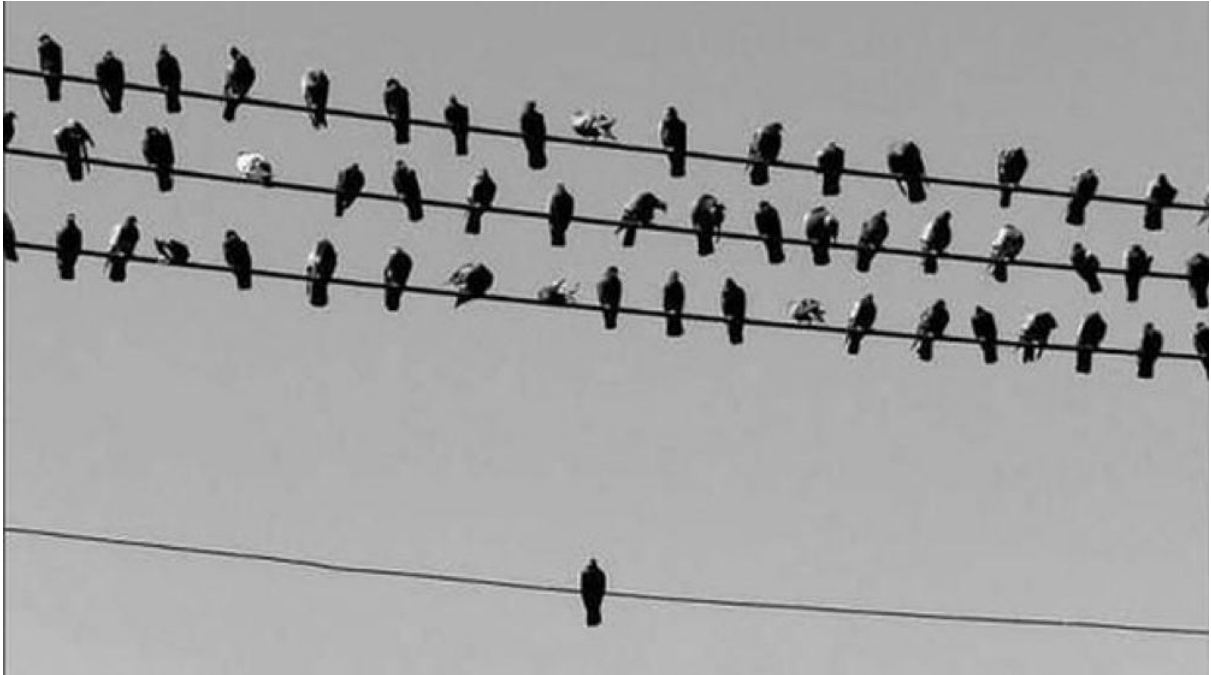

Et tomrum i hjertet

- Et casestudie af ældre besøgsværter oplevelse af deres livssituation og betydningen af at have en besøgsven.

Speciale

Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde

Aalborg Universitet, København d. 03.06.2019

Udarbejdet af:

Kamilla Højstrup Nielsen (20170911)

Rikke Slott Nielsen (20170892)

Vejleder: Ane Grubb

Anslag: 191.581

Indholdsfortegnelse

Abstract	3
Indledende afsnit	5
Indledning	5
Problemstilling	8
Afgrænsning	8
Begrebsafklaring	9
State of art	10
Beskrivelse af Røde Kors' besøgstjeneste	12
Begrundelse for valg af case samt refleksioner ved casestudie	13
Præsentation af besøgsværter	14
Brugerperspektivet	16
Projektets videnskabsteoretiske udgangspunkt	16
Metode	18
Interview	18
Gatekeeper	20
Etiske overvejelser	21
Reliabilitet, validitet og generaliserbarhed	22
Analysestrategi	24
Teoretisk udgangspunkt	25
Anthony Giddens - Moderniteten konsekvenser	25
Erving Goffman - Stigma	26
Axel Honneth - Anerkendelse	28
Anders la Cour - formel og uformel omsorg	30
Samspil mellem teori	31
Analysedel 1: Den oplevede livssituation	31
Samfundets påvirkning af livssituationen	32
Den oplevede diskurs og stigmatisering af ældre	32
Opsamling	38
Teknologiske løsninger i det moderne samfund	39
Opsamling	42
Manglende anerkendelse	42
Opsamling	47
Indsatsen fra den kommunale hjemmepleje	47
Udlejring af sociale funktioner til det offentlige	48
Relationen til hjemmehjælperen	49

Manglende rettigheder	51
Opsamling	54
De sociale relationers betydning	54
Manglende familiære relationer	54
Manglende venskabelige relationer	57
Opsamling	58
Social isolation grundet manglende mobilitet	59
Isolation i lejligheden	59
Afhængighed	60
Opsamling	61
Delkonklusion 1	62
Analysedel 2: Betydningen af besøgsven	63
Frivilligt arbejde i det moderne samfund	64
Holdningen til den frivillige indsats	64
Besøgstjenesten i det moderne samfund	66
Opsamling	68
Relationen til besøgsvennen	68
(Besøgs)venskab	68
Frivillighedens betydning	72
Opsamling	73
Besøgstjenestens bidrag mod oplevelsen af ensomhed	74
Positive oplevelser til bekæmpelse af ensomhed	74
Tomrum i hjertet på trods af besøgsvenner	75
Opsamling	77
Delkonklusion 2	77
Konklusion	78
Diskuterende perspektivering	80
Litteraturliste	84
Bilag 1 - Interviewguide	
Bilag 2 - Kodningskema	

Abstract

This thesis examines how elderly visiting hosts (besøgsværter) experience their life and what impact their visiting friend (besøgsven) have on their experience of loneliness. The thesis is based on a case study of the Red Cross visitor service in Copenhagen. In order to obtain an understanding of the life situation of the elderly visiting hosts, this thesis will elaborate on how the elderly visiting hosts experience the society and the overall discourse on elderly in a modern society. Therefore, we find it interesting to examine how the visiting hosts experience modern technology and how it applies to them. Furthermore, this thesis will examine how the visiting hosts experience homecare and their relationship to the caretaker. The thesis will explore what family ties means for the elderly visiting hosts and which impact their mobility has on their social life. The thesis elaborates on how the visiting hosts feel about the volunteerwork and how they experience the relationship to their visiting friend. Finally, we explore if the visitor service can help reduce loneliness in the elderly visiting hosts life.

This thesis has a hermeneutically philosophical science approach. All through this thesis we have focused on our early understand and experience of the themes and used this actively in the thesis and through the process achieve fusion of horizons with the visiting hosts. To answer our problem statement, we have used a qualitative method and conducted five interviews with visiting hosts. Furthermore, we have included various studies in order to obtain a better understanding of the field.

The theoretical framework for this thesis is based on Erving Goffmans *stigma* theory, Anthony Giddens theory about *consequences of modernity* and Axel Honneths theory about *recognition*. Furthermore, Anders la Cours study on formel and informel carerelations have been included.

The thesis concludes that elderly visiting hosts feels excluded from society, because they feel stigmatized by the discourse. They feel excluded as a result of the way people talk about elderly and they also feel left behind, because of the modernity's focus on technology.

The visiting hosts experience a lot of alone time, because they lack friends and family. Their main contact is with caretakers from the municipality, a relation which lacks time, stability and continuity. Furthermore, their loss of mobility makes them isolated in their homes. All

the experiences mentioned above have an impact on the feeling of loneliness in the life of the visiting hosts. But all the visiting hosts experience the relationship to their visiting friend as very important. Their visiting friends makes them feel less unhappy and none of the visiting hosts wished to be without their visiting friend. Despite having a visiting friend, the elderly visiting hosts are still experiencing loneliness and felt left alone and excluded from society.

Indledende afsnit

Indledning

I Danmark lever vi længere og længere. Den ældre generation er derfor blevet større og udviklingen ser kun ud til at fortsætte. I januar 2018 var ca. 1,1 million personer i Danmark over 65 år. Der er igennem de seneste 10 år sket en stigning i antallet af ældre på 31% (Ældresagen, 2018: 1) og i 2042 regner man med, at 25% af den danske befolkning, vil være over 65 år. Det er primært gruppen over 80 år, der vokser hurtigst og det forventes, at denne gruppe vil vokse med hele 150.000 personer over de næste 10 år. Dette svarer til en stigning på 58% flere end i dag (Danmarks Statistik, 2010 & 2018).

Gennem de seneste årtier har der fra politisk side været et stort fokus på aldring som et samfundsmæssigt problem. Både politisk og i medierne har man omtalt den stigende andel af ældre som en byrde eller en udfordring for samfundet. Diskursen omkring den demografiske udvikling er præget af udtryk som f.eks. "ældrebyrden", "ældrebølgen" og "ældrebomben". Den politiske opmærksomhed skyldes først og fremmest at, stigningen i antallet af ældre tænkes at medføre nogle økonomiske og sociale udfordringer for det danske velfærdssamfund i fremtiden. Rent økonomisk vil det kræve til flere midler til folkepensionen, hospitalerne mm. Derfor er der kommet et stort fokus på at skabe fysisk og mental sundhed hos de ældre, så de kan være længere på arbejdsmarkedet, klare sig selv i eget hjem og leve længere uden sygdom.

På trods af den store stigning i antallet af ældre, er sket en stor besparelse i forhold til de sociale ydelser. Siden midten af 1990'erne er der blevet skåret ned på hjemmehjælpen. I første omgang gik det primært ud over den praktiske hjælp, men efterfølgende er der også sket en besparelse på den sociale del (Andersen & Jensen, 2015: 132).

Ældre Sagen har ud fra tal fra Danmarks Statistik fundet frem til, at der i perioden 2008-2016 er sket et fald på 26% i hjemmehjælp til ældre over 80 år. Samtidig er der i denne periode bevilliget 6 millioner færre hjemmehjælpstimer (Ældre Sagen, 2019). Der er altså sket en udvikling, hvor der er blevet beskåret mere og mere på området til trods for, at antallet af ældre er steget. I de seneste 10 år har politikernes fokus på rehabilitering været midlet til at opnå større besparelser på området, samt øge livskvaliteten hos de ældre borgere. Dette ses

især i form af et paradigmeskifte i ældreplejen, hvor man tidligere havde fokus på at plejen skulle være kompenserende, har man nu mere fokus på at hjemmeplejen skal yde hjælp til selvhjælp (Andersen & Jensen, 2015: 133). Rehabiliteringsindsatsen skal altså sikre, at de fleste ældre bliver så selvhjulpne som muligt, så de få hænder vi har tilbage, sikres de allersvageste og mest syge borgere (Marselisborg, 2015: 7). Udviklingen i hjemmeplejen i de seneste år, kan derfor have haft en betydning for de ældres oplevelse af ensomhed.

Hjemmehjælpen, som tidligere kan have været de ældres tætte relation og måske eneste besøg i løbet af dagen, er blevet skåret ind til benet og har nu ikke længere den samme tid til at yde den sociale omsorg. Ifølge Ensomme Gamles Værn kan de professionelles omsorg være med til at mindske ensomhed og isolation for en stund, dog kan den ikke sammenlignes med gensidige relationer, som kan afhjælpe ensomheden fuldstændigt (Ensomme Gamles Værn, 2019).

Ensomhed er efterhånden blevet et større og større emne i Danmark, og især den ældre del af befolkningen oplever ofte at være uønskede alene (Sundhedsstyrelsen, 2017: 111).

En undersøgelse udgivet af Marselisborg 2015 peger på, at manglende sociale relationer kan være af afgørende betydning for ældres oplevelse af ensomhed. Det har derfor stor betydning hvorvidt den ældre har en familie, en ægtefælle eller venner til at dele sit liv med (Marselisborg, 2015: 12). Ensomhed har individuelle konsekvenser, som selvvurderet dårlig livskvalitet, øget risiko for sygdom og en øget dødelighed. Dødelighedsstudier har vist, at utilstrækkelige sociale relationer har samme påvirkninger på dødelighed som risikofaktorer såsom rygning, fysisk inaktivitet, alkohol og overvægt (Lasgaard og Friis, 2015: 4).

Man ser ikke en stor procentmæssig stigning i ensomheden blandt ældre, men det antages at stigningen i antallet af ældre, vil medføre flere ensomme ældre, og derfor vil dette udgøre en større samfundsproblematik i fremtiden (Sundhedsstyrelsen, 2017: 111).

Desuden viser undersøgelser, at der blandt den ældre del af befolkningsgruppen, findes den største selvmordsrate. En tredjedel af alle selvmord bliver begået af mennesker på over 60 år, og det er især ældre mænd på 80+ år, der vælger at tage deres eget liv (Socialstyrelsen, 2014: 4). Dette tyder klart på, at der blandt de ældre i det danske samfund opleves en psykisk mistrivsel.

Der har derfor været en stor politisk opmærksomhed på bekæmpelse af ensomhed blandt den ældre del af befolkningen. I august 2018 blev det offentliggjort, at den nuværende ældreminister Thyra Frank, sammen med regeringen, ville afsætte 400 millioner kr. på den

kommende finanslov til bekæmpelse af ensomhed. Hvilke tiltag, der specifikt skal støttes økonomisk, er dog ikke blevet uddybet yderligere, da ministeren vil lade det være op til de enkelte kommuner (Sundheds- og ældreministeriet, 2018). På trods af at det endnu ikke er defineret, hvordan ovenstående midler skal anvendes, kan det tænkes, at inddragelsen af den frivillige sektor vil spille ind. Især da der indenfor det politiske felt, gennem de sidste 10-15 år, har været øget opmærksomhed på at inddrage civilsamfundet i forhold til løsningen af sociale problemer. I dag ses det allerede, at det frivillige felt løfter en stor opgave med hensyn til det sociale arbejde på ældreområdet. Flere aktører, som Ældre Sagen og Røde Kors, udbyder tiltag for at mindske den ensomhed, de ældre kan opleve.

Politisk er der delte meninger om hvorvidt, det er ansvarligt at lade det frivillige arbejde overtage vigtige samfundsproblematikker, samt i hvor høj grad det frivillige arbejde skal varetage eller supplere den offentlige indsats.

Karen Hækkerup, socialminister på daværende tidspunkt, udtaler i 2013:

(...) De frivillige skal ikke blive discount-sosu'er. Så går vi den gale vej, men vi kan bruge dem til nogle af de ting de er særligt gode til, fordi de er frivillige, og derfor kan skabe en merværdi (la Cour, 2014: 7).

I modsætning udtaler nuværende socialminister, Mai Mercado, i 2018:

"Jeg kunne sådan set godt se for mig, at frivillige overtager nogle af de opgaver, som bliver løst af det offentlige i dag" (Løppenthin, 2018).

Hun vælger dog efterfølgende at rette sin udtalelse til, at der selvfølgelig ikke er nogle frivillige, der skal være arbejdskraft for staten og at de offentlig ansatte ikke skal erstattes, men at de to parter i stedet skal bringes tættere sammen (Løppenthin, 2018).

Med det store fokus på det frivillige arbejde har vi fundet det interessant at se på, hvad det frivillige arbejde kan bidrage med i kampen mod ensomhed. Vi har derfor fundet det interessant at undersøge, hvad besøgsværter mener om det frivillige arbejde i besøgstjenesten. Har det betydning for indsatsen om den udføres af frivillige eller en kommunal ansat? Og oplever besøgsværterne nogle fordele ved en frivillig indsats frem for den kommunale?

Med afsæt i ovenstående indføring i emnet vedrørende ældres ensomhed og den frivillige indsats, samt refleksioner over feltets udvikling, har vi valgt at undersøge, hvordan

besøgsværterne oplever at omgivelserne påvirker deres livssituation og om en besøgsven har en betydning i forhold deres oplevelse af ensomhed. For at belyse denne problemstilling har vi valgt at indgå et samarbejde med Røde Kors Hovedstadens seniorafdeling angående deres besøgstjeneste. Vi har valgt at undersøge besøgstjenesten, da den ofte bliver brugt som et eksempel på det gode frivillige arbejde og som en effektiv måde at afhjælpe ensomhed hos ældre mennesker. Besøgstjenester er ofte i medierne og i den politiske diskurs fremhævet som eksemplarisk for den frivillige sociale indsats og måden hvorpå man kan løfte nogle af velfærdssamfundets opgaver (la Cour, 2014: 74). Vi har anlagt et brugerperspektiv, da vi er interesserede i at undersøge, hvordan besøgsværter oplever deres livssituation og om det har betydning for dem at have en besøgsven, i forhold til hindringen af deres ensomhed. Dette har vi valgt, da vi ud fra vores litteratursøgning har afdækket, at der inden for vores problemfelt ikke kan fremfindes megen forskning, hvor det er brugerens oplevelse af ensomhed og den frivillige indsats, der er i fokus. Af samme årsag ser vi et behov for at belyse de ældres opfattelse af deres egen livssituation og hvordan de oplever den frivillige indsats hos besøgstjenesten. Vores problemstilling er derfor følgende:

Problemstilling

Hvordan oplever besøgsværter deres livssituation og hvilken betydning har deres besøgsven for oplevelsen af ensomhed?

Afgrænsning

I dette speciale er anlagt et brugerperspektiv, og derfor tager hele analysen udgangspunkt i disse individers holdning til projektets emner. Vi mener, at der er et manglende blik for brugernes oplevelser på dette felt, hvilket vil blive belyst nærmere i specialets *State of art*. Vi valgt kun at beskæftige os med besøgsværternes oplevelser og ikke inddrage de frivillige eller Røde Kors' perspektiv.

På baggrund af, at vores informanter er udvalgt fra besøgstjenesten, er de allerede før vores speciale, vurderet som ensomme ældre af Røde Kors. Specialet beskæftiger sig ikke med verificeringen af denne vurdering, men tager i stedet udgangspunkt i, hvordan de oplever

deres livssituation som ensomme ældre. Vi er vidende om at besøgsværterne er i en specifik livssituation, der ikke kan generaliseres til andre ældre i samfundet. Vi har dog fundet at denne specifikke målgruppe var den mest interessante at undersøge, da det er en gruppe som udgør en udsat minoritet, som sjældent bliver inkluderet i undersøgelser om frivilligt arbejde.

Begrebsafklaring

Ensomhed: Vores informanter er allerede før vores møde vurderet ensomme af Røde Kors. Røde Kors har dog ikke udformet egen definition af ensomhed, men beskriver følgende:

“(...) sniger sig ind på os, isolerer os fra fællesskabet og forringer vores livskvalitet. Følelsen af ensomhed kan ramme alle, og der kan være mange forskellige grunde til den. Måske føler du dig ensom, fordi dine venner er faldet fra, eller fordi din familie er langt væk? Måske har du svært ved at komme ud blandt andre, eller måske mangler du en at tale med om stort og småt – om hverdagen og livet” (Røde Kors, 2019¹).

Specialet tager derfor udgangspunkt i ovenstående, men for at supplere denne beskrivelse har vi valgt også at inddrage følgende definition af ensomhed:

“Ensomhed kan karakteriseres som en varig tilstand af emotionel art, som opstår når en person føler sig fremmedgjort overfor, misforstået eller afvist af andre og/ eller mangler sociale medspillere for ønskede aktiviteter, især aktiviteter som bidrager til følelsen af social integration og følelsesmæssig nærhed” (Højlund, 2001: 7).

Ældre: Når vi omtaler ældre i specialet, menes mennesker hvis alder er over 65 år.

Besøgsven: Når en besøgsven omtales, henvises til en frivillig hos besøgstjenesten ved Røde Kors Hovedstaden.

Besøgsvært: Beskriver vores informanter, som hos Røde Kors kaldes besøgsværterne. For at kunne blive besøgsvært, skal man være over 65 år og opleve ensomhed. Røde Kors foretager denne vurdering og matcher den ældre med en besøgsven.

Udsatte ældre: Vi definerer udsatte ældre som ældre, der har flere forskellige eksisterende problemstillinger, såsom psykiske, fysiske og sociale udfordringer. Disse udfordringer kan være en oplevelse af ensomhed, nedsat mobilitet og afsavn af samvær. Det er derfor ofte ældre, som har et stort behov for støtte i dagligdagen for at kunne fungere.

Frivillig/ frivilligt arbejde: I dette speciale har vi ladet os inspirere af Center for Frivilligt Socialt Arbejdes definition af *frivilligt arbejde*. I specialet vil frivilligt arbejde/ indsats derfor være betinget af at indsatsen: Er frivillig, udføres over for personer uden for den frivilliges familie, er til gavn for andre end én selv og ens familie, er formelt organiseret og er aktiv (Center for Frivilligt Socialt Arbejde, 2017: 9).

State of art

Før vores konkretisering af problemstillingen, foretog vi søgninger indenfor emnerne ensomhed hos ældre og det frivillige arbejde på ensomheds området, i diverse databaser. Dette gjorde vi for at opnå en mere indgående viden om feltet, samt undersøge hvilken forskning der allerede eksisterede på området. Gennem litteratursøgning i diverse databaser, såsom *VBN*, *Jstor* og *google scholar* har vi foretaget forskellige kombinationer af søgeordene “frivillighed”, “ældre”, “ensomhed”, samt “besøgsven/besøgstjenesten”. Disse søgninger har ført os til forskellige videnskabelige artikler såsom: *Leading a meaningful life at older ages and its relationship with social engagement, prosperity, health, biology, and time use* (2018) af Andrew Steptoe and Daisy Fancourt, samt *Formal Volunteer Activity and Psychological Flourishing in Scandinavia: Findings from Two Cross-sectional Rounds of the European Social Survey* (2018) af Ziggi Ivan Santini et al., disse artikler belyser primært de ældres deltagelse i det frivillige arbejde. Herudover fandt vi artikler vedrørende det frivillige arbejdes danske indsatser, i forhold til ensomhed såsom: *Kortlægning og analyse af danske initiativer til ensomme* (2014) af Julie Christiansen & Mathias Lasgaard.

Vi fandt desuden flere undersøgelser om hvordan ensomhed opstår, heriblandt *Lonely planet* (2011) af John T Cacioppo, Louise C Hawkey and William Patrick.

Samt studier om hvordan det frivillige arbejde har ændret sig over tid: *On the Changing Civic Landscape in Denmark and its Consequences for Civic Action* (2018) af Ane Grubb og Lars Skov Henriksen. Ovenstående undersøgelser og rapporter vil ikke blive anvendt i specialet, de er blot nævnt for at illustrere et par eksempler, på noget af det materiale, der findes på området.

De videnskabelige artikler, vi har kunne finde i databaserne, der inkluderede ældre ensomme, har haft fokus på forekomst og demografi. Langt de fleste undersøgelser vedrørende frivilligt arbejde har ønsket, at klarlægge hvordan det frivillige arbejde udføres, og hvad det betyder for de frivillige. Dette har været en af årsagerne til, at vi netop har valgt at anlægge et brugerperspektiv i projektet. Med perspektivet kan vi indfange, hvordan de ældre oplever det at modtage en indsats, fra et frivilligt projekt og om indsatsen faktisk giver dem det, de har behov for.

Vi er dog stødt på en artikel af Jesper Wegens, som tidligere har foretaget en undersøgelse angående besøgsvenners hindring af ensomhed. Wegens konklusion er, at besøgstjenesten er den mest effektive indsats i bekæmpelsen af ensomhed blandt ældre (Wegens, 2003). Denne konklusion har medvirket til, at vi har valgt at øge vores fokus på i hvor høj en grad denne indsats, der skulle være den mest effektive, så hindrer ensomheden hos de ældre. Vi har selvfølgelig haft for øje, at artiklen er af ældre karakter (2003). Men efter yderligere afsøgning af feltet, har vi kunnet konstatere, at besøgstjenesten stadig er en af de største indsatser, som er tilrettelagt for at hindre ensomhed hos ældre (Røde Kors, 2019²).

Yderligere har vi søgt diverse forskningsrapporter frem, ved brugen af blandt VIVE og Center for frivilligt arbejde, for at få den nyeste data på området i en dansk kontekst.

Vi fandt, at den største undersøgelse om ensomhed hos ældre i Danmark blev foretaget i 2013 af CFK - Center for Folkesundhed og Kvalitetsudvikling. De har valgt at tage udgangspunkt i The Three-item Loneliness scale, som er en internationalt anerkendt metode til indhentning af data omkring ensomhed. Undersøgelsen tager udgangspunkt i en survey, hvor 33.285 personer har deltaget. Vi har valgt at anvende denne undersøgelse, da den bygger på det højeste antal informanter og at deres tilgang til at undersøge begrebet ensomhed bygger på en anerkendt metode (Laskaard og Friis, 2015). Vi har blandt andet brugt den til at skabe et overblik over tal og fakta, omkring ensomheds forekomst og demografi. Dog kan det

diskuteres, hvor relevant den data er i dag, da undersøgelsen er fra 2013. Det er dog ikke lykkedes os at finde en nyere undersøgelse af samme kvalitet.

I vores litteratursøgning er vi desuden stødt på Anders la Cours bog *Frivillighedens logik og dens politik* (la Cour, 2014). Vi har valgt at inddrage dele af dette studie, da vi mener, at hans undersøgelse kan bruges til at beskrive forholdet mellem den frivillige og besøgsværterne. Hans studie af formel og uformel omsorg bygger på forskning og litteratur indenfor emnet. La Cours studie af omsorg interesserer sig for, hvordan omsorg er påvirket af rammerne den udføres under (la Cour, 2014: 40). I vores brug af studiet vil vi dog i stedet fokusere på, hvilken betydning formen for omsorg har for modtageren af det frivillige arbejde.

Beskrivelse af Røde Kors' besøgstjeneste

Udgangspunktet for dette speciale er et case baseret studie af Røde Kors Hovedstadens indsats besøgstjenesten. Røde Kors er en af verdens største hjælpeorganisationer og har i Danmark over 32.000 frivillige (Røde Kors, 2019⁶). Vores case har udgangspunkt i Røde Kors Hovedstaden, som er den største lokalafdeling under Røde Kors. Denne afdeling består af mere end 2.700 frivillige, der yder en indsats i mere end 40 forskellige aktiviteter. Røde Kors Hovedstaden dækker kommunerne: København, Frederiksberg, Tårnby og Dragør (Røde Kors Hovedstaden, 2019³). På deres hjemmeside fremgår det, at deres ambition er følgende:

“Vores ambition er, at de socialt udsatte i hovedstaden skal have mulighed for at indgå i de fællesskaber, de ønsker. De skal have den støtte, de har behov for – ikke mindst til de svære overgange i livet, hvor ressourcerne er særligt knappe” (Røde Kors Hovedstaden, 2019⁴).

En af de retninger, de i særlig grad retter deres hjælp imod, er ældre og voksne med ensomhed i deres liv. Røde Kors Hovedstaden har derfor flere aktiviteter til bekæmpelse af ensomhed. Vi har valgt at tage udgangspunkt i deres indsats besøgstjenesten, da formålet her er at lindre ensomhed hos ældre, der ønsker en relation til et andet menneske (Røde Kors Hovedstaden, 2019⁵). På landsplan har Røde Kors 5293 besøgsvenner og lidt over 8000

besøgsmodtagere. Målet for indsatsen er at bekæmpe ensomhed og at ingen skal føle sig uønsket alene (Røde Kors, 2019²). Alle Røde Kors besøgsvenner er frivillige. Selvom besøgsvennerne er frivillige, opstiller Røde Kors dog nogle rammer for den måde, den ældre og besøgsvennen omgås med hinanden på. Besøgsvennen må ikke supplere hjemmeplejens opgaver, de må ikke give råd vedrørende behandlinger, samt have økonomiske mellemværender (Røde Kors, 2017: 11). Desuden ønskes det fra Røde Kors side, at man som frivillig binder sig for en længere periode, samt ser sin besøgsven én til to timer om ugen. Både den ældre og besøgsvennen kan til enhver tid henvende sig til Røde Kors Hovedstaden, hvis de ønsker at relationen skal ophøre (Røde Kors, 2017: 10f).

Begrundelse for valg af case samt refleksioner ved casestudie

Vi har valgt Røde Kors Hovedstadens besøgstjeneste som case, da deres indsats er målrettet ældre mennesker, der oplever ensomhed. Vi har valgt ikke at inddrage flere lokalafdelinger, da det har været muligt at indhente fyldestgørende empiri her. Vi mener dog, at selvom vi kun har undersøgt én afdeling, at det vil det være muligt at overføre resultaterne til andre afdelinger. Det, at casen finder sted i en storby, mener vi ikke, har betydning for vores fund, da undersøgelsen *Ensomhed blandt ældre*, viser at der ikke er sammenhæng mellem geografisk placering og risikoen for ensomhed (Marselisborg, 2015: 11). Brugen af casestudiet er grundet i, at vi har ønsket, at få et empirisk indblik i besøgsværternes oplevelse af at være ensom i det moderne samfund, og hvilken betydning deres besøgsven har for denne oplevelse, som nedenstående citat beskriver:

“Det er netop et karakteristikon ved denne type design, at det er i stand til og ofte har til formål at indfange dynamikkerne og kompleksiteten i det sociale livs udfoldelse” (Jacobsen & Jensen, 2012: 134).

Ligesom vores hermeneutiske videnskabsteoretiske tilgang til specialet, er casestudier en dynamisk proces. Vi har derfor gennem processen været opmærksomme på, at både de empiriske data og forskningsprocessen afspejler og skaber nogle forandringer, som gør, at vi har måtte reflektere over vores valg og måtte foretage ændringer undervejs (Jacobsen &

Jensen, 2012: 129). Dette viste sig gældende både i forhold til justering af vores problemformulering og tilbagevisning af forforståelser, hvilket vil blive uddybet i specialets videnskabsteoretiske afsnit. Vi har udvalgt vores case på basis af en empirisk interesse og med den ambition at generere en ny empirisk viden.

Præsentation af besøgsværter

I specialet er valgt en afgrænsning i forhold til indsamling af informanter. Ved indsamlingen er følgende inklusionskriterier valgt:

- Over 65 år. Dette er valgt, da vi tager udgangspunkt i Røde Kors Hovedstadens seniorafdeling, hvor målgruppen er ældre over 65 år.
- Haft besøgsven i over 1 år. Dette valg er truffet på baggrund af, at vi ønsker besøgsværter, der har en længere erfaring med at have en besøgsven og derfor har bedre forudsætninger for at besvare vores spørgsmål.
- Modtagere af hjemmehjælp. Dette krav er valgt ud fra en forforståelse om, at modtagere af hjemmehjælp oftest har dårligere mobilitet, og har derfor svære ved at komme ud af deres bolig. De kan derfor ofte være isolerede, og kan identificeres som en del af gruppen af de mest udsatte ældre. Samtidig, har vi ønsket, at se om modtagerne af hjemmehjælp, har oplevet en samfundsudvikling på dette punkt.

Til projektet er foretaget seks interviews med ældre over 65 år, der hver især er vært for en besøgsven gennem Røde Kors. Interviewene har en varighed på mellem 28-46 min. og er foretaget i besøgsværternes eget hjem. Antallet af informanter er valgt med et ønske om, at opnå et så nuanceret billede som muligt. Samtidig har der dog været begrænsninger, da vi ikke selv har haft mulighed for at rekruttere besøgsværter, men har måtte arbejde igennem gatekeepers i form af teamledere hos Røde Kors. Vi har foretaget ét interview, som ikke vil blive inkluderet i projektet. Vi har valgt ikke at inddrage interviewet, da besøgsværten ikke opfyldte vores inklusionskriterier. Besøgsværten var 67 år gammel, men opfyldte ikke vores inklusionskriterie om at have hjemmehjælp. Herudover fandt vi, under interviewet, at denne besøgsvært ikke anså sig selv som en del målgruppe ældre. Dette så vi blandt andet ved at han omtalte ældre som en gruppe, han ikke selv var en del af, hvilket også kan læses fra

følgende citat: “(...) *Før man har sørget for de gamle ikk, fordi det er trods alt dem der har bygget landet op, det er dem som har fået hjulene til at løbe ikk*” (Børge, bilag 8: 5).

Desuden fandt vi, ved interviewet, at besøgsværten havde fået tildelt sin besøgsven allerede som 59 årig. Tildelingen af denne, er altså sket før han blev 65 år, som ellers er målgruppen for besøgsværter. Dette kan være grundet at denne besøgsvært, var livstruende syg og derfor isoleret i eget hjem (Børge, bilag 8).

Informanterne vil gennem projektet fremstå anonyme, og der er derfor valgt fiktive navne ved henvisninger.

Gunnar: Mand, 92 år. Bor alene og har haft besøgsven de seneste to år. Modtager hjemmehjælp. Kommer i aktivitetscenter én gang om ugen. Kan ikke selv bevæge sig ud af sin bolig. Modtager hjemmehjælp flere gange dagligt (Bilag 3).

Bente: Kvinde, 83 år. Bor alene og har haft besøgsven i de seneste syv år. Modtager hjemmehjælp. Kommer i aktivitetscenter én gang om ugen. Kan ikke selv bevæge sig ud af sin bolig. Modtager hjemmepleje flere gange dagligt (Bilag 4).

Rigmor: Kvinde, 78 år. Bor alene og har haft besøgsven de seneste to år. Modtager hjemmehjælp. Kan ikke selv bevæge sig ud af sin bolig (Bilag 5).

Karin: Kvinde, 89 år. Bor alene og har haft besøgsven igennem flere år. Kan godt selv bevæge sig ud af sin bolig, dog med stort besvært og kan gå ikke længere distancer. Modtager hjemmehjælp til rengøring (Bilag 6).

Vivian: Kvinde, 78 år, bor alene og har haft en besøgsven igennem syv år. Modtager hjemmehjælp. Kan godt selv bevæge sig ud af sin bolig, dog med stort besvært og kan gå ikke længere distancer. Modtager hjemmehjælp til rengøring, betaler selv for støtte til personlig hygiejne og indkøb (Bilag 7).

Brugerperspektivet

Vi har valgt at anlægge et brugerperspektiv, da vi ønsker at opnå en viden baseret på brugernes egne fortællinger. Valget af dette perspektiv er grundet i, at vi ønsker at belyse besøgsværterens oplevelse af deres egen livssituation. Samtidig ønsker vi, at belyse om besøgsværterne oplever at den indsats, der udføres hos besøgstjenesten, har en betydning for deres oplevelse af ensomhed.

Brugerperspektivet kan give os en særlig viden om subjektive oplevelser, der ikke kan opnås gennem professionelles eller frivilliges opfattelser. Vi ønsker, at frembringe viden med udgangspunkt i de ensomme ældres egne oplevelses erfaringer, da vi mener at dette kan bidrage med et nuanceret indblik i forhold til vores felt. Vi mener, at brugerperspektivet er yderst relevant, da besøgsværterne har de bedste forudsætninger, for at berette om indsatsen, og kun med deres hjælp, kan indsatsen tilpasses de mennesker, den er tilegnet. Som James Charlton kaldte sin bog omhandlende inddragelse af brugere på handicapområdet: *“Nothing about us without us”* (Charlton, 2000).

Vi mener desuden, at brugerperspektivet er yderst relevant, men oftest overset i fokuset på den frivillige arbejdsindsats i besøgstjenesten.

Der er udarbejdet megen forskning om, hvordan de frivillige selv oplever det frivillige arbejde, men hvordan oplever modtagerne af det frivillige arbejde den indsats, de får tilbudt?

Projektets videnskabsteoretiske udgangspunkt

I dette speciale er vores tilgang til feltet inspireret af den filosofiske hermeneutik. Den filosofiske hermeneutik omhandler, hvad det vil sige at være menneske, og understreger at mennesket ikke kan frigøre sig fra historicitet og indlejring i tid og rum (Juul, 2012: 121).

Dens hovedopgaver er:

“(…) At udvikle en fortolkende forståelse af den mening, der ligger gemt i menneskelige livsytringer, hvilket forudsætter kendskab til den historiske kontekst, som ytringerne fremkommer i” (Juul, 2012: 110).

Dette speciale ønsker at belyse besøgsværterens oplevelser og fortolkning af virkelighed, med et samtidig blik for den historiske kontekst, de befinder sig i. Derfor vil et filosofisk hermeneutisk udgangspunkt kunne indfange de aspekter, vi ønsker at belyse. Den filosofiske hermeneutik er først og fremmest repræsenteret af Hans-Georg Gadamer som beskriver, at fortolkning og forståelse er grundvilkår for den menneskelige eksistens (Juil, 2012: 121). Helt centralt i den filosofiske hermeneutik er: “(...) *fordomsbegrebet samt kravet om, at forskeren skal bringe sine fordomme i anvendelse og være villig til at lade sig belære af nye erfaringer*” (Juil, 2012: 129). Vi er tilgæet feltet med visse forforståelser vedrørende, hvad der kendetegner besøgsværterens livsverden. Vi har været opmærksomme på, at vores forforståelser har præget vores udformning af både problemstilling og interviewguide, samt senere hen også vores valg af teori, der i sidste ende vil præge datamaterialet og analysen. Vi er derfor ikke tilgæet feltet som neutrale observatører, der kan fremsøge virkeligheden. Som hermeneutiske forskere vil vi altid medbringe vores fordomme i vores forståelsesproces (Juil, 2012: 124). Så selvom vi for eksempel har haft som ideal at stille så objektive og neutrale spørgsmål som muligt, er vi dog indforståede med, at vi som forskere altid vil være påvirket af den forforståelse, der hersker hos os. Eksempelvis er vi efter empiriindsamlingen blevet opmærksomme på, hvordan vores forforståelse implicit er kommet til udtryk i vores interviewspørgsmål. Dette ses f.eks. ved spørgsmålet “*Har din hjemmehjælper tid til at snakke med dig?*” (Bilag 1). Dette spørgsmål vidner om, at vi har en forforståelse om, at der er sket et paradigmeskift inden for plejeområdet og at de professionelle ikke længere har tid til, at yde en social del i forhold til de ældre. Under vores empiriindsamling har vi været opmærksomme på, at vi har måtte revidere nogle af vores fordomme i møde med den sociale virkelighed, for derigennem at opnå en horisontsammensmeltning med vores informanter (Juil, 2012: 125). Vi har derfor flere gange måtte sande, at vores fordomme ikke har holdt stik. I specialets begyndelse havde vi en fordom om, at ældre med besøgsvenner ville føle det som et tabu at have en besøgsven, og at de derfor ikke ville fortælle deres familie og venner om besøgsvennen. Men efter vores møde med den sociale virkelighed, har vi måtte sande, at denne fordom ikke var korrekt. Gennem en horisontsammensmeltning har vi dermed fået udvidet vores egen horisont og revurderet nogle af de fordomme, vi er gået til feltet med (Juil, 2012: 126).

Denne proces, med en konstant vekselvirkning mellem vores forforståelser og opnåelse af ny viden, som vi erhverver ved mødet med den sociale virkelighed, kaldes for den hermeneutiske cirkel og er en grundtanke bag den filosofiske hermeneutik (Juul, 2012: 125). Vi, som forskere, er dermed en del af den forskning vi genererer og kan ikke stå uden for fænomenet og foretage en objektiv observation. Vi er med andre ord en del af den verden, der søges fortolket og vi kan ikke sætte vores egen væren i verden i parentes (Juul, 2012: 111).

Metode

Interview

Indsamlingen af empirien til dette speciale er indhentet ved brugen af den kvalitative metode i form af interviews. Vi har valgt at lade os inspirere af Steiner Kvale og Svend Brinkmanns bog, *Interview - introduktion til et håndværk* (Kvale & Brinkmann, 2009). Dette er valgt, da vi mener bogens grundlæggende udgangspunkt ligger fint i tråd med vores videnskabsteoretiske udgangspunkt. Den kvalitative tilgang til empirien er valgt, da vi ønsker at få besøgsværternes holdninger, meninger og deres oplevelse af deres livsverden. Med interviews formår vi, bedst at indfange informanternes livsverden, da denne giver os mulighed for at koncentrere os om, hvordan de specifikke individer forstår bestemte oplevelser i deres liv. De tematikker, vi ønsker at udforske fra de interviewedes synspunkter er: at være besøgsvert i det moderne samfund, at leve et liv med ensomhed og deres oplevelser af at have en besøgsven. Ved et kvalitativt forskningsinterview forsøger vi, at frembringe interviewpersonernes synspunkter og udfolde deres oplevelser, med det formål at producere ny viden (Kvale & Brinkmann, 2009: 17f). I det kvalitative forskningsinterview opfordres personerne til, at beskrive så nøjagtigt som muligt, hvad de føler og hvordan de handler. Hvorfor interviewpersonerne handler eller reagerer som de gør, er ifølge Kvale og Brinkmann, forskerens opgave at vurdere (Kvale & Brinkmann, 2009: 48).

Vi har valgt at vores forskningsinterview skal foretages som et semistruktureret livsverdensinterview, da vi forsøger at finde frem til temaer ud fra den daglige livsverden, som besøgsværterne oplever. Interviewet er semistruktureret, da det placeres mellem en åben hverdags samtale og et lukket spørgeskema (Kvale & Brinkmann, 2009: 45). Det er blevet

udført på baggrund af en udarbejdet interviewguide, som har temaerne ensomhed, frivilligt arbejde og oplevelsen af at være besøgsvært i det moderne samfund. Vores interviewguide indeholdte forslag til spørgsmål og sikrede dermed, at vi holdt fokus på bestemte temaer, således at interviewet ikke fik en karakter af en hverdags samtale. Samtidig var vi dog åbne for at følge de temaer besøgsværterne fandt relevante.

Da vi er af den opfattelse, at vi er medskabere af datamaterialet, var det vigtigt for at skabe en vis generaliserbarhed i projektet, at vi indtog den samme rolle under alle interviews. Vi forsøgte derfor, at stille de samme spørgsmål til informanterne og på samme måde, så vi skabte en vis standardisering af interviewene (Monrad, 2018: 121). Ved afholdelsen af interviewene har vi begge været tilstede. Før interviewets start er der valgt en primært og sekundær interviewer. Den primært interviewer har haft fokus på besvarelsen af interviewguide, hvorimod den sekundære interviewer har været opmærksom på om nye tematikker kom op under interviewet og stillede opfølgende spørgsmål.

Vi har været opmærksomme på, at temaet om ensomhed kunne skabe emotionelle reaktioner, da ensomheden kan bunde i tidligere tab og sorg, derfor har vi foretaget interviewene enkeltvis. Samtidig ønskede vi, at interviewpersonerne havde mulighed for at udtale sig, uden at skulle reflektere over, om andre måske tænkte det samme, hvilket ikke ville være muligt ved et fokusgruppinterview. Samtidig ønskede vi at skabe et trygt rum, hvor det er interviewpersonens følelser og livsfortælling som bliver udtrykt. Derfor har enkeltpersonsinterview været den mest anvendelige metode til indsamling af data, for at besvare problemstillingen.

Transskribering

Alle vores indsamlede interviews er blevet lydoptaget, for at vi efterfølgende har haft mulighed for at transskribere interviewene. Vi har valgt at transskribere alle interviews, da det har givet os mulighed for kodning og dermed arbejde mere struktureret med vores indsamlede empiri.

Da vi er inspirerede af hermeneutikken har vi været opmærksomme på, at et interview er et socialt samspil, som ikke kan gengives fuldstændigt på skrift. Når vi som mennesker interagerer med hinanden, gør vi også brug af nonverbalt sprog, ironi, tonefald osv. som ikke kan aflæses ved en transskribering (Kvale & Brinkmann, 2009: 236). For at imødegå disse

problematikker har vi, gennemlyttet vores lydoptagelser, for at sikre validiteten i citaterne. Da transskriberingens formål ikke har været en detaljeret sprog- eller konversationsanalyse, har vi undladt at transskribere bekræftende “okay” og “ja” hvis disse ikke er meningsgivende for samtalen, det samme er “øh” pauser (Kvale & Brinkmann, 2009: 240).

Gatekeeper

Da vi havde indskrænket vores forskningsområde, skulle vi etablere en kontakt til feltet for at kunne tilkomme vores empiri. Grundet allerede etablerede kontakter inden for Røde Kors, blev vores tilgang til feltet etableret af sektionsleder for seniorafdelingen i Røde Kors. Sektionslederen har derfor fungeret som gatekeeper, da hun havde autoriteten til at give os adgang til feltet for at indhente empiri. Gatekeepers befinder sig ofte øverst i organisationshierarkiet, hvilket også er tilfældet i dette speciale (Kristiansen & Krogstrup, 1999: 139). Endvidere er vi blevet henvist til de frivillige teamledere, der har videreformidlet undersøgelsen ud til besøgsværterne, og dermed fremskaffet os informanter. For at sikre, at det var den korrekte viden, der blev videreformidlet af sektionslederen, deltog vi på et teamleder møde, hvor vi uddybede undersøgelsens fokus, samt vores inklusionskriterier til besøgsværterne. Derfor har de frivillige teamlederne også fungeret som gatekeepers til indhentelsen af vores empiri. I sidste ende er det dem, der har skabt kontakten til besøgsværterne. Vi har givet teamlederne frie tøjler til at kontakte besøgsværterne, på den måde de fandt bedst. Dette har betydet at nogle af teamlederne sendte en fælles mail ud til besøgsvennerne, hvor andre telefonisk kontaktede besøgsværterne for at høre, om de var interesserede i at deltage i undersøgelsen. Det er uvist for os, om alle teamlederne har informeret om vores undersøgelse. Dette kan bunde i, at de ikke har haft lyst til at besøgsværterne skulle unødigt forstyrres, eller at de ikke har haft tid til at videreformidle kontakten. Flere af vores besøgsværter er fra samme bydel, hvilket kan skyldes at teamlederen i dette område, har haft større fokus på videreformidling. Desuden er vi heller ikke vidende om, hvordan teamlederne er tilgået besøgsværterne. Vi ved altså ikke, om de har spurgt alle besøgsværterne, eller om de har henvendt sig til specifikke besøgsværter. Vi er bevidste om, at denne måde at tilgå informanter på feltet, kan have skabt en skævvridning i de informanter, vi har haft mulighed for at tilgå.

“De fleste gatekeepers interesserer sig for eller bekymrer sig om det billede af organisationen, som forskeren tegner med sine beskrivelser og analyser. Ofte vil gatekeepers have et bevidst eller ubevidst ønske om at se sig selv og sine kolleger fremstillet i et så positivt lys som muligt” (Kristiansen & Krogstrup, 1999:140).

Som citatet viser, kan vores gatekeepers bevidst eller ubevidst have udvalgt besøgsværter, med det ønske om at fremstille besøgstjenesten positivt. Umiddelbart kom det ikke eksplicit til udtryk, at vores gatekeepere så en bekymring vedrørende vores tilstedeværelse på feltet og den forskning, vi ville foretage. Men deres rolle som gatekeepers, har stadig haft betydning for, hvilke besøgsværter vi har kunne tilgå og derfor også en vis indflydelse på den empiri, vi har haft adgang til.

Etiske overvejelser

I forbindelse med benyttelsen af kvalitative interviews som metode, har vi været opmærksomme på de etiske overvejelser denne metode medfører. Allerede ved udarbejdelsen af vores interviewguide, har vi været særligt opmærksomme på udformningen af spørgsmålene, da vores genstandsfelt er et meget følsomt. For eksempel har vi undladt at benytte ordet ensom, da det er at betragte som et tabubelagt begreb, og brugen dermed kan påvirke besøgsværtens svar. Vi har ved interviewets start, informeret vores besøgsværter om, at de til enhver tid, vil kunne holde pauser under interviewet, samt undlade at besvare spørgsmål. Ved selve interviewene, har vi indhentet mundtligt informeret samtykke, så besøgsværterne har været indforstået med videregivelsen af empiri til specialet. Desuden har vi i selve interviewsituationerne været opmærksomme på, at besøgsværterne ikke skulle opleve ubehag, ved hverken vores spørgsmål eller situationen. Vi har derfor haft fokus på at give dem tid og rum til at besvare spørgsmålene. Besøgsværterne har også haft mulighed for at vælge, om interviewet skulle foregå i eget hjem eller andetsteds. Alle besøgsværter har valgt de trygge rammer i eget hjem. Vi har efterfølgende givet dem mulighed for at enten at høre interviewene eller gennemlæse transskribering, så de har haft mulighed for at rette misforståelser og lignende.

Ved transskribering og brugen af empirien i analysen, har vi haft fokus på at bevare besøgsværternes anonymitet, ved at undlade data, der kan lede tilbage til deres identitet. Vi

har foretaget denne anonymisering, for at sikre at specialets læsere ikke kan genkende eller fremsøge vores besøgsværter. Dette sikrer, at besøgsværternes udtalelser ikke kan få konsekvenser for deres videre liv. Samtidig har vi i analysen været opmærksomme på gengivelsen af det transskriberede materiale, ved at gennemlytte interviewene flere gange. Dette for at sikre loyaliteten overfor besøgsværternes udsagn, så de ikke vil føle at deres mundtlige udsagn er blevet fordrejet.

Reliabilitet, validitet og generaliserbarhed

For at sikre specialets videnskabelig kvalitet, har vi haft fokus på reliabilitet, validitet og generaliserbarhed. Når man arbejder med kvaliteten i et forskningsprojekt, skal man ifølge Monrad og Olesen, have fire punkter for øje, disse er: sandhedsværdi, overensstemmelse, neutralitet og anvendelsesområde. Sandhedsværdien er det, som vi i det følgende vil kalde validiteten. Dette omhandler grundlæggende, at man besvarer det ens problemstilling handler om og at der skabes sammenhæng mellem problemstilling, datatilvirkning og teoretisk grundlag (Monrad & Olesen, 2018: 299f). For at skabe validitet i dette speciale har vi valgt, at vores undersøgelse skulle udgå fra en bestemt målgruppes betragtninger. Vi har været opmærksomme på, at inkludere personer som opfyldte bestemte inklusionskriterier, som tidligere er nævnt. Dette har vi gjort, fordi vi havde et specifikt ønske om, at få et større kendskab til ældre besøgsværter. Vi ønskede denne målgruppe, da vi havde en formodning om, at de oplevede ensomhed, grundet valget af en besøgsven. Herudover ønskede vi, at besøgsværterne modtog hjemmehjælp, da vi havde en formodning om, at vi derigennem kom i kontakt til de mest udsatte ældre. Vi ønskede netop at få større viden om udsatte ældre og deres oplevede livsverden, og deres erfaringer med besøgstjenesten.

Vi fandt, at interview var den bedste metode til at indhente data, da vi ønskede at det skulle være muligt, at indfange besøgsværternes subjektive holdninger. Vi forsøgte derfor, at forholde os åbne til deres svar, og forsøge at påvirke dem mindst muligt. Vi har forsøgt at få bekræftet eller afkræftet visse svar, for at sikre vi havde fået den rigtige forståelse.

Overensstemmelse eller reliabilitet i specialet omhandler behandlingen af datamaterialet og hvordan man har forsøgt at undgå at tilfældige fejl, der kan påvirke resultatet (Monrad og Olesen, 2018: 302f). For at undgå fejlkilder og dermed skabe reliabilitet i vores speciale, har

vi f.eks. været nødsaget til at takke nej til et interview med en besøgsvært, da besøgsværten ønskede at have sin besøgsven med under interviewet. Vi mente, at det kunne give et forvredet billede, hvis besøgsvennen var til stede, da besøgsværten måske ville pynte på sine svar.

En fejlkilde ved vores interview kan være, at vi har ønsket at afdække et emne som kan frembringe stærke følelser, derfor kan besøgsværterne have et ønske om, at undgå at svare på visse spørgsmål. Herudover har vi afprøvet vores interviews for sikre, at nogle spørgsmål ikke var for svære at svare på. Alle interviews er udført på samme vis, ved at vi begge var til stede. Vi har dog været klar over, at vores tilstedeværelse kan have påvirket besøgsværterne. Det kan have den betydning, at besøgsværterne måske var lidt tilbageholdende med deres svar i begyndelsen af interviewet. Vi har derfor tilrettelagt vores interview med lidt "nemme" eller "bløde" spørgsmål i begyndelsen af interviewene. Dette er f.eks. være spørgsmål om deres alder og hverdag.

Vi har i vores kodning forsøgt at skabe overensstemmelse, ved at vi begge kodede alle interview og herefter sammenlignede vores fund, dette uddybes i afsnittet *Analysestrategi*. Dette kan være med til at sikre, at kodningen ville få det samme udfald, hvis man skulle foretage samme undersøgelse igen.

Neutralitet omhandler forskerens rolle og interesse i feltet og om forskerens fordomme har farvet feltet (Monrad & Olesen, 2018: 303). Vi har i specialet forsøgt at forholde os objektive i forhold til besøgsværternes udsagn og har forsøgt at stille åbne spørgsmål, som ikke pegede i en bestemt retning. Vi er dog bevidste om, at vi har præget projektet, da vi har fundet et bestemt emne i besøgsværternes liv, som vi ønskede at få belyst mere end andet. Vi har herudover, inden projektet begynder, gjort vores fordomme klart ved at nedskrive dem. Disse fordomme har vi ønsket at bringe i spil og vi er derfor klar over, at specialet vil være præget af vores egne fordomme. Vi har forsøgt at skabe gennemsigtighed i specialet ved at anvende mange citater, så det klart fremgår hvilke udtalelser, vi har analyseret og konkluderet på.

Generaliserbarhed handler om, hvorvidt det er muligt, at anvende ens resultater i forhold til andre personer og kontekster (Monrad & Olesen, 2018: 306). I specialet har vi undersøgt en snæver målgruppes brugerperspektiv. Vi har derfor ingen formodning om, at alle ældre har den samme oplevelse af deres livssituation og det omgivende samfund. Vi mener derimod, at specialet kan sige noget generelt om hvordan en gruppe udsatte ældre oplever at samfundet

henvender sig til dem og inkluderer dem. Herudover mener vi, at specialet kan sige noget generelt om, hvordan besøgsværter oplever at være en del af besøgstjenesten, da vi kan se et klart sammenfald af holdninger, i deres udsagn omkring emnet.

Analysestrategi

Vi har fundet, at vores problemstilling bedst besvares ved kvalitative interviews, derfor har vores tilgang til analysen været præget af meningskondensering. Ved de kvalitative interviews er tilkommet os en stor mængde af datamateriale, som vi har måtte meningskondensere, for at opnå et overblik over de centrale temaer hos besøgsværterne. I specialet har vi primært haft en induktiv tilgang til emnet, da vi har ladet vores fund ved empiriindsamlingen været styrende for analysens fokus og dermed også de teorier, vi har inddraget i projektet (Olesen & Carlsen, 2018: 175). Som hermeneutikere er vi dog gået til feltet med visse forforståelser, som har præget de spørgsmål, vi har brugt til indsamlingen af data, vi er derfor ikke gået helt induktivt til værks. Vi har ved interviewguidens tilblivelse udvalgt visse temaer, som vi tænkte kunne være relevant for emnet, men samtidig har vi under interviewsituationen været åbne for nye temaer.

Vi har valgt at starte med åbenkodning, hvor vi fandt overordnede mønstre i vores empiri. Dette gjorde vi ved, at gennemlæse de transskriberede interviews enkeltvis, for at finde frem til besøgsværternes meninger og oplevelser af de forskellige emner. Herefter meningskondenserede vi besøgsværternes udsagn, hvilket vil sige, at vi tog længere passager om forskellige emner, og gjorde dem til korte formuleringer (Kvale & Brinkmann, 2009: 227). Vi fandt temaer, som var gennemgående i alle interviews, og gav dem overskrifter, disse overskrifter var: *diskurs, kontinuitet, manglende relationer, tomhed i hverdagen, kritik/ændringer i hjemmehjælp, mistro/ kritik til kommunen, alderdommens konsekvenser, forhold til besøgsven, samfundsudvikling og holdning til frivillighed*. Disse overskrifter satte vi ind i et skema, og under hver overskrift satte vi de kondenserede udsagn (Se bilag 2). Herefter påbegyndte vi den selektive del af kodningen, hvor vi har fundet hovedtemaer, som vi kunne sammenligne med andet data og teori.

Teoretisk udgangspunkt

I følgende vil specialets teoretiske udgangspunkt blive præsenteret, og hvordan de udvalgte begreber og teorier vil blive anvendt. Teorierne vil yderligere blive uddybet i løbet af specialets analyse.

Anthony Giddens - Moderniteten konsekvenser

I første analysedel har vi valgt, at benytte Giddens til at skitsere samfundsudviklingen fra det traditionelle til det moderne samfund. Vi har haft fokus på samfundsudviklingen, da vi har ønsket at analysere, hvordan moderniteten har indflydelse på besøgsværternes oplevelse af deres livssituation. Herudover anvender vi Giddens teori om modernitet, til at uddybe nogle konsekvenser som udvikling kan have for besøgsværterne, i det moderne samfund.

Ifølge Giddens, karakteriseres udviklingen af det moderne samfund af tre faktorer:

1. *Adskillelsen af tid og rum*: Tidligere foregik al kommunikation i ansigt til ansigtrelationer, hvor folk befandt sig i samme rum på samme tid. Men med udviklingen af teknologien, er det blevet muligt at kommunikere fra længere afstande. Dette muliggør nye former for samværsformer, men samtidig er disse også mindre intense og mindre dybe i forhold til ansigt til ansigt relationerne. Samtidig har adskillelsen af tid og rum stor betydning for udlejringen af sociale systemer (Giddens, 1994: 22ff)
2. *Udlejring af sociale systemer/ funktioner*: Der fokuseres her på de *abstrakte systemer*, som moderniteten har medført. Giddens skelner mellem to typer af udlejningsmekanismer: A. *Symbolske tegn*: udlejringen har medført, at grundet abstrakte systemer behøver vi ikke længere mødes ansigt til ansigt for at ordne f.eks. praktiske opgaver. I dag kan man f.eks. købe varer over nettet uden at være tilstede i butikken (Giddens, 1994: 26). Til trods for at abstrakte systemer forudsætter tillid uden ansigt til ansigt møder, findes der repræsentanter for systemerne, disse kalder Giddens for *adgangsporte* (Giddens, 1994: 75).
B. *Eksperter*: I moderniteten er systemer blevet overtaget af eksperter, de såkaldte professionelle, der er uddannede til at varetage opgaver. Hvor det f.eks.

tidligere var familien, der varetog opgaver, såsom pasning og pleje af familiemedlemmer, er dette i dag videregivet til ekspertsystemer, der er vurderet til bedre at kunne varetage opgaverne (Giddens, 1994: 26ff).

3. *Modernitetens refleksivitet*: Denne består i, at samfundets sociale praksisser er under konstant udvikling. Vi er blevet mere adskilte fra tidligere traditioner og er ikke længere bundet af dem, i samme grad som tidligere. Adskillelsen skaber en masse refleksive processer, da vi nu selv skal tage stilling til alt, og ikke længere blot handle, som man gjorde engang (Giddens, 1994: 38ff).

Ovenstående teorier vil blive udfoldet yderligere ved brugen i analysen.

En kritik af Giddens kan være, at han er meget positiv overfor udviklingen af det moderne samfund og ikke stiller sig kritisk overfor, hvilken betydning denne udvikling har for individerne i samfundet. Giddens har en fundamental tro på menneskets evne til rationelt at kunne overskue den verden, vi bevæger os i (Bundgård mf., 2014: 21). Benyttelsen af hans teori er dog valgt, da vi mener, at flere af hans begreber stemmer overens med mange af de oplevelser, som vi finder hos besøgsværterne. Dette ses f.eks. ved udlejring af sociale systemer, hvor hjemmehjælpen i dag har overtaget plejeopgaven af ældre fra familien. Vi deler ikke nødvendigvis Giddens positive tilgang til menneskets mulighed for overskue den verden, vi indgår i. Vi vil i stedet lade besøgsværternes udsagn være styrende for, om udviklingen har været positiv eller negativ for dem.

Erving Goffman - Stigma

Vi har valgt, at anvende Erving Goffmans teori om *Stigma*, i den første analysedel, for at belyse hvordan besøgsværterne oplever samfundet henvender sig til dem. Vi har ønsket, at opnå viden omkring hvilken påvirkning, det kan have på besøgsværterne, at få pålagt et stigma. Herudover uddyber vi med stigma teorien, hvordan samfundsdiskursen kan være medvirkende til, at kategorisere besøgsværterne på en negativ måde. Ifølge Goffman kan man, når man står overfor et fremmed menneske, allerede blot ved deres udseende, danne sig et billede af hvilken kategori personen skal sættes i (Goffman, 2009: 44).

Dette gør, at de ældre besøgsværter allerede ved det første møde med deres omverden, vil blive placeret i en bestemt kategori. Diskursen omkring ældre i samfundet, vil afgøre hvilken kategori de ældre besøgsværter bliver placeret i.

Stigmatisering opstår når man bliver tillagt miskrediterende egenskaber. Disse egenskaber er uønskelige, og kan i ekstreme tilfælde vise sig at gøre en person farlig, ond eller svag.

Personen bliver derfor hos et ”normalt” menneske, anset som et fordærvet og nedvurderet menneske (Goffman, 2009: 44). Goffman skelner mellem to begreber, når han beskriver en persons identitet, *den tilsyneladende sociale identitet* og *den faktiske sociale identitet*. Den tilsyneladende identitet, er det som forventes af en anden person, altså den bedømmelse man tillægges af andre. Den faktiske identitet er de egenskaber som en person egentlig besidder (Goffman, 2009: 44).

Der skelnes mellem tre typer af stigma: *kropslige vederstyggeligheder*, *karaktermæssige fejl* og *tribale* som også kaldes de *slægtsbetingede* stigma.

I dette speciale, vil stigma anlagt på baggrund af kropslige vederstyggeligheder og stigma på baggrund af karaktermæssige fejl blive behandlet. Dette skyldes, at vi mener, at besøgsværterne kan blive pålagt et stigma af disse typer. Vi har en formodning om, at de ældre besøgsvært kan opleve stigmaet med kropslig vederstyggeligheder. Da dette stigma anlægges på baggrund af deres udseende, de bliver placeret i en bestemt kategori, da de ser gamle ud. Dette stigma kan yderligere legitimeres, hvis de samtidig sidder i kørestol, bruger stok eller går med rollator.

Personer kan blive stigmatiseret med karaktermæssige fejl, hvis de anses som havende viljesvagthed, dette er fejl, som man ikke vil kunne se med det blotte øje og kræver derfor ofte at man har kendskab til personens fortid (Goffman, 2009: 46). Vi har en formodning om, at de ældre besøgsværter kan blive pålagt en karaktermæssigt stigma, på baggrund af deres ensomhed.

En person, som er belastet med et stigma, anses ikke som et normalt menneske. Med dette som udgangspunkt, udøves der forskellige former for diskrimination over for personen.

Denne diskrimination, om den er utilsigtet eller ej, begrænser den stigmatiseredes muligheder. Der opstilles en ideologi, for at forklare hans underlegenhed, for at overbevise og forklare os selv, om den fare han udgør. Det bliver en form for årsagsforklaring på, hvorfor personen er som han er. Der findes en tendens til, at tillægge personer med et stigma en hel række defekter, på baggrund af den oprindelige miskrediterede egenskab (Goffman, 2009: 47). Goffman forklarer, at det kan give anledning til skamfølelse, når en person har indsigt i ikke at leve op til de normer, der er opstillet i samfundet. Det er ofte i interaktionen med andre, at der bliver skabt opmærksomhed på, hvad andre ser som en svaghed (Goffman,

2009: 48). Ifølge Goffman, er der en iboende frygt i den stigmatiserede overfor omgivelsernes reaktion. Man ved aldrig hvordan en fremmed vil reagere på den miskrediterede egenskab. Den fremmede kan indtage en position, som enten afvisende eller imødekommende (Goffman, 2009: 55). Det kan derfor være en skrøbelig situation, når besøgsværterne vælger at få en besøgsven, og det kan have været nødvendigt at overvinde egen frygt ved det første møde. Dog har alle besøgsvenner i forvejen kendskab til besøgsværternes situation, hvilket kan gøre at mødet kan opleves som mindre skræmmende. En kritik af Goffman er, at hvis det kun er op til normerne i samfundet, at definere hvad der anses som "normalt", kan der være magter i samfundet, som ønsker at præge holdningen om, hvad der er normalt. Dette kan være en ubevidst eller en bevidst handling, for at forme samfundet i en bestemt retning. Herudover kan en kritik være, at Goffmans teori kun beskriver, hvordan det kan opleves at blive stigmatiseret og hvordan personer kan reagere på stigma. Men det beskrives ikke, hvordan man på samfundsplan, kan frigøre en stigmatiseret gruppe fra en stereotypificering.

Axel Honneth - Anerkendelse

Axel Honneths teori om anerkendelse vil blive inddraget i begge analysedele. I første analysedel bruges teorien til at give os en indsigt i, hvordan besøgsværternes livssituation har indflydelse på deres oplevelse af anerkendelse. Besøgsværternes oplevelse af manglende anerkendelse tænkes, at kunne føre til dårligere psykisk helbred og en større oplevelse af ensomhed. I anden analysedel, benyttes teorien til at belyse besøgsværternes relation til deres besøgsven, og dennes påvirkning af den oplevede ensomhed.

Honneth, har igennem sit forfatterskab interesseret sig for de udviklingstendenser i samfundet, der skaber hindringer og begrænsninger for menneskets selvrealisering, og opnåelse af det gode liv. Hans fokus er på fejludviklingerne, der er skabt af de samfundsmæssige udviklingsprocesser og som påvirker individet i en sådan grad, at de eksistentielle behov ikke bliver opfyldt (Honneth, 2003: 66). Ud fra denne tilgang, har Honneth, udviklet en teori om anerkendelse, da han mener, at individet ikke kan udvikle personlig identitet uden. Ifølge Honneth, er anerkendelse et eksistentielt menneskeligt behov, og en grundbetingelse for selvrealisering, samt opnåelse af et godt liv. Anerkendelsestanken bygger derfor på, at mennesker er gensidigt afhængige af hinanden, for opnåelsen af det gode

liv (Honneth, 2006: 127). Honneth har i sin anerkendelsesteori skabt nogle få, men fundamentale betingelser for menneskets selvrealisering, og for det gode liv. Han har derfor udformet sit anerkendelsesbegreb til at indeholde følgende tre sfærer.

1. *Kærlighed*: Hvor anerkendelse opnås gennem kærlighed fra familie og venner. Her anerkendes individet af "den konkrete anden" i symmetriske relationer, hvor der etableres fortrolighed med sig selv og andre gennem social interaktion. Gennem denne form for anerkendelse opnår individet selvtillid (Honneth, 2006: 130ff).
2. *Den retslige*: Hvor anerkendelse opnås gennem universelle rettigheder givet til alle medlemmer i samfundet. Gennem den retslige anerkendelse, kan individet opnå en følelse af ligebehandling og individet sikres, de grundlæggende muligheder for opnåelsen af selvrespekt, og følelsen af at være anerkendt som et autonomt handlende retssubjekt. Derved opnås selvagtelsen hos det enkelte individ (Honneth, 2006: 148ff).
3. *Den sociale værdsættelse*: Hvor anerkendelse opnås gennem relationen til en gruppe, fællesskabet eller samfundet. Gennem anerkendelse i disse fællesskaber, oplever individet en samhørighed med andre og bliver anerkendt for evner, kvaliteter og værdier. Anerkendelsen på denne sfære er en betingelse for, at individet kan opnå værdsættelsen af sig selv (Honneth, 2006: 163ff).

Honneth mener, at anerkendelse på disse tre sfærer er en grundbetingelse for det gode liv, men samtidig også en forudsætning for et integreret samfund, hvor alle føler sig værdsat (Honneth, 2003: 95). Ifølge Honneth oplever individet en krænkelse, hvis et af de ovenstående behov ikke bliver imødekommet, hvilket kan føre til en oplevelse af tab af selvtillid, selvforagtelse og tab af socialt værd. Dette kan have en stor betydning for menneskets oplevelse af sin livssituation, og mulighed for opnåelse og selvrealisering af det gode liv (Honneth, 2006: 176). Manglen på anerkendelse kan lede til følelsen af skam, foragt og uretfærdig behandling, og kan derfor lede til psykisk mistrivsel (Honneth, 2006: 180). Vi har derfor en formodning om, at besøgsværterne oplever, at de ikke opnår anerkendelse på en eller flere sfærer, da de har behov for en besøgsven til at lindre deres ensomhed. Honneths anerkendelsesteori tager udgangspunkt i en normativ forestilling om, hvad mennesker har behov for, for at opnå det gode liv. Der kan dog fremsættes en kritik om, hvorvidt den normative fremstilling kan tillægges alle individer. Det kan tænkes, at alle ikke

tillægger Honneths tre sfærer, lige så stor betydning for deres trivsel, som ham selv. På trods af dette, har vi valgt, at inddrage teorien, da vi mener, at et sådan normativt udgangspunkt teoretisk er nødvendigt, for at fremsøge tendenser om ensomhed hos besøgsværterne. Yderligere mener vi, ligesom Honneth, at den sociale interaktion mellem mennesker skaber de eksistentielle forhold for opnåelsen af det gode liv.

Anders la Cour - formel og uformel omsorg

La Cours studie af frivilligt arbejde bruges i anden analysedel til, at analysere hvilken betydning, det har for relationen mellem besøgsvært og besøgsven, at denne relation er underlagt det frivillige arbejdes organisatoriske rammer.

La Cour, Lektor på institut for Ledelse, Politik og Filosofi på Copenhagen Business School, har gennem flere år, med et kritisk blik, interesseret sig for frivillighedens udvikling (la Cour, 2014). I forhold til den personrettede frivillige indsats, henviser la Cour til to forskellige former for omsorg, der præger interaktionen mellem den frivillige og modtageren.

Den *formelle omsorg* opstår i relationer, hvor der findes en instrumentel side og hvor omsorgsgiveren udfører en hjælp til modtageren. Hvilket vil sige, at det er den professionelle specialiserede offentlige omsorg, som kan siges at være universalistisk, funktionel og følelsesmæssig neutral. Den *uformelle omsorg*, er den affektive del af omsorgen. Denne omsorg er den ulønnede, private omsorg, som kan siges at være specifikt personrettet, ikke funktionel, og følelsesmæssig involverende (la Cour, 2014: 40f).

Den professionelle omsorg kan kritiseres, for at være blevet overvejende formel, da man mere end tidligere har fokus på, at de praktiske opgaver skal løses. Den uformelle omsorg træder derfor i baggrunden, og tillægges ikke den samme værdi som den formelle.

Det frivillige arbejde indeholder både komponenter fra den formelle og den uformelle omsorg, idet den fungerer som ulønnet, men stadig er underlagt regler i organisation, hvor det frivillige arbejde udbydes. Dog er det frivillige arbejde altid motiveret af lyst, og ikke på baggrund af økonomisk nødvendighed. Vi ønsker derfor at undersøge, hvilke elementer af formel og uformel omsorg, der præger relationen mellem besøgsværten og besøgsvennen, og hvilken betydning dette har for den relation, de indgår i.

Samspil mellem teori

Vi har valgt, at benytte ovenstående teorier til besvarelse af problemformuleringen, da vi mener, at disse teorier kan udfolde vores empiri. Vi mener, at teorierne kan give en nuanceret blik på, hvad der kendetegner besøgsværternes livssituation, og hvad der kan være grunden til, at de oplever ensomhed i det nuværende samfund. Herudover har teorien gjort det muligt for os, at opnå en større forståelse for besøgsværternes udsagn, og hvordan de oplever dét at have en besøgsven.

Ved brugen af Giddens teori har vi kunne belyse besøgsværternes livssituation fra et samfundsperspektiv, hvor fokuset har været på, hvordan samfundsudviklingen har haft indflydelse på besøgsværternes livsverden. Ved at inddrage Goffmans stigmatiseringsteori og Honneths anerkendelsesteori, har vi yderligere kunne belyse, hvordan denne udvikling har haft betydning for den enkelte besøgsvært. Derved formår teorierne at supplere hinanden, så problemstillingen bliver belyst på flere niveauer.

Både i Goffman og Honneths teorier, er fokuset på individers samspil og hvordan dette har betydning for den enkeltes oplevelse af sig selv og sin livskvalitet. Hvor Goffman udfolder, hvordan omgivelserne kan påvirke individer, blot ved tilstedeværelse, har Honneth fokus på, hvordan manglende tilstedeværelse af anerkendelse, fra omgivelserne, kan føre til mistro hos den enkelte. Vi mener derfor, at begge teorier er med til at tegne et billede af besøgsværternes individuelle oplevelser af deres omgivelser.

Analysedel 1: Den oplevede livssituation

I denne analysedel vil vi besvare første del af problemformuleringen: *Hvordan oplever besøgsværter deres livssituation?* Denne analysedel er delt op i fire temaer, som er valgt på baggrund af vores empiriske fund.

Tema 1: *Samfundets påvirkning af livssituationen* omhandler, besøgsværternes oplevelse af samfundets diskurs vedrørende ældre, samt hvordan samfundets indretning med teknologiske løsninger påvirker besøgsværternes oplevelse af social værdsættelse. Dette vil belyses ved inddragelsen af Goffmans stigmatiseringsteori, Giddens teori om udviklingen af moderniteten samt Honneths anerkendelsesteori.

Tema 2: *Indsatsen fra den kommunale hjemmepleje* omhandler, hvordan besøgsværterne har oplevet en samfundsudviklingen indenfor hjemmeplejen, samt hvilken relation de har til deres hjemmehjælperen og deres oplevelse af anerkendelse i mødet med hjemmehjælperen. Dette vil belyses ved brugen af Giddens teori om udlejring af sociale systemer og Honneths anerkendelsesteori.

Tema 3: *De sociale relationers betydning* omhandler, hvordan besøgsværterne oplever deres sociale relationer til familie og venner og den dertilhørende anerkendelse. Dette vil belyses ved Giddens teori om moderniteten og Honneths teori om anerkendelse.

Tema 4: *Social isolation grundet manglende mobilitet* omhandler, hvordan besøgsværternes oplevelse af manglende mobilitet, kan føre til isolation og eksklusion fra samfundet. Dette vil belyses ved brugen af Honneths teori om anerkendelse.

Samfundets påvirkning af livssituationen

I det første tema vil vi undersøge, hvordan besøgsværterne oplever samfundsdiskursen vedrørende ældre. Erving Goffmans teori om *Stigma* anvendes til at analysere, hvorfor det kan opleves som stigmatiserende at være ældre i det moderne samfund. Herudover vil vi gøre brug af Goffmans teori til at belyse besøgsværternes oplevelse af at blive pålagt et stigma, samt hvilke reaktioner det kan medføre. Yderligere vil vi ved brugen af Giddens uddybe, hvordan de teknologiske løsninger kan påvirke de ældres oplevelse af det omgivende samfund. Desuden vil vi med Giddens teori udfolde, hvordan abstrakte systemer i det offentlige rum opleves af besøgsværterne og hvad ansigt til ansigtrelationer kan have af betydning. Efterfølgende vil vi ved brug af Axel Honneths anerkendelsesteori udfolde, hvordan det omgivende samfund har påvirket de ældre besøgsværternes oplevelse af social værdsættelse. Vi vil belyse, hvordan manglende anerkendelse opleves af besøgsværterne, og om de oplever social værdsættelse fra deres omgivelser.

Den oplevede diskurs og stigmatisering af ældre

Flere af besøgsværterne har givet udtryk for, at deres omgivelser har en negativ holdning til det at være ældre. Flere af dem fortæller, at de oplever en nedladende tone, når de er i direkte kontakt med andre, både i det offentlige og når de er i kontakt med andre ældre eller deres

familie. Herudover oplever alle de adspurgte besøgsværter, at den overordnede diskurs omkring ældre på samfundsniveau er af negativ karakter.

Bente fortæller, at hun oplever, at der er en nedsættende tone om ældre i samfundet. Hun fortæller følgende:

“(...) jeg synes at tonen, at de [ældre] bliver talt om, den er virkelig nedsættende. Jeg kan ikke tage nogen bestemt ting frem, for jeg synes det er lige meget hvordan de taler om os, så er det i hvert fald bare nedsættende. (..) Det er over hele linjen, hvad enten det er politikere eller borgere eller hvad det er, det er nedsættende” (Bente, bilag 4:1).

Karin forklarer følgende om, hvordan ældre bliver omtalt:

“(...) Jeg har en gammel [ven] på 92, det taler vi meget om, at de siger ældrebyrden, det er altså ikke pænt. Altså man kan sige ældre mennesker ikk, for vi føler, indvendigt så føler jeg mig lige så ung som jer. Altså det gør mange gamle, de føler sig jo unge indvendigt tror jeg nok. (...) Altså det der at de siger ældrebyrden, så bliver man helt sådan mærkelig, det synes jeg ikke man kan sige, at vi er en byrde. Vi kan jo ikke gøre for, at vi er blevet så gamle og det ønsker man jo slet ikke inderst inde, men sådan er det bare“ (Karin, bilag 6:1).

Under alle fem interviews, blev det klart for os, at de ældre besøgsværter oplever, at der er en nedladende tone overfor dem selv og andre ældre i samfundet. De oplever at blive tillagt negative egenskaber, fordi de er ældre, som når Karin i ovenstående beskriver, at ældre mennesker bliver anset som en byrde af samfundet kun på baggrund af deres alder. De bliver anset som nedvurderede mennesker og sættes i en særlig kategori, hvor der ikke ses på, hvilke egenskaber eller kvaliteter de ellers har. En af grundene til, at besøgsværterne kan opleve at blive anset som en byrde for samfundet er, at de ikke kan hjælpe med at afstedkomme en skrantende økonomi, som er belyst indledningsvist. De oplever i stedet at være en del af de økonomiske udfordringer, som er opstået på baggrund af demografien og er dermed blevet reduceret til en ældrebyrde. Besøgsværterne oplever altså, at blive

stigmatiseret og nedvurderet af det omgivende samfund. Ifølge Goffman er et stigma, når en person bliver nedvurderet og miskrediteret, reduceret fra at være et almindeligt menneske til at være et fordærvet menneske. Når en person bliver pålagt et stigma, er det således fordi, at personen anses som havende en brist, et handicap eller en svaghed (Goffman, 2009: 44).

Der kan opstå en uoverensstemmelse mellem de kvaliteter, som besøgsværterne selv mener at de indeholder og de egenskaber som deres omgivelser tillægger dem. Goffman kalder dette en uoverensstemmelse mellem *den tilsyneladende sociale identitet* og *den faktiske sociale identitet*. Når uoverensstemmelsen opleves af de miskrediterede vil, der ifølge Goffman, ske en underminering af hans sociale identitet (Goffman, 2009: 60).

Undermineringen af den sociale identitet kan for besøgsværterne betyde, at de står alene i en verden som ikke vil acceptere dem, og de afskæres fra samfundet, hvilket kan lede til ensomhed.

Når man gentagende gange bliver mødt af sine omgivelser med et stigma og bliver tillagt miskrediterede egenskaber, kan man ifølge Goffman få en stor oplevelse af usikkerhed og måske endda angst i samværet med andre mennesker. Det giver en stor oplevelse af utilstrækkelighed, da de stigmatiserede altid vil føle sig underlegne og usikre i andres nærhed (Goffman, 2009: 54f). Besøgsværterne giver udtryk for, at de oplever at andre behandler dem ud fra den tilsyneladende sociale identitet, frem for deres faktiske sociale identitet. Bente beskriver en oplevelse med en vikar hjemmehjælper på følgende måde:

“(...) nogle af dem de sætter sig ned og skærer min mad ud som om jeg var et lille barn der skulle have firkantet madder og jeg ikke selv kunne finde ud af at spise min mad og ved du hvad, det har jeg altså brokket mig over. Det har gjort at hjemmeplejen ikke vil have dem herud og det føler jeg er en god måde at gøre det på, men det er ubehageligt at opleve” (Bente, bilag 4:9).

Dette er et eksempel på hvordan hjemmehjælpen agerer ud fra den tilsyneladende sociale identitet. Hjemmehjælpen behandler Bente på ovenstående måde, da hun tror, at Bente ikke selv kan varetage egen spisning. Her bliver besøgsværten altså mødt med en fordom fra hendes omgivelser. Fordi hun er ældre, tillægges hun den miskrediteret egenskab, at hun ikke er i stand til at spise sin mad som en ‘normal’ person, dette opleves af besøgsværten som

kraftigt stigmatiserende. Hun føler sig ikke anerkendt som et voksent menneske, men i stedet behandlet som et barn. Hun har fundet episoden så ubehagelig, at hun så det nødvendigt at klage over oplevelsen og sikre sig, at vikar hjemmehjælpen ikke kommer til at besøge hende en anden gang.

Vivian fortæller også, hvordan hun oplever ubehag, ved den måde, der bliver talt til ældre på:

“Som babyer, ja, der bliver ikke talt pænt til os, altså nu kan jeg godt sige fra hvis det endelig er, hvis det tager mig, men jeg kan også bare fuldstændig ignorere det. Men jeg synes de taler meget sådan nedladende” (Vivian, bilag 7: 1).

Dette er endnu et eksempel på hvordan besøgsværterne oplever at blive behandlet. De har fået tillagt negative forestillinger om deres formåen og om deres kompetencer. De anses af deres omgivelser ikke som ligeværdige eller ‘normale’, men føler sig reduceret til børn eller babyer, som har behov for hjælp til at forstå selv simpel information.

Vivian beskriver en episode fra lufthavnen, hvor hun har behov for hjælp pga. dårlig mobilitet, men på trods af dette finder hun, at det er en ubehagelig situation for hende:

“(…) Jeg blev hjulpet ude i lufthavnen, jeg skulle bare sidde et sted, ganske vist blev jeg sat i en kørestol, det var jeg ikke meget for, men altså når man ikke kan gå de der lange gange ikk” (Vivian, bilag 7:7). Når Vivian fortæller, at hun ikke er meget for at blive sat i en kørestol, kan det være fordi, hun ikke identificerer sig med at være kørestolsbruger. Hun kan opleve det som stigmatiserende fra omgivelserne, at de nu bliver sat i denne kategori som svagelig, da hun ikke kan gå.

Når besøgsværterne får påsat sig et stigma, er det fordi, at de bryder med normerne i samfundet. Det kan give anledning til en skamfuld følelse af at være afhængig af hjælp eller støtte fra andre, og det kan lede til en følelse af at være en byrde eller at være til besvær.

Ifølge Goffman kan det give en følelse af skam, når den stigmatiserede oplever, at de bliver mødt med diskrimination fra samfundet og derigennem opdager, at de ikke lever op til samfundsnormer. Tilstedeværelse af andre, selv i forbindelse med at give hjælp eller støtte, kan derfor være medvirkende til at den stigmatiserede føler selvhad og følelser af mindreværd (Goffman, 2009: 48f).

Det var overraskende for os, at besøgsværterne i høj grad følte sig stigmatiserede af den politiske diskurs og omtalen af ældre i samfundet. Vi havde den forventning, at besøgsværterne havde oplevet stigmatisering, men vi havde ikke forventet, at den ville præge deres velbefindende i så høj grad, som de giver udtryk for. At alle fem besøgsværter oplever en nedladende tone overfor ældre i samfundet, hvilket er en indikator på, hvor meget omgivelsernes stigmatisering betyder for dem.

Det kan tænkes, at besøgsværterne oplever samfundets stigmatisering som mere indgribende end andre ældre, da de alle har et stort behov for støtte i hverdagen, og derfor føler, at de ligger samfundsøkonomien mere til last.

Besøgsværter bliver også pålagt et stigma af samfundet på baggrund af deres alder.

Miskrediteringen, som de pålægges, kan skyldes, at de anses som fysisk og eller psykisk svage. En mulig årsag til at de bliver sat i en bestemt kategori som svage kan være, fordi de har behov for hjemmehjælp i det daglige, grundet deres manglende fysiske formåen. En anden årsag til, at de kan blive pålagt et stigma kan være fordi, de ikke længere selv kan opfylde deres behov for socialt samvær og derfor har behov for at komme på aktivitetscenter eller få en besøgsven.

Ifølge Goffman kan man pålægges et stigma på baggrund af tre forskellige typificeringer: karaktermæssige fejl, tribale stigmata og kropslige vederstyggeligheder (Goffman, 2009: 46). I tilfældet med besøgsværterne kan de både være pålagt et stigma på grund af deres udseende, deres fysiske formåen og af deres karaktermæssige træk.

Besøgsværterne oplever, at der fra samfundets side er blevet tegnet et billede af ældre som værende skrøbelige, havende nedsat kognitiv funktion og værende en byrde. Dette er ikke et billede, af ældre som besøgsværterne ønsker at identificere sig med.

En årsag til, at blive pålagt et stigma om at være en svag ældre, kan være på baggrund af deres udseende, altså under typificeringen kropslige vederstyggeligheder. Stigmaet bliver kun yderligere bekræftet, hvis de har tydelige tegn på en sen alderdom, som hvis de går dårligt eller har behov for en rollator.

Flere af besøgsværterne beskriver, hvordan de oplever, at der bliver talt ned til dem på baggrund af deres alder og deres fysiske formåen, selvom de kognitivt ikke fejler noget. Dette kan man også læse ud fra det tidligere citat fra Karin, der forklarer, at hun indvendigt føler sig ung og derfor ikke synes, at det er pænt, når ældre bliver omtalt som en byrde. At være

ung anses derfor som at være bedre eller det normale, og at være ældre anses som værende en byrde. En anden besøgsvært oplever: *“Man taler ned til folk når de er ældre, nogle gange... de regner med at når vi [er] ældre, så er vi forkalkede og sådan noget”* (Rigmor, bilag 5: 1). Besøgsværten har den oplevelse, fordi hun bliver anset som ældre, bliver der talt til hende i en nedladende tone. Hun bliver tillagt den miskrediterede egenskab at være forkalket, en oplevelse af ikke at kunne bruges til noget nyttigt.

Desuden kan det ses som en karaktermæssig fejl eller en svaghed, at besøgsværterne er ensomme og har behov for en besøgsven. Dette er et stigma, som sættes på personer, der er bærer af viljesvaghed, er dominerende eller har unaturlige lidenskaber, har forræderiske og kompromisløse overbevisninger eller uhæderlighed (Goffman, 2009: 46).

Ensomhed er i denne typificeringskategori, da det ikke umiddelbart er et træk ved personen, som kan ses med det blotte øje. Det er et træk, som kan opdages, hvis man er tæt med personen, f.eks. en nabo eller familie, og som oftest kommer frem under samtale. Ensomhed kan af omgivelserne ses som en karaktermæssig fejl, da det er unaturligt at være alene, og de kan dermed blive anset som uønskede. Manglende interaktion med andre mennesker og en følelse af skam kan være årsag til, at flere af de ældre er socialt isolerede. Besøgsværterne føler sig som nedvurderede mennesker, som bliver ekskluderet fra fællesskabet, hvilket i flere tilfælde kan lede til ensomhed.

Man kunne tænke, at det kunne opleves som stigmatiserende at have en besøgsven, da denne tildeles på baggrund af et fravær af socialt samvær og ensomhed. Men alle besøgsværterne har fortalt personer i deres nærhed omkring deres besøgsven. Karin fortæller følgende, da hun bliver adspurgt, om hun har fortalt andre om sin besøgsven: *“Ja ja, de er da også glad for at høre det. Jeg skal jo fortælle hver gang vi har været ude ikke, så er de så glade for at høre det”* (Karin, bilag 6: 5). Besøgsværterne skammer sig derfor ikke over at have en besøgsven. En årsag til dette kan være de positive oplevelser, som besøgsværterne har med deres besøgsven. De oplever ikke at blive stigmatiseret eller tillagt miskrediterede egenskaber af deres besøgsven.

Ifølge Goffman vil en måde at mindske følelsen af at stå alene med sin miskrediterede egenskab være, at søge sammen med grupper af ligesindede. Dette fordi at stigmatiserede personer kan forvente støtte fra andre med det samme stigma, da de også opfatter sig selv eller opfattes af andre som tilhørende den samme kategori (Goffman, 2009: 69).

En besøgsvært, Bente, fortæller netop om oplevelsen af at være sammen med andre i samme kategori:

“Jeg synes ikke at man, man taler ikke så pænt til hinanden som man gjorde da jeg var yngre og det bevirker at nogle af os, at vi har søgt sammen og sådan set ringer til hinanden i stedet for at når vi er derovre [på aktivitetscenteret] at vi snakker om tætte ting” (Bente, bilag 4: 2).

Besøgsværten beskriver en oplevelse af at være på et aktivitetscenter. Hun har på aktivitetscenteret søgt sammen med en lille gruppe af andre ældre, som hun føler sig knyttet til, og som hun kan dele sine private oplevelser med, og igennem dem opnå støtte og forståelse.

Gunnar fortæller også, hvordan han oplever at mødet med ligesindede giver ham trøst. Han fortæller om, at han har set et program om at være gammel i TV og forklarer her, hvordan han finder trøst i, at andre ældre udtrykker de samme følelser som ham selv omkring alderdommen og ensomhed.

“Det havde jeg det godt nok med, (griner) ja der er en lidelsesfælle der. øv øv! (...) ja ja selvfølgelig, så er vi ikke en helt glemt race, (græder) jo, ja ja, nej det er ikke sjovt at blive gammel. jeg kan slet ikke lide det! puh puh. men man kan ikke gøre noget ved det” (Gunnar, bilag 3: 7).

Det giver ham en følelse af ikke at være alene med ensomheden og isolationen fra omverdenen. En følelse af at være mere normal end han som udgangspunkt selv oplevede. Han finder en trøst i, at der stadig findes en interesse for ældre i samfundet på trods af den overordnede oplevelse af en negativ diskurs.

Opsamling

Besøgsværterne oplever generelt, at de af samfundet bliver omtalt som en byrde, udelukkende fordi de er blevet gamle. Flere af besøgsværterne fortæller, at de ikke selv har valgt at blive

ældre og har det svært med at være sat i en kategori af stigmatiserede, hvor de ikke føler, at de hører til.

Besøgsværterne kan opleve to forskellige typer af stigma, det ene er baseret på en karaktermæssige fejl og det andet på de ydre udseendemæssige omstændigheder, som kaldes kropslige vederstyggeligheder. Flere beskriver, hvordan de føler de fejlagtigt bliver tillagt miskrediterende egenskaber og svagheder, som f.eks. at være forkalkede, dårligt kognitivt fungerende og ude af stand til at spise selv. Denne oplevelse kan være medvirkende til, at flere ældre socialt isolerer sig, hvilket kan fremkalde ensomhedsfølelsen. Flere af besøgsværterne fortæller, at de har opsøgt fællesskaber, hvor de kan finde ligesindede med samme stigma i forsøget på at mindske deres følelse af at være alene og stå udenfor fællesskabet.

Teknologiske løsninger i det moderne samfund

I det moderne samfund er det blevet mere almindeligt med teknologiske løsninger i hverdagen. Vi finder teknologiske løsninger både til privatøkonomi og til at komme i kontakt med det offentlige på f.eks. borger.dk. Flere af besøgsværterne fortæller, at det er et stort problem for dem, at samfundet har udviklet sig så hurtigt og nu er afhængigt af teknologiske løsninger. Flere af besøgsværterne føler sig nemlig ikke kompetente til at anvende de teknologiske løsninger. Vivian fortæller i nedenstående citat, hvordan hun oplever det at være ældre og være afhængig af teknologi:

“Jeg synes det er svært at være gammel, når jeg tænker på, nej ældre, når jeg tænker på alt det der forskellige [teknologi] man skal ind i.”

Vivian fortæller videre:

“(…) jeg vil så gerne følge med, men jeg synes det er svært” (Vivian, bilag 7: 10).

Ifølge Giddens er vi i det moderne samfund afhængige af abstrakte systemer. Abstrakte systemer er systemer af teknisk art eller med faglig viden, som organiserer store dele af vores omgivelser af materiel eller social art (Giddens, 1994: 31). Den teknologiske udvikling har betydet, at besøgsværterne oplever at være afhængige af abstrakte systemer såsom computere. Selvom besøgsværterne ikke selv ejer en computer, er de afhængige af, at

abstrakte system fungerer f.eks. i forbindelse med at have en bankkonto. Men hvor bankerne tidligere havde ansatte til at foretage kundeservice inde i banken, er det nu i mange tilfælde overladt til en selv og man skal derfor selv kunne anvende netbank og skrive mails til en bankrådgiver. At overgå fra overvejende at kommunikere ansigt til ansigt til at kommunikationen nu stort set kun foregår over afstand er et essentielt vilkår i det moderne samfund, som Giddens kalder *adskillelsen af tid og rum* (Giddens, 1994: 60).

Et møde mellem en bankkunde og en bankansat er et godt eksempel på et klassisk ansigt til ansigt møde, men denne relation er stort set blevet erstattet af netbank og kommunikation over internettet.

Ifølge Giddens kan mødet med repræsentanter, her den bankansatte, som regelmæssigt finder sted, tage form af den troværdighed, som man normalt forbinder med et nært venskab (Giddens, 1994: 76). Når *adgangsportene*, i dette tilfælde den bankansatte og ansigt til ansigts forpligtelser, fjernes fra de abstrakte systemer, kan der opstå et mistillidsforhold hos personer, som har svært ved at navigere i rundt i teknologi (Giddens, 1994: 75). Flere af besøgsværterne beskriver det som et problem for dem, at flere teknologiske løsninger er blevet indført og de oplever at have mistillid til systemerne, i dette tilfælde computere. De har været vant til en ansigt til ansigtforpligtelse, og de føler det som foruroligende at denne funktion stort set er blevet afskaffet og nu kan varetages i eget hjem.

Men det er ikke kun deres egne evner i forhold til teknologi, som de er bekymrede over. Som det fremgår af nedenstående citat, har de heller ikke tillid til at bankerne forstår at anvende den nye teknologi. Karin beskriver:

“(...) De [bankerne] har slet ikke den viden og det er jo alt det der, det hele er jo kommet pga. de computer, de skulle smides ud og de der telefoner de skulle bagefter. Det skulle ud, hele møget. Ja og hele verden er gået af lave pga. alt det” (Karin, bilag 6: 9).

En anden besøgsvært beskriver hvordan han føler sig mere alene efter, de teknologiske løsninger er indført:

“De snakker næsten ikke, der er ingen der siger noget (griner). Man sidder her og kikke-lurer. det er kun hvis der er... næ nej der er ikke noget. (...) ja. nåh men der bliver jo ikke sagt noget til en. (...) Det går jo på edb det hele” (Gunnar, bilag 3: 3).

Det kan give anledning til en følelse af eksklusion fra samfundet og ensomhed, hvis man ikke oplever de samme almindelige hverdagssituationer som tidligere. Det kunne f.eks. være at komme i banken og få ordnet sin økonomi. De små hverdagssituationer, hvor de tidligere oplevede tillidsrelationer til fremmede, er de nu frataget. Citatet er en kritik af det moderne samfunds tid-rum adskillelse. Besøgsværten føler ikke længere, at han interagerer ansigt til ansigt med andre mennesker. Han oplever, at kommunikation via teknologiske løsninger har mindsket hans mulighed for at have samtaler med andre og dermed gjort ham mere alene. Herudover kan det bidrage til, at de ældre oplever, at de bliver gjort til en byrde, da de ofte har behov for støtte i mødet med de nye teknologiske løsninger. Flere af besøgsværterne ville hellere klare sig selv på samme måde som de tidligere eller altid har gjort, men dette er ikke længere muligt. Indførelsen af teknologiske løsninger kan derfor skabe ulighed. For de teknisk stærke og kompetente gør det hverdagen lettere, men for de ressourcetsvage ældre kan det opleves som ydmygende og give dem følelsen af at være en byrde. Vivian beskriver en episode, hvor hun har været i banken:

“(...) så måtte han hjælpe mig nede i banken, han var meget meget sur over, det skulle man jo selv. (...)men nu er der jo ikke et øje derinde, så måtte han jo hjælpe mig ud i boksen eller hvad man kalder den for, den var i stykker inde i og så skulle man udenfor og jeg kunne ikke selv få pengene ud, og jeg kunne heller ikke få kortet ud, men altså han sagde, han gik allernådigst med derud og der er servicen jo blevet så forringet, for i unge mennesker i er jo med, med det hele, og vi andre vi halter jo gevaldigt bagefter ikk med sådan noget” (Vivian, bilag 7: 10).

Det har derfor også ændret relationen mellem de tilbageværende systemrepræsentanter og besøgsværterne. Vivian har en oplevelse af at være til besvær for medarbejderen i banken, da hun har behov for hans støtte. Det gør dermed en ydmygende situation, hvor hun i forvejen føler sig til besvær som ældre, til en endnu værre situation.

Besøgsværterne har det svært ved implementeringen af flere teknologiske løsninger, flere oplever, at de ikke selv kan administrere den nye teknologi. Herudover oplever flere, at teknologien også har påvirket den måde de interagerer med andre mennesker. Begge dele kan

give en oplevelse af ikke at være en del af det omgivende samfund. Fra samfundets side er man klar over, de udfordringer f.eks. ældre kan have med teknologien, og man har derfor skabt en mulighed for at fritage bestemte mennesker fra digitalpost (borger.dk). Herudover er der mulighed for at tage kursus i anvendelsen af en computer, så at blandt andet ældre mennesker, kan inddrages mere i teknologien. Det viste sig, at i hvert fald en af besøgsværterne havde været på et computerkursus, som desværre ikke havde det ønskede resultat, hun fortæller:

“Jeg ved ikke hvor meget det fiser ind her oppe, det ved jeg ikke, jeg har gået til computer, men altså hun fortalte på sådan en mærkelig måde, det var der flere af os der sagde. Altså jeg ved der er flere systemer, det var ikke det samme som når jeg kom hjem og nu har jo glemt alt om det (...)” (Vivian, bilag 7: 10).

Det vil dog være de færreste udsatte ældre, som har mulighed for at deltage i et computerkursus, der ofte foregår væk fra hjemmet. Dette skyldes, at de kan have svært ved at forlade deres hjem på grund af nedsat mobilitet, og at de måske ikke har mulighed for at anskaffe sig en computer.

Opsamling

Flere steder i det offentlige rum, hvor man tidligere oplevede ansigt til ansigts forpligtelser er blevet ændret således, at man nu kan sidde derhjemme og f.eks. være i banken. Dette oplever besøgsværterne som en negativ udvikling, da de oplever det kan ende med mere alenetid for den enkelte. Det teknologiske samfund er ikke indrettet til de ressourcetsvage ældre, og de kan have svært ved at administrere den nye teknologi, hvilket giver behov for støtte udefra og en oplevelse af at være en byrde.

Manglende anerkendelse

I de to foregående afsnit har vi beskrevet, hvordan de ældre besøgsværter oplever diskursen om ældre i samfundet, samt hvordan de oplever, at samfundet henvender sig til dem specielt med fokus på teknologiske løsninger. Det er blevet klart for os, at de ældre besøgsværter har

meget negative erfaringer både med diskursen og anvendelsen af teknologiske løsninger i samfundet.

De negative erfaringer kan skyldes, at de ældre ikke oplever at føle sig anerkendte og værdsatte i samfundet. Ifølge Axel Honneth kan manglende anerkendelse medføre en krænkelse og få en persons identitet til at bryde sammen (Honneth, 2006: 175f).

Honneth skriver, at det er ødelæggende for personers selvrespekt, når de oplever, at der er en negativ holdning overfor dem selv eller den sociale gruppe, de er en del af. Det er en krænkelse af social værdsættelse, når der sker en nedvurdering og ringeagt overfor individer eller kollektive livsmåder. Krænkelsen vil påvirke den måde personen oplever sine muligheder for selvrealisering og indskrænke muligheden for at sætte den måde, de lever på, i forbindelse meget noget positivt for fællesskabet. Honneth beskriver, at krænkelse og nedvurderinger af forskellige livsformer kan have lige så negative konsekvenser for en persons psykiske velbefindende som fysiske sygdomme har for kroppen. Når en person mangler følelsen af solidaritet og inklusion i samfundet, kan det opleves som et tab af værdighed, eksklusion og en social skamfølelse (Honneth, 2006: 179f).

Besøgsværterne oplever at være stigmatiserede, de oplever, at der er en negativ opfattelse af ældre, og de føler, at de bliver behandlet som besværlige og en byrde for samfundet.

Denne oplevelse kan føre til det, som Honneth kalder for en social krænkelse. Krænkelsen kan føre til ensomhed, da den medfører en række forskellige negative følelsesreaktioner for den enkelte.

“(...) Vi er bare mennesker der er blevet noget ældre i alderen og vi kan lige så meget som I andre med vores forstand. Selvfølgelig ikke hvis vi er senile, men når vi har forstanden med os, så kan vi ligeså meget som jer andre“ (Bente, bilag 4: 9).

I ovenstående citat fra Bente, beskriver hun, hvordan hun oplever hendes omgivelser ser på hende og andre ældre. Hun oplever, at hun bliver behandlet anderledes end andre yngre personer, selvom hun oplever, at hun kan lige så meget som alle andre. Det opleves som krænkelende at blive behandlet anderledes på baggrund af alder, og hun føler sig ikke selv som anderledes.

Bente oplever ikke, at hun bliver taget alvorligt eller at der bliver lyttet til hende, hvilket viser sig i følgende citat:

“Men det irriterer mig fordi, jeg har både været politisk engageret, jeg har også siddet i ældrerådet, jeg har også siddet i lokaludvalget, da jeg sad der var det ikke som det er i dag. (...) Man lyttede mere til de ældre. Og når ældrerådene skrev til politikerne i Københavns Kommune, så blev det taget alvorligt, det gør det ikke i dag. Man har en virkelig fornemmelse af, at når det bliver gjort så tager de bare papirerne og så bliver de skubbet væk” (Bente, bilag 4:10).

Bente oplever ikke, at blive anerkendt som en stemme i samfundet. Hun oplever, at fordi hun er ældre, er hun nedvurderet og hvis hun forsøger at engagere sig i samfundet, så bliver hendes forsøg afvist. Hun oplever, at der er en enighed i samfundet om at ældre ikke kan bidrage med noget relevant, da de ikke længere er anset som normale. Honneth beretter følgende:

“For at opnå et ubrudt selvforhold har mennesket, ud over erfaringen af følelsesmæssig opmærksomhed og retlig anerkendelse, også behov for en social værdsættelse, hvor det får mulighed for at forholde sig positivt til sine konkrete egenskaber og muligheder” (Honneth, 2006: 163).

Citatet påpeger, hvordan vi, som personer, har behov for at blive værdsat af vores omgivelser og få anerkendelse for de egenskaber vi har og dermed opnår tillid til, at vi har de samme muligheder som andre i samfundet. Om man kan opnå social værdsættelse afhænger af, hvordan man lever op til at realisere de samfundsmæssige målsætninger. Ifølge Honneth gør orienteringen mod et fælles mål, at man bliver del af et værdifællesskab. De herskende værdier er sat af samfundsdominerende idealer og indeholder også en historisk kontekst. Værdier er derfor skiftet gennem tiden (Honneth, 2006: 164f).

Holger Højlund skriver i *Ældre og ensomhed: en oversigt over teori og forskning*, at det moderne samfund nedbryder nogle af de sociale strukturer, som før har haft betydning for de ældres ensomhed (Højlund, 2001: 24). Han beskriver ikke yderligere, hvad det kunne være

for sociale strukturer. Men det stigende fokus på beskæftigelse og på de demografiske udfordringer kan påvirke den måde, de ældre oplever, at deres omgivelser anskuer dem. Da de ikke længere er i beskæftigelse og dermed ikke bidrager til samfundet, lever de ikke op til den fælles målsætning om at bidrage til samfundsøkonomien og opretholde velfærden. Det kan derfor opleves som at være ekskluderet fra fællesskabet og være til besvær, da de, i stedet for at bidrage, koster samfundet penge.

Det moderne samfund kan derfor siges at have en stor betydning for de ældre besøgsværterers oplevelse af at være inkluderet i fællesskaber. Når man ikke oplever at få social værdsættelse fra sine omgivelser, og man står uden for fællesskabet, så giver det en følelse af negativ selvværdsættelse og det kan resultere i en oplevelse af ensomhed.

På samfundsniveau er man opmærksom på den manglende fællesskabsfølelse, der hersker hos den ældre del af befolkning. Desuden er man også opmærksom på, at flere ældre mangler sociale relationer og oplever en stor følelse af ensomhed. Et af de initiativer der er lavet, som muligvis kan forebygge den manglende anerkendelse og social værdsættelse, er aktivitetscentrene. På aktivitetscentrene kan de ældre mødes i et fællesskab, hvor fokuset ikke er på deres alderdom, men i stedet på deres interesser. Her kan de møde ligesindede og indgå i et fællesskab, hvor de bliver anerkendt for deres kvaliteter og evner. De forskellige aktivitetscentre er sat sammen, således at de kan dække forskellige behov. Der er mulighed for at være fysisk aktiv eller kreativ i forskellige værksteder alt afhængigt af hvilket center, man deltager i. Samtidig er der mulighed for at møde andre ligesindede, da der findes specielle centre for synshandicappede eller for personer med forskellige religiøse tilknytninger (Københavns Kommune, 2019).

Tre af de interviewede besøgsværter deltager også i aktiviteter i forskellige aktivitetscentre. Men der er stor forskel på, hvad besøgsværterne synes, at aktivitetscentre kan bidrage med. Vivian er meget glad for at komme i aktivitetscenter og fortæller:

“(…) Så kan man gå mandag, tirsdag, torsdag, fredag og der er flere der er der 3 gange om ugen, der er også en hun er der 4 gange om ugen. Og så sent som forleden dag der hørte jeg de sagde ”Jamen hvad skulle vi gøre, hvis vi ikke kunne komme her”, ikke. Og der er jo ikke den ting man ikke kan gøre derude. De hjælper og de har gårdhave, altså hvis man skal træne sig lidt med at gå. Så ”vil du med ud at gå en tur

ude i haven”, så kan de gøre det, jamen de er bare så søde og jeg er helt sikker på, jamen jeg ved det ikke om man før i tiden. Jeg tror man kom hinanden meget mere ved før i tiden” (Vivian, bilag 7: 14).

Hendes oplevelse af aktivitetscenteret betyder altså meget både for hende selv og for andre. Hun oplever det som et godt tilbud til ældre, som ellers ikke har andre steder at være og derfor ville sidde isoleret derhjemme. I citatet ligger også en kritik af det moderne samfund. Vivian tænker, at hvis der ikke fandtes aktivitetscentre og andre tilbud til ældre, var de mere overladt til sig selv. Hun mener dette skyldes en samfundsændring, da man tidligere var mere sammen med andre i familien og andre i nærmiljøet. Denne udvikling vil blive belyst senere i afsnittet *Indsatsen fra den kommunale hjemmehjælp*. Ved at komme i aktivitetscenteret oplever hun en social værdsættelse både af personalet på aktivitetscenteret og ved at være sammen med andre ældre, som sætter pris på, at hun kommer i aktivitetscenteret. Gunnar kommer på aktivitetscenter to gange om ugen, men han oplever ikke, at aktivitetscenteret kan give ham nye oplevelser i hverdagen, han siger:

“(…) der er nogen steder hvor de har lidt sjov og snakker og pjatter. Det har vi ikke noget af her, vi har en kæmpe stor have på Peder Lykke Centeret ikk? men der 5-10 mennesker så er der ikke flere. De sidder bare (griner) og kukke-lurer, men man kan jo gå en tur jo i haven det er meget godt” (Gunnar, bilag 3: 7).

Gunnar oplever ikke, at få opfyldt sit behov for social værdsættelse. Han oplever ikke, at han bliver anerkendt ved at deltage i aktiviteterne på centeret. Det sociale fællesskab mangler. Han beskriver, hvordan de andre deltagere på aktivitetscenter sidder og kigger, men det lyder ikke på ham, som om der er noget socialt samvær. Det, som han oplever som det gode ved aktivitetscenteret er deres faciliteter, men han oplever ikke, at han har mulighed for at få opfyldt sit behov for social værdsættelse.

Som tidligere nævnt, truer nedværdigelse og ydmygelse den menneskelige identitet lige så meget, som sygdom truer den fysiske eksistens. Hvor man forsøger at hindre sygdom ved sygdomsforebyggelse, skal man for at hindre tab af social identitet og selvværd sikre, at individer i størst muligt omfang bliver beskyttet mod at blive ringeagtet (Honneth, 2006:

179f). For nogle af besøgsværterne vil en måde at undgå at blive ringeagtet, være at deltage i et aktivitetscenter. På aktivitetscenteret oplever nogle af besøgsværterne nemlig at indgå i et fællesskab, og de føler sig værdifulde i det fællesskab. De føler sig ikke ringeagtede, da de er sammen med andre ældre, som føler de samme krænkelser fra deres omgivelser. For andre af besøgsværterne har aktivitetscenteret ingen påvirkning på deres følelse af fællesskab og inklusion i samfundet.

Opsamling

Den stigmatiserende diskurs omkring ældre har bevirket at besøgsværterne oplever sig som krænkede af deres omgivelser. Ud over diskursen oplever flere besøgsværter, at den teknologiske udvikling har ekskluderet dem fra fællesskaber, således at de ikke oplever social værdsættelse.

En måde hvorpå man har forsøgt at sikre, at de ældre i samfundet bliver anerkendt og oplever social værdsættelse er ved at oprette fællesskaber, som de ældre kan tilgå. Hvordan besøgsværterne oplever at deltage i aktivitetscentre er dog forskelligt, de har både om negative og positive erfaringer. Det er derfor ikke alle besøgsværter der oplever social værdsættelse fra deres omgivelser, hvilket kan føre til en oplevelse af eksklusion og ensomhed.

Indsatsen fra den kommunale hjemmepleje

I følgende afsnit vil vi belyse, hvordan omsorgen og hjælpen i det moderne samfund, der i dag primært leveres af kommunerne, har betydning for de ældres oplevelse af at blive anerkendt. Dette tema er valgt, da vores empiri har vist at hjemmeplejens tilstedeværelse spiller en stor rolle i besøgsværternes dagligdag og er den primære kontakt de har til andre mennesker. I afsnittet vil der være fokus på Giddens teori om udlejring af sociale funktioner til det offentlige. Udfra dette vil der efterfølgende være fokus på besøgsværternes oplevelse af anerkendelse. Både i forhold til den sociale relation med hjemmehjælperen, samt den retslige anerkendelse i mødet med kommunen. Vi har valgt dette fokus for at belyse, hvordan manglende anerkendelse kan føre til en oplevelse af ensomhed hos besøgsværterne.

Udlejring af sociale funktioner til det offentlige

Ifølge Giddens har moderniteten medført at sociale funktioner og relationer udlejres til offentlige systemer (Giddens, 1994: 26). Det er altså ikke længere familien, der står for at varetage den personlige og sociale pleje af deres familiemedlemmer. I dag er det staten, der har taget sig af denne opgave, så de resterende familiemedlemmer i stedet, har mulighed for at bidrage til samfundet gennem arbejde. Ifølge Giddens kaldes disse nye systemer, som tidligere nævnt, for ekspertsystemer, og vi mennesker i det moderne samfund, tildeler disse en stor grad af tillid og tiltro til, at de kan varetage opgaverne bedre end os selv (Giddens, 1994: 31).

I dette speciales tilfælde er udlejringen sket i overdragelsen af ældrepleje til det offentlige. I 2016 modtog 123.000 ældre over 65 år hjemmehjælp leveret af kommunen (Ældresagen, 2017: 1). Som nævnt i indledningen har der i de seneste år, været et markant fald i tildelingen af hjemmehjælpstimer til de ældre, hvilket gør, at indsatsen er skåret helt ind til benet.

Samtidig har tanker om hverdagsrehabilitering fundet vej til hjemmeplejen. Tanken er, at de ældre skal rehabiliteres og oplæres til selv at kunne varetage deres egne behov i det omfang, at det er muligt. Der er sket et skift i plejen, fra et fokus på den kompenserende pleje, til et større fokus på hjælp til selvhjælp. Hverdagsrehabilitering ses som et middel til både at spare kommunen for økonomiske udgifter og en måde at sikre, at de ældre bevarer deres mobilitet og funktionsniveau. Evalueringsundersøgelser har vist, at mange ældre er glade for rehabiliteringen, men de viser også, at flere ældre oplever at noget af deres pleje bliver taget fra dem, og at der derfor er sket en forringelse (Andersen & Jensen, 2015: 18f). Alle vores besøgsværter modtager hjemmehjælp, men nogle af dem har kun fået støtte de seneste par år og har derfor ikke oplevet et skift i den tildelte pleje. De besøgsværter, som har haft hjemmepleje i mange år, oplever et skift og føler, at hjælpen er blevet forringet.

Karin, der har modtaget hjemmehjælp gennem de seneste mange år, udtaler følgende ”(...) *vi får jo ikke den hjælp som vi skal have eller har behov for, den får vi ikke mere*” (Karin, bilag 6: 2). Ifølge Karin er dette både i forhold til rengøringen, men også i forhold den sociale kontakt, hun havde tidligere med hjemmehjælpen. Da vi spørger ind til, om hjemmehjælpen før i tiden havde tid til at snakke udtaler, hun følgende:

”Ja ja det havde de da og de havde da også tid hvis man kom med et brev og sådan noget (...) men nej, der er jo ikke tid til noget og man kan jo mærke det på dem også, at de er stressede synes jeg” (Karin, bilag 6: 3).

Hun oplever altså, at der er sket et skift i hjemmehjælpen gennem de seneste år. Tidligere havde hjemmehjælperen mere tid at snakke og tage sig af uventede opgaver. Nutidens hjemmehjælper opleves i stedet som konstant under tidspres og har derfor ikke tid til andet end at løse de praktiske opgaver.

Gunnar udtaler lignende: *”(...) og de har jo ikke tid og snakke, de farer afsted og inden man får set dem så er de ude af døren igen (griner). Det er svært” (Gunnar, bilag 3:2).*

Dette viser, at det ekspertsystem, som den moderne familie har udlejret plejeopgaven af deres ældre til, har skåret hjælpen markant ned og formår ikke længere at varetage den sociale del, som tidligere blev rummet. Hvor hjemmehjælpen før i tiden, også overtog noget af den sociale relation, er der med nedskæringerne af hjemmehjælpen også sket en beskæring i denne varetagelse. Det kan altså tolkes, at hjemmehjælperen tidligere var med til at opfylde den form for anerkendelse, Honneth kalder for *kærlighed*. En anerkendelse der finder sted mellem tætte relationer og var medvirkende til at give individet selvtillid (Honneth, 2006: 130). Men dette er ikke længere tilfældet i samme grad som tidligere. Det, at de ældre ikke længere oplever en betydningsfuld social relation til deres hjemmehjælp, kan føre til en større oplevelse af ensomhed, især hos ældre der i forvejen har et begrænset netværk.

Ifølge Giddens har de moderne institutioner dermed overtaget områder af det sociale liv og svækket den omsorgsfulde relation og det meningsfulde indhold der tidligere lå her. De offentlige systemer formår altså ikke erstatte den gensidighed eller intimitet, som personlige tillidsrelationer kan tilbyde (Giddens, 1994: 101ff).

Relationen til hjemmehjælperen

Som ovenstående afsnit har vist, er besøgsværternes tid sammen med hjemmehjælpen meget begrænset. Men det opleves dog stadig at besøgsværterne kan føre en kort samtale med hjemmehjælpen, Bente udtaler:

”[Vi] kan snakke sammen [hende og hjemmehjælperen] i det øjeblik at de er med til at klæde mig på og hvad jeg ellers skal og sørger for at jeg får noget

morgenmad eller du ved så videre, ellers er der ikke tid til det” (Bente, bilag 4: 3).

Selvom besøgsværterne kun opnår en kort kontakt med hjemmehjælperen, vil der stadig være mulighed for at opbygge en relation, hvis det altid er den samme hjemmehjælper der kommer i hjemmet. Desværre har manglende kontinuitet været et gennemgående tema hos de interviewede besøgsværter. Rigmor udtaler følgende, om den hjemmehjælp hun tidligere har haft: *”Altså hende som jeg havde som hjemmehjælp i 6 år, hende snakkede jeg godt med og kom ind i hendes familieforhold og alt muligt. (...) så fik jeg en hel masse vikarer”* (Rigmor, bilag 5: 6). Dette tyder altså på, at der tidligere fandtes en stor kontinuitet i forhold til hjemmehjælperen. Denne kontinuitet, samt mere tid, gjorde at den ældre, i dette tilfælde Rigmor, oplevede at hun indgik i en relation med sin hjemmehjælper og at de kendte hinanden privat. Dette er dog ikke tilfældet med de nye vikarer, da hun ikke kan nå at opbygge en relation før denne skifter. Ikke kun Rigmor har oplevet denne manglende kontinuitet, Karin udtaler: *”jeg har en fast, hun kom tilbage i går og gjorde rent, ellers så har jeg haft syv forskellige fra jul”* (Karin, bilag 6: 1). Karin har altså oplevet, at hun på under tre måneder har haft syv forskellige hjemmehjælpere. Den skiftende hjemmehjælper og den manglende tid gør, at det ikke er muligt for besøgsværterne at opbygge en længerevarende relation, og at relationen derfor ikke formår at få karakter af et venskab. Den manglende kontinuitet er derfor en udslagsgivende faktor i forhold til opnåelse af anerkendelse ved relationen til hjemmehjælpen.

Samtidig gør den manglende relation til deres hjemmehjælpere, at besøgsværterne kan opleve en manglende forståelse og varettagelse af hjælpen. I et citat fra afsnittet *Samfundets påvirkning af livssituationen* fortæller Bente, hvordan hun oplever, at hendes vikar vælger at skære hendes mad ud, som om hun var et lille barn, der ikke selv kunne finde ud af at spise (Bente, bilag 4: 9). Dette tyder på, at den manglende kontinuitet og dermed manglende relation med hjemmehjælperen gør, at hjemmehjælperen har en manglende forståelse for besøgsværtens behov og i stedet foretager hjælpen på baggrund af egen eller en samfunds generel vurdering af den ældre. Her ses altså, som tidligere nævnt i afsnittet *Samfundets påvirkning af livssituationen*, at hjemmeplejen laver sin egen vurderingen af den ældres evner og behov på baggrund af en deres tolkning af den tilsyneladende identitet fremfor den faktiske identitet. En vurdering, der i dette tilfælde, kan føles som et overgreb imod

besøgsværtens autonomi, hvilket kan resultere i en oplevelse af ikke at blive anerkendt som et voksent individ af hjemmehjælpen. Som Honneth udtaler: “(...) *de følelsesmæssige primærrelationer beror på en prekær balance mellem selvstændighed og afhængighed*” (Honneth, 2006: 131). I Bentes møde med vikareren opleves der absolut ikke en balance mellem selvstændighed og afhængighed. Derimod behandler vikaren besøgsværten som en uselvstændig person, der er afhængig af hjemmehjælpen, og vikaren ser ikke besøgsværtens individuelle behov og ressourcer. Det at besøgsværten ikke oplever at blive anerkendt som et individ, hvis behov og ønsker har værdi for den anden person, kan gøre at besøgsværten ikke oplever et positivt selvforhold. Det kan have betydning for indgåelsen af relationer til andre og personens opretholdelse af selvtillid (Honneth, 2003: 92). Ovenstående viser, at en manglende relation med hjemmehjælperen kan føre til ikke bare tab af anerkendelse i sociale relationer, men også en oplevelse af ikke at blive anerkendt som et ligeværdigt individ. Det at besøgsværten og hjemmehjælperen ikke længere formår at indgå i en social relation, kan betyde at besøgsværten oplever en mere ensom tilværelse. Som tidligere nævnt, er hjemmehjælperne de personer som besøgsværterne oftest møder i deres hverdag, men deres relation har altså ikke længere karakter af venskab og formår derfor ikke at afhjælpe besøgsværternes oplevelse af ensomhed.

Manglende rettigheder

Både den manglende tid og hjemmehjælpens behandling af besøgsværterne kan påvirke deres oplevelse af den retslige anerkendelse. Dette ved, at de universelle rettigheder, som samfundet tildelte de ældre ved udlejringen af sociale funktioner, ikke længere bliver opfyldt. Besøgsværterne oplever, at hjemmehjælperne ikke længere har tid til at snakke med dem, og samtidig har de så travlt, at de ikke kan nå at løse diverse opgaver i deres hjem, Karin udtaler:

”Og så snyder de med tiden, for de siger, hvad hedder det, ihh, altså jeg skal have en time og et kvarter, altså til rengøring. Men så, sommetider så er det kun en halv time og sådan noget” (Karin, bilag 6: 3).

Karin oplever ikke, at hjemmehjælpen kan udføre det arbejde, de er ansat til, da de er meget pressede på tid. Dette rammer i sidste ende de ældre, der ikke får opfyldt de rettigheder

samfundet har tildelt dem. Den manglende opfyldelse af rettigheder kan føre til, at individet ikke oplever at samfundet behandler dem som ligeværdige borgerne og at de er mindre værd for samfundet (Honneth, 2006: 159f). I forlængelse udtaler Karin om den manglende hjemmehjælp: *"Vi kan jo ikke sige noget til dem, det tør vi ikke, det gør vi ikke"* (Karin, bilag 6: 3). Efterfølgende fortæller Karin, at hun er bange for, at de straffer hende ved at sende nye hjemmehjælpere hver gang, hvis hun klager (Karin, bilag 6: 10). Frygten for at skulle møde en ny person hver gang og ikke kunne knytte relation til hendes hjemmehjælp, gør altså at hun ikke tør sige, hvis noget er galt. Ved brugen af frygt bliver den ældre tvunget til at frasiger sig sine universelle rettigheder, og dermed opnår hun ikke opfyldelse af anerkendelse på den sfære Honneth kalder retslig. Ifølge Rasmus Willig, som er dansk fortolker af Honneths anerkendelsesteori, overgiver individet dermed de universelle rettigheder, der er med til oprette deres selvrespekt og agtelse for dem selv, hvilket truer deres oplevelse af at være lige medlemmer af samfundet (Willig, 2003: 16). De ældre vurderer altså, at de sociale relationer og anerkendelsen gennem disse, er vigtigere end deres anerkendelse af at være et ligeværdigt individ, der fortjener en ordentlig behandling fra samfundet. Dette kan i vores besøgsværterers tilfælde være fordi, de i forvejen mangler sociale relationer og den anerkendelse, der følger med disse. Men denne mangel på anerkendelse af universelle rettigheder, og den medførte manglende selvrespekt, kan gøre, at den ældre ikke føler sig som en værdig borger af samfundet og derfor helst undgår offentlige sammenhænge, da denne ikke ønsker dette udstillet (Willig, 2003: 16). Den manglende anerkendelse kan altså medføre, at besøgsværterne vælger at isolere sig fra andre mennesker og kan opleve ensomhed.

Samtidig beretter flere af de interviewede besøgsværter, at de har en stor frygt for at komme på plejehjem, Karin udtaler:

"Altså jeg er bare bange for, jeg vil ikke på plejehjem, jeg vil altså være her og derfor kæmper jeg for at få det til at fungere, (...) Nej, jeg synes ikke de har det godt, det synes jeg ikke. Der er jo også noget, det er personalemangel og sådan noget" (Karin, bilag 6: 8).

De lever altså i en frygt for den behandling, de vil modtage, hvis de ender på plejehjem. En tilværelse hvor de kun vil føle sig til besvær og ikke vil blive behandlet som værdige mennesker. Dette kan igen føre til, at de mister deres selvrespekt og oplevelse af et værdigt individ i samfundet, hvilket dermed kan opleves som et tab af retslig anerkendelse (Honneth, 2006: 147).

Men den følelse af at være til besvær er allerede en kendt følelse hos vores besøgsværter, Vivian udtaler: *"(...) for ellers går hun [hjemmehjælperen] jo og passer sig selv, mens jeg flytter mig efterhånden hvor gulvene bliver våde ikk"* (Vivian, bilag 7: 4).

Vivian har en oplevelse af at være til besvær i eget hjem og sørger for at undgå at forstyrre hjemmehjælpen, så hun ikke bliver en større byrde, end hun måske føler sig i forvejen. Hun føler sig mere som en opgave, der skal overstås i stedet for et ligeværdigt menneske, som får en service udført af hjemmehjælpen. Dette kan også være en medvirkende årsag til, at hun vælger selv at betale personer i hendes omgivelser, hvis hun har et behov som hun ikke selv kan opfylde (Vivian, bilag 3: 2).

Generelt har der hos besøgsværterne hersket en manglende tiltro til kommunens ydelser og hjælp. Vivian udtaler: *"Jeg synes alting det er så besværligt, når det skal gå igennem kommunen, alting er så besværligt, så jeg holder mig langt væk"* (Vivian, bilag 7: 9). Det, at de ældre føler besvær ved at skulle kontakte kommunen, kan gøre, at de ikke får opfyldt de servicier, som de faktisk retslig har krav på, hvilket kan føre til en svækkelse af deres følelse af ligeværdige borger i samfundet. Desuden kan denne manglende kommunikation med kommunen føre til en manglende forståelse for, hvilken ydelse kommunen faktisk kan yde. F.eks. betaler Vivian for, at en privat kommer og vasker hendes ryg og fødder. Ved uddybelse af hvorfor hendes hjemmehjælp ikke varetager dette, svarer hun *"Arh, det må de da ikke, der er, det må de ikke, så tager det for lang tid"* (Vivian, bilag 7: 2). Den manglende kontakt gør altså, at besøgsværten ikke er oplyst om, hvilken hjælp hjemmehjælpen faktisk kan yde. Dette kan give et forkert billede i forhold besøgsværtens oplevelse af retslig anerkendelse fra samfundet, der har stor betydning for deres oplevelse af at være inkluderet i samfundet. Oplevelsen af ekskludering, kan føre til at besøgsværterne oplever sig mere ensomme, da ikke oplever et tilhørsforhold til samfundet. Samtidig kan de opleve et tab af selvrespekt, som har stor betydning for deres forståelse af dem selv som et autonomt handlende individ (Willig, 2006: 12).

Opsamling

Ovenstående afsnit har ved brugen af Giddens teori om udlejring af sociale funktioner og relationer belyst, hvordan overtagelsen fra kommunens side er under forandring. Afsnittet beskriver den manglende tid til at udføre de praktiske opgaver, såvel som at yde den nødvendige omsorg. Dette viser sig hos besøgsværterne, når de i flere tilfælde, ikke indgår i en social relation med deres hjemmehjælp, som nogle af dem ellers tidligere har oplevet. Dette grundet manglende tid, men også den manglende kontinuitet hos hjemmehjælperne. Da hjemmehjælperne er de medmennesker, som besøgsværterne har mest kontakt med i deres dagligdag, har deres relation stor betydning for deres oplevelse af et positivt selvforhold. Denne manglende relation til hjemmehjælpen, som ses hos besøgsværterne, kan resultere i ensomhed.

Desuden skaber den manglende kontinuitet af hjemmehjælperne, samt manglende tid, at den enkelte besøgsværts behov og ressourcer ikke anerkendes, hvilket resulterer i en uselvstændiggørelse af besøgsværten. Dette kan føre til en krænkelse af deres person og rettigheder, hvilket kan resultere i, at besøgsværterne ikke oplever at være anerkendt som ligeværdige borgere i samfundet og dermed ikke inkluderet i samfundet. Hvilket kan medføre at besøgsværterne mister selvrespekt, føler sig alene og ikke oplever at have samme værdi som andre.

De sociale relationers betydning

I dette afsnit vil vi belyse, hvordan sociale relationer eller manglen på samme har betydning for besøgsværternes oplevelse af deres livssituation, og hvordan dette kan skabe en følelse af ensomhed hos besøgsværterne.

Manglende familiære relationer

“De livsformer, som moderniteten har frembragt, har på en hidtil uset måde revet os bort fra alle traditionelle typer af sociale orden” (Giddens, 1994: 12). Med dette mener Giddens, at samfundsudviklingen har givet individet mulighed for at bryde de sociale grupper, vi tidligere var en del af. I det traditionelle samfund var man ofte bundet af sociale grupper, og hvis en

slægt altid havde bestridt et vis erhverv, blev man oftest indenfor samme felt. Med moderniteten er kommet en øget refleksivitet over ens egen tilværelse og et opgør med blindt at følge traditioner. Individet har nu i stedet mulighed for at stræbe efter det, de selv ønsker at opnå. Man er derfor ikke længere på samme måde afhængig af ens familie og baggrund (Giddens, 1994: 39). Nu kan individet i stedet fokusere på realisering af egne drømme og opbygning af identitet ud fra egne ønsker. Denne øgede refleksivitet samt globalisering, som moderniteten har medført, har givet individet mulighed for at flytte ud i verden og ikke længere være fastbundet til ét sted.

Et gennemgående tema i empirien er denne tendens til at flytte sig længere væk fra familien. Karin fortæller: *“Ja, jeg har masser af familie, men de bor alle sammen i Canada, Ja, jeg har overhovedet ingen familie her”* (Karin, bilag 6: 5). Vivian beretter lignende:

“(…) jeg har 2 børn, men den ene bor i Tyskland og den anden bor i Frederiksværk, så der er ikke så meget hjælp at hente der vel. Men jeg får det da til at gå, men jeg synes ikke det er sjovt altid” (Vivian, bilag 7: 2).

Modernitetens øget fokus på selvrealisering samt globaliseringens indtog gør i flere af besøgsværternes tilfælde, at dem, der før i tiden ville være deres nærmeste, ikke længere er eksisterende i deres daglige liv. Flere af besøgsværterne har stadig telefonisk kontakt med deres familie, men det opleves ikke at denne kan erstatte det fysiske møde.

“(…) men altså der ligger jeg ikke og fortæller dem, når de ringer og de spørger efter hvor godt jeg har det, “Jamen jeg har det fint” siger jeg så og sådan noget og men de finder jo ud af det lidt, når de er her, men det, jeg vil ikke ligge og beklage, for hvad skal de gøre, de kan jo ikke gøre noget. De bor jo så langt væk, det gør de” (Karen, bilag 6: 10).

Det, at familien ikke længere er fysisk tilgængelige, gør at Karen vælger ikke at dele følelser og problematikker, hun oplever. Deres familie er dermed ikke længere en del af besøgsværternes tætte relationer, hvor de deler et følelsesmæssigt forhold, som er eksistentielt for oplevelse af anerkendelse i forhold til sfæren kærlighed (Honneth, 2006:

131). De få af besøgsværterne, der har familie tæt på, har enten en manglende kontakt med disse eller en oplevelse af, at familien har for travlt til at se dem, Vivian beretter:

“Så, men de har jo så travlt, ens børn ikke, jeg kunne godt tænke mig sådan en rigtig mor/datter dag (...) Arhh jeg synes det ville være så skønt. Jeg har haft en enkelt dag, men det er så forjaget for så skal hun skynde sig hjem ikke og så er der mand og barn derhjemme og sådan, ikke” (Vivian, bilag 7: 13).

Citatet viser, at selvom familien bor tættere på, gør den manglende tid og prioritering af tid i det moderne samfund, at de ældre alligevel efterlades alene, da familien har travlt med egne gøremål. Ifølge Honneth er familien en vigtig faktor i forhold til anerkendelse ved kærlighed: *“I familiens følelsesmæssige anerkendelsesforhold bliver det menneskelige individ anerkendt som et konkret behovsvæsen”* (Honneth, 2006: 50). Ovenstående har vist, at familien i besøgsværternes tilfælde, ikke længere er så stor en del af deres daglige tilværelse, og at de dermed ikke oplever tilstrækkelig følelsesmæssige anerkendelse fra familiens side. Denne manglende følelsesmæssige anerkendelse kan lede til at besøgsværterne føler sig mere ensomme i deres hverdag, da kontakten til familien er sparsom. Dermed oplever flere af besøgsværterne, at deres familie ikke opfylder deres behov for anerkendelse gennem relationer (Honneth, 2006: 130).

Ifølge rapporten *“Ensomhed blandt ældre”* øger det at være enlig risikoen for ensomhed betydeligt. Risikoen for ensomhed er ca. tre gange større for enlige ældre end for ældre i parforhold (Marselisborg, 2015: 8). Denne faktor for ensomhed er også gældende for vores besøgsværternes livssituation. Flere oplever stadig en stor sorg og savn i forbindelse med tabet af deres partner. Gunnar var tydeligt påvirket af tabet over sin kone og fortæller grædende: *“Det er fordi min kone hun er væk og hende savner jeg, øv!”* (Gunnar, bilag 3: 3). Efter tabet af sin partner har man ikke længere den daglige, tætte kontakt og en person man kan dele sine oplevelser med store som små. Det kan opleves som et stort tab af anerkendelse gennem kærlighed og der kan derfor opstå en stor følelse af ensomhed.

Manglende venskabelige relationer

Endnu en gennemgående tendens hos besøgsværterne er, at de fleste af deres venner er gået bort. Karin udtaler: *“Nej, altså jeg har nogle få, men det, de er jo faldet væk, det gør de jo”* (Karin, bilag 6: 5). Samtidig oplever flere, at det kan være svært for dem at danne nye relationer ved deltagelsen på aktivitetscentrene. De har en oplevelse af, at folk omkring dem går bort. Gunnar udtaler: *“(…) men sådan er det jo. Jo, så har man gået og kigget på hinanden måske og vekslet et par ord. Men så pludselig så er de væk, pist væk, så ser man dem ikke mere. Trist”* (Gunnar, bilag 3: 8). Samme oplevelse har Vivian:

“Altså pludselig har man siddet med en i sidste uge, så kommer man hen, bliver hente, og så siger “hvorfør skal vi ikke, skal vi ikke lige hente den dame der?” “Nej hun er død” (...) jeg synes der er mange der går bort sådan, det bryder jeg mig ikke så meget om” (Vivian, bilag 7: 14).

Det, at de ældre ofte bliver konfronteret med andres bortgang og at de ikke ved om menneskene omkring dem vil være der i morgen, kan tænkes at påvirke den måde, de danner relationer med andre ældre på. Dette tænkes at kunne sætte grænser for deres lyst til at investere i nye relationer, da der er risiko for, at de vil opleve et tab ved dennes bortgang. Dermed sætter besøgsværterne en begrænsning for dem selv i forhold til opnåelsen af nye betydningsfulde relationer, på baggrund af en frygt for at miste. Yderligere oplever Vivian en frygt for, at hendes veninde skal blive træt af hende. Vivian udtaler følgende, da vi spørger ind til hvor tit, hun kommer ud af lejligheden:

“Nårh, det kommer lidt an på, hvornår jeg synes at jeg kan være bekendt og gå hen og spørge om vi ikke lige skal tage en bustur, for det har vi talt om før. Men jeg er meget, jeg er så bange for at hun skal blive træt af mig” (Vivian, bilag 7: 12).

Ifølge Honneth skal relationer mellem venner være symmetriske for at kunne gavne individet, ellers vil denne ikke blive fortrolig med sine ressourcer og værdier gennem anerkendelsen (Willig, 2003: 15). I ovenstående tilfælde føler Vivian sig til besvær for sin ven, hvilket kan

skabe en asymmetri i deres relation. Når denne symmetri ikke er tilstede, vil relationen ikke nødvendigvis hjælpe individet med at oprette sin selvtillid og blive fortrolig med sig selv (Honneth, 2006: 130). Det, at Vivian føler sig som den afhængige i relationen grundet manglende andre relationer, kan føre til at hun ser sig selv som værende mindre værdig og betydningsfuld i relationen. Honneth påpeger yderligere *“Ved at give den elskede person sikkerhed for sin opmærksomhed, giver man også vedkommende mulighed for et åbent og afspændt forhold til sig selv”* (Honneth, 2006: 143). Vivian føler tydeligvis ikke en sikkerhed i forhold til, at vennen ønsker den nuværende relation, hvilket kommer til udtryk i følgende udtalelse: *“Og hun er efterhånden træt af at høre, at jeg siger “er du nu sikker på at du har lyst til at vi lige tager ud ”*(Vivian, bilag 7: 12). Denne frygt for at miste relationen gør altså, at Vivian ikke formår at indgå i en ligeværdig relation, som kan give følelsen af kærlighed og anerkendelse.

Opsamling

Samfundsudvikling har gjort, at vi har brudt med tidligere traditioner, hvor man ikke længere er afhængig af sin familie i samme grad som tidligere. Desuden indeholder moderniteten en globalisering der medfører menneskets mulighed for at rejse ud i verden og bosætte sig andre steder. I flere af besøgsværternes tilfælde har det betydet, at deres tætteste familie er flyttet længere væk fra dem. Samtidig oplever de få besøgsværter, der har familie tættere på, at disse har travlt til at være en del af deres liv. Desuden har ingen af besøgsværternes nulevende ægtefæller, hvilket hos flere af dem stadig føles som en stor sorg og tab af daglig livskvalitet. Samtidig har deres alder medført et tab af sociale relationer i form af venner.

Tabet af ægtefælle og venner, samt familiens manglende tilstedeværelse gør, at besøgsværterne ikke i samme grad som tidligere får opfyldt den anerkendelse, Honneth kalder kærligheden. Fraværet af sociale relationer kan medføre, at besøgsværterne oplever en manglende livskvalitet og føler sig ensomme i dagligdagen.

Social isolation grundet manglende mobilitet

I dette afsnit vil det blive belyst, hvordan de ældre oplever, at alderdommens konsekvenser på det fysiske område besværliggør deres deltagelse i samfundet og mulighed for at indgå i sociale fællesskaber.

Isolation i lejligheden

Et gennemgående tema for besøgsværterne er, at de gerne vil mere ud af deres lejligheder, men de oplever, at deres manglende mobilitet er en hindring for dette. Gunnar udtaler: *“Ja, jeg vil jo gerne lidt i byen jo, det kommer jeg jo ikke. Det nok også fordi jeg går sådan dårligt, så det er lidt svært, det ikke til sådan at have med at gøre, så bliver man hjemme”*

(Gunnar, bilag 3: 6). Lignende udtaler Rigmor følgende til spørgsmålet om, hvor tit hun kommer ud: *“Det er forskelligt. Hver 3-4 måned, der skal jeg til lægen og så må jeg tage taxa for at komme derop og komme hjem igen. Jeg går ikke så godt”* (Rigmor, bilag 5: 2).

Den manglende mobilitet gør, at de isolerer sig i hjemmet og derfor ikke ser andre mennesker end dem, der kommer i lejligheden, hvilket ofte er hjemmehjælpen. En hjemmehjælp som, vi tidligere har belyst, ikke har tiden til at indgå i en relation med dem.

For de få af vores besøgsværter, der selv har mulighed for at bevæge sig ud af deres lejlighed, hersker en frygt for at falde, da dette tidligere har været tilfældet. Bente udtaler følgende, da vi spørger ind til, om hun gerne vil have hjælp til at komme mere ud: *“Ja virkelig kunne gå en tur med mig fordi, at nu hvor jeg har været faldet ude to gange, så bliver det jo kappet af”* (Bente, bilag 4: 8). Deres frygt gør, at de ikke længere føler sig i stand til selv at forlade deres lejlighed, og derfor ender de med at isolere sig på trods af, at det er et stort ønske for dem at kunne forlade lejligheden.

Bente fortæller yderligere, at hun har et ønske om, at der kunne komme en oftere og gå tur med hende. Hun nævner selv, at hun har hørt om, at man vil kunne søge om en ledsager, men at dette tilbud stopper, når man når de 65 år (Bente, bilag 4: 8). Ifølge Lov om social service §97 er det muligt at søge om ledsagelse i op til 15 timer om måneden hos det kommunale, hvis man ikke kan færdes alene grundet betydelig og varig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne. Et betingelseskrav for at modtage dette er, at man er under

folkepensionsalderen, altså højst 67 år (Lov om Social Service, 2005, §97). Hvis man dog er visiteret til ledsagelsen før folkepensionsalder, bevarer man retten efter overgangen til folkepensionen. Bente udtaler sig om sin frustration:

“Men det slutter lige præcis når man er 65 og det er jo derfra man har rigtig brug for at have et menneske, der kunne gå med en ud på gaden og gå en tur med en. Det er faktisk når man kommer højere op i alderen” (Bente, bilag 4: 8).

I dette tilfælde føler besøgsværten, at en aldersdiskrimination finder sted og at hendes behov ikke anerkendes juridisk grundet alder. Ifølge vejledningen til §97 i Lov om social service ang. ledsagelse står således:

“Formålet med ledsagelse er at medvirke til integration i samfundet af borgere med betydelig og varigt nedsat funktionsevne, ved at give borgerne mulighed for at deltage i selvvalgte fritidsaktiviteter” (Børne- og Socialministeriets vejledning nr. 9286 af 26/4 2018).

I vejledningen nævnes, at ledsagelsen kan dække behov som det at kunne komme hjemmefra, købe ind, deltage i kulturelle og sociale aktiviteter osv. (Børne- og Socialministeriets vejledning nr. 9286 af 26/4 2018). Som tidligere nævnt er det præcis dét at kunne forlade sin lejlighed, som mange af besøgsværterne ønsker. Ved denne manglende retlige anerkendelse, som denne paragraf skaber, kan de ældre føle sig som mindreværdige mennesker, der ikke ligebehandles i samfundet. De kan have en oplevelse af, at der ikke bliver taget højde for deres individuelle behov, men at de diskrimineres alene på grund af deres alder.

Afhængighed

Flere af besøgsværterne har mulighed for at komme i aktivitetscentre flere gange i løbet af ugen. Men de oplever alle, at deres mobilitet begrænser dem i forhold til at komme afsted. Flere af dem har behov for hjælp fra kommunen for at komme afsted. Bente fortæller, hvordan dette behov begrænser hende i at komme mere på dagcentret:

“Nej det kan jeg ikke fordi jeg har flekstrafik og jeg vil ikke stå op som jeg gjorde i sidste uge, hvor hjemmehjælpen ikke havde været her og været med til at klæde mig på, så måtte jeg sige til chaufføren at jeg ikke kunne være med, fordi jeg var ikke klædt på, så måtte aflyse turen” (Bente, bilag 4: 2).

Citatet viser, at Bente grundet sin manglende mobilitet og fysiske formåen er afhængig af kommunens flekstrafik for at komme frem og tilbage til aktivitetscentret. Desuden er Bente afhængig af sin hjemmehjælp for at gøre sig klar, hvis hun ikke når frem i tide, har besøgsværten ikke mulighed for at komme afsted. Dette skaber en begrænsning i forhold til de ældres mulighed for at komme ud og interagere med andre mennesker, i stedet isoleres de i egen lejlighed. Dette begrænser deres mulighed for bryde deres ensomhed ved at indgå i sociale relationer med andre og dermed opleve anerkendelse derigennem.

Desuden begrænser besøgsværternes fysiske mobilitet også deres mulighed for at besøge deres familier. Vivian fortæller om, hvordan hun tidligere tog til Tyskland for at besøge sin datter, men at dette ikke længere er en mulighed på grund af hendes frygt og besvær med at komme rundt i lufthavnen, med transporten osv. (Vivian, bilag 7: 7). Så den manglende mobilitet gør ikke bare, at de ikke formår at indgå i nye relationer og fællesskaber, men også at de risikerer at miste noget af relationen til deres nærmeste og dermed den anerkendelse, der er grundlæggende for deres selvtillid og selvagtelse (Willig, 2003: 15). Derfor er deres manglende mobilitet en stor hindring i forhold til at bryde deres ensomhed.

Opsamling

Besøgsværternes manglende mobilitet og fysiske formåen kan være medvirkende til, at de oplever at blive socialt isolerede, da de ikke selv formår at forlade deres lejligheder. I begrænset omfang kan besøgsværterne få hjælp af kommunen, men da de er konstant afhængige af hjælp fra andre for at kunne benytte denne hjælp, skaber det begrænsninger for deres mulighed for at kunne bryde deres sociale isolation. Desuden oplever en af besøgsværterne en uretfærdighed ved, at der grundet deres alder ikke tilbydes samme ordninger, som hos yngre med samme problematikker. Deres retslige anerkendelse er derfor også under pres, og det kan give dem en oplevelse af ikke at blive betragtet som ligeværdige samfundsborgere. Den manglende mobilitet begrænser deres mulighed for at opnå

anerkendelse gennem sociale relationer, både i forhold til at skabe nye relationer gennem sociale fællesskaber, men også ved opretholdelsen af eksisterende relationer til venner og familie. Dermed kan deres manglende mobilitet være medvirkende til at besøgsværterne oplever ensomhed.

Delkonklusion 1

Ovenstående analysedel har taget afsæt i at besvare første del af problemformuleringen:

Hvordan oplever besøgsværter deres livssituation. I denne analysedel har vi belyst, hvordan besøgsværterne oplever deres livssituation og hvilke faktorer, der kan føre til deres oplevelse af ensomhed.

Besøgsværterne oplever at blive stigmatiseret af samfundet, da de ses og omtales som en byrde alene grundet deres alder. De genkender ikke selv disse miskrediterende egenskaber og svagheder, som de bliver tillagt, men det stigma, de er blevet påført, påvirker flere af besøgsværterne i en sådan grad, at de føler sig som nedvurderede mennesker, der oplever en skam ved deres alderdom. Dette kan medføre isolation hos den enkelte og dermed lede til ensomhed. Dog har flere af besøgsværterne opsøgt fællesskaber med andre i samme situation og kan derigennem få en oplevelse af at mindske den ensomhed, der er ved at stå udenfor fællesskabet. Udover at blive stigmatiseret af samfundet, har samfundsudviklingen gjort at flere af de ældre ikke oplever at blive inkluderet i samfundet. Gennem de seneste mange år har teknologiske løsninger vundet frem, og de tidligere ansigt til ansigtforpligtelser er forsvundet. Flere af de ældre besøgsværter har svært ved at håndtere disse nye løsninger og føler sig derfor sat udenfor samfundet. Den negative holdning og manglende hensynstagen til de ældre kan lede til, at besøgsværterne ikke oplever anerkendelse af deres kvaliteter og evner fra samfundets side, den sociale værdsættelse. Dette kan være ødelæggende for deres selvrespekt og selvbillede. Samfundsmæssigt har man prøvet at sikre social værdsættelse og mulighed for at skabe nye relationer for de ældre ved at oprette fællesskaber via brugen af aktivitetscentre. Det varierer dog blandt besøgsværterne, om hvorvidt det har den ønskede effekt. Yderligere har samfundsudviklingen medført en udlejring af sociale funktioner og relationer, hvilket har betydet, at det kommunale i dag har overtaget plejeopgaver, der

tidligere tilfaldt familien. De pressede forhold, som manglende tid og kontinuitet, i det kommunale har dog gjort, at hjemmehjælperen i dag har begrænset mulighed for at yde indenfor den sociale del af plejen. Derfor oplever de fleste af besøgsværterne ikke at have en social relation til deres hjemmehjælper, selvom disse er deres primære kontakter i hverdagen. Der er derfor begrænset mulighed for at opnå anerkendelse ved kærlighedssfæren gennem relationen til hjemmehjælperen og derigennem bryde deres oplevelse af ensomhed. Desuden oplever flere af de ældre, at de pressede forhold hos hjemmehjælpen gør, at deres ressourcer og behov ikke anerkendes, og at deres rettigheder derved krænkes. Dette kan føre til, at de ikke føler sig behandlet som ligeværdige borgere i samfundet, hvilket kan føre til et tab af selvspekt og forhindre deres deltagelse på det sociale område. Derudover har besøgsværterne et begrænset netværk af familie og venner. Flere af besøgsværternes netværk er enten gået bort, flyttet længere væk, eller også har de ikke kontakt eller tid til at besøge dem. Tabet af nære relationer gør, at de ældre ikke får opfyldt deres behov for anerkendelse i forhold til sociale relationer, hvilket opleves at have stor betydning for deres livskvalitet og oplevelse af ensomhed i hverdagen. En faktor, der kan være medvirkende til deres oplevelse af ensomhed, er at de fleste af besøgsværterne ofte er isolerede i deres lejligheder grundet manglende mobilitet. De formår ikke selv at kunne forlade lejligheden og kan derfor ikke indgå i sociale sammenhænge uden støtte fra det kommunale, hvilket kun ydes i begrænset omfang. Desuden oplever en af besøgsværterne også en krænkelse af sine rettigheder ved, at de ældre ikke har samme mulighed for kommunal støtte som yngre i samme fysiske situation, og derfor ikke behandles som ligeværdige mennesker.

Analysedel 2: Betydningen af besøgsven

I denne analysedel vil vi besvare anden del af problemformulering "*Hvilken betydning har deres besøgsven for oplevelsen af ensomhed?*" Denne analysedel er delt op i tre temaer, som er valgt på baggrund af vores empiriske fund.

Tema 1: *Frivilligt arbejde i det moderne samfund* omhandler, besøgsværternes holdning til det frivillige sociale arbejde og dets begrænsninger i besøgstjenesten. Desuden belyses det krydsfelt, som det frivillige arbejde på ældreområdet befinder sig i, og som kan have betydning for den måde det frivillige arbejde udføres på nu og i fremtiden.

Tema 2: *Relationen til besøgsvennen* omhandler, besøgsværternes oplevelse af relationen til deres besøgsven, samt hvilken betydning frivilligheden har for relationen. Dette vil blive belyst ved brugen af La Cours studie om formel og uformel omsorg samt Honneths anerkendelsesteori.

Tema 3: *Besøgstjenestens bidrag mod oplevelsen af ensomhed* handler om, hvorvidt indsatsen fra besøgstjenesten har en betydning for besøgsværternes oplevelse af ensomhed, og om den frivillige indsats dermed er med til at hindre ensomhed.

Frivilligt arbejde i det moderne samfund

I følgende afsnit ønsker vi at belyse besøgsværternes holdning til den frivillige indsats og frivillighedens begrænsninger i besøgstjenesten. Desuden belyses det krydsfelt, som det frivillige arbejde på ældreområdet befinder sig i. Vi har valgt at se nærmere på dette emne, da vi ved at læse os nærmere ind på emnet frivillighed har fundet nogle tendenser, som kan have betydning for den måde, det frivillige arbejde hos besøgstjenesten udføres på.

Holdningen til den frivillige indsats

I alle interviewene oplevede vi, at besøgsværterne var meget positivt indstillede over for det frivillige arbejde. Dette kan selvfølgelig hænge sammen med, at de alle er meget glade for deres besøgsven. Karin fortæller i nedenstående citat, at det er godt, at der er mennesker, som ønsker at udføre frivilligt arbejde. Hun fortæller, at hun synes, at det er pænt af dem, at de vil gøre noget godt for andre mennesker:

“(...) De siger det da i fjernsynet eller altså man læser det et eller andet sted, at man kan få besøgsven ikk? Og det er altså godt og det er jo pænt af dem at de vil gøre sådan noget frivilligt, ja” (Karin, bilag: 6: 6).

Det fremgår yderligere af nedenstående citat fra Bente, at hun er glad for at besøgstjenesten er frivillig, da hun mener, at begge parter derved får glæde af at mødes. Hun oplever således ikke kun, at det er hende, som besøgsvært, der får noget ud af besøget, men at de begge får noget ud af det.

“Jamen det synes jeg, fordi at så bliver vi begge to mere glade, når det er at man ved at hun gør det frivilligt. Hun er glad fordi at hun skal herved ikke. Ellers ville hun jo ikke stille op uge efter uge vel og jeg er glad for at modtage besøget, fordi at jeg ved at hun gør det frivilligt” (Bente, bilag 3: 7).

Herudover fortæller citatet, at hun er glad for at få besøget, da hun ved, at det er på frivillig basis. Dette henviser til, at besøgsværten er glad for motivet bag besøget. Hendes besøgsven besøger hende alene på baggrund af, at hun har lyst og vil gøre noget godt for et andet menneske.

Alle de interviewede besøgsvenner er, som sagt, meget positive over for det frivillige arbejde, der udføres. I flere af interviewene opleves det, at de ældre er direkte imod, at kommunen skulle lønne en medarbejder for at kunne varetage frivillige opgaver. Dette vil blive uddybet i det senere afsnit *Relationen til besøgsvennen*.

Det har dog også været det omvendte scenarie, som har været til debat: hvovidt det frivillige arbejde kunne overtage opgaver fra det offentlige. Som skrevet i indledningen er der både politisk og i medierne et øget fokus på de demografiske udfordringer, som vi kommer til at stå overfor i fremtiden. Politisk har der derfor, gennem de sidste ti år, været øget interesse for, hvordan man ved hjælp af det frivillige arbejde måske kunne aflaste det offentlige for nogle af deres opgaver (Frederiksen, 2015: 1742). Generelt ses en tendens til, at den danske befolkning støtter op omkring det frivillige arbejde og ser det som prisværdigt, ligesom besøgsværterne også har givet udtryk for i ovenstående citater.

Der opleves dog en modstand i samfundet mod, at det frivillige skal overtage nogle af de offentlige opgaver (Frederiksen, 2015: 1746 ff). Denne modstand opleves også hos flere af besøgsværterne. Vivian fortæller følgende, da der spørges ind til, om hun synes, at der skal være en grænse for, hvad den frivillige skal hjælpe med *“Ja, altså, han vil jo hjælpe mig med alting siger han. (...) Jeg synes bare selv at der er en grænse ikk, altså man skal være glad for at han kommer. Så skal man heller ikke udnytte ham vel”* (Vivian, bilag 7: 5). Besøgsværten Gunnar udtaler lignende til spørgsmålet om, hvorvidt besøgsvennen hjælper ham med ting i hjemmet *“Nej, nej det vil jeg ikke belaste hende med”* (Gunnar, bilag 3: 5). Der opleves altså en grænse for, hvad det frivillige arbejde skal rumme. Som det ses i ovenstående citat fra

Vivian, mener hun ikke, at man kan forvente, at de frivillige skal varetage alle former for opgaver, og at der er en grænse i forhold til udnyttelse af den frivillige indsats. Centralt står, at man fra politisk side ønsker at flere opgaver skal løftes ved frivilligt arbejde, men hverken besøgsværterne eller civilsamfundet har et udbredt ønske om dette. Ved civilsamfundets overtagelse af kommunale opgaver opstår der også en risiko for, at de frivillige vil miste interessen og motivationen, da det vil minde mere om lønarbejde. Rapporten "*Tal om det frivillige Danmark*" (Center for Frivilligt Socialt Arbejde, 2017: 10) viser, at en af de vigtigste motivationsfaktorer til frivilligt arbejde er, at den frivillige oplever indsatsen som sjov. Så hvis tendensen i samfundet går imod en større inddragelse af civilsamfundet på det sociale område, er det vigtigt stadig at holde fokus på, at den frivillige skal opleve, at indsatsen er givende for dem, hvilket de interviewede besøgsværter også selv har fokus på. Det er altså både vigtigt for besøgsværterne, at de frivillige føler, at de selv får noget ud af relationen til besøgsværterne og ikke føler, at deres indsats er en udnyttelse. Det gensidige forhold mellem de to kan tænkes også at have stor betydning for den relation, de indgår i. Dette vil blive belyst yderligere i afsnittet *Relationen til besøgsvennen*.

Besøgstjenesten i det moderne samfund

Besøgstjenester bliver ofte brugt som et eksempel på det gode frivillige arbejde og som en effektiv måde at afhjælpe ensomhed hos mange ældre mennesker. Besøgstjenester er ofte i medierne og i den politiske diskurs blevet fremhævet som eksemplarisk for den frivillige sociale indsats, og som en måde at løfte nogle af velfærdssamfundets opgaver (la Cour, 2014: 74). Hvilket også har været én af årsagerne til, at vi i dette speciale har ønsket at undersøge, hvordan de ældre oplever at have en besøgsven.

I en artikel, skrevet af Jesper Wégens, ph.d. på gerontologiske institut, skriver han om en undersøgelse foretaget i samarbejde med Røde Kors. Han har fundet, at den mest effektive indsats til bekæmpelse af ensomhed findes i besøgstjenesten. Begrundelsen for dette resultat er, at de ældres ensomhed mindskes, da besøgstjenesten kan dække de ældres sociale behov (Wégens, 2003: 86). Vores fund omkring hvordan besøgstjenesten dækker besøgsværternes sociale behov vil blive uddybet i et senere afsnit om *Besøgstjenestens bidrag mod oplevelsen af ensomhed*. Ovenstående undersøgelse kan begrunde, hvorfor besøgstjenesten er så populær en indsats blandt ældre. Dog kan besøgstjenestens popularitet blandt ensomme ældre have den konsekvens, at der opstår ventetid på at få en besøgsven. Også flere af de interviewede

besøgsværter har oplevet længere ventetid, Bente: “(...) jeg ventede på hende i 1 ½ år, men hun var værd at vente på” (Bente, bilag 4:6). Den stigende andel af ældre i befolkningen, og den dertil stigende oplevelse af ensomhed, kan være årsagen til, at besøgstjenesten oplever at have behov for et større antal frivillige for at kunne imødekomme det store antal af ansøgere. I Danmark har antallet af frivillige været ret konstant siden 2010. Ca. 40% af befolkningen har arbejdet frivilligt indenfor de seneste 12 måneder (Center for frivilligt socialt arbejde, 2017: 22).

Som belyst i foregående afsnit har der gennem de seneste år været mere fokus på at involvere det civile samfund i forhold til velfærdsopgaver. Dette vil dog kræve en stigning i personer, der ønsker at engagere sig i det frivillige arbejde. Ellers ser det umiddelbart ud til, at det kun vil blive svære for besøgstjenesten at kunne imødekomme den stigende efterspørgsel, som allerede nu er svært for dem at indfri. Dette tænkes at må have en stor betydning for de ældre, da de efterlades alene i venten på en besøgsven. Altså er den nuværende situation hos besøgstjenesten ikke gearret til at imødekomme den nuværende eller stigende efterspørgsel. Så hvis den nuværende samfundstendens, at civilsamfundet skal være en større aktør på det sociale område, skal lykkes, må der sættes større fokus på rekrutteringen af frivillige eller andre måder at imødekomme antallet af ensomme ældre.

Desuden ses en tendens til, at de frivillige i dag ikke ønsker at binde sig for længere perioder (Center for frivilligt socialt arbejde, 2017: 31). Denne tendens opleves også hos Røde Kors. I en artikel fra Kristeligt Dagblad fra 2018 udtaler Susanne Borén, fagkonsulent hos Røde Kors, “(...)Vi oplever det er blevet sværere at finde frivillige, der vil forpligte sig til et længerevarende besøgsforhold” (Søndergaard, 2018).

Denne tendens kan tænkes at kunne have stor betydning for hindringen af ensomhed hos de ældre. Som tidligere belyst spiller kontinuitet en stor rolle for besøgsværternes mulighed for at opnå en relation til menneskerne omkring dem. Afsnittet *Indsatsen fra den kommunale hjemmepleje* viste, hvordan den manglende kontinuitet er en af de store årsager til, at besøgsværterne ikke oplever at indgå i en relation med deres hjemmehjælper. Hvis denne tendens med manglende kontinuitet også opstår indenfor det frivillige arbejde, der ydes hos besøgstjenesten, tænkes dette at have stor betydning for de relationer, der kan opbygges mellem besøgsvært og besøgsven. Kontinuiteten er et yderst vigtigt element for at besøgsværternes mulighed for opnåelsen af anerkendelse gennem relationen og dermed en yderst vigtig faktor i forhold til bekæmpelsen af ensomhed. Ved begyndelse af dette speciale

havde vi en forforståelse om, at besøgsværterne ville have oplevet denne stigende tendens med manglende kontinuitet i indsatsen fra deres besøgsven. Denne forforståelse viste sig dog ikke at være korrekt i de interviewede besøgsværteres tilfælde. Men som ovenstående citat af fagkonsulenten fra Røde Kors viser, er dette måske en af de udfordringer, som Røde Kors' besøgsvenner kommer til at kæmpe med i fremtiden.

Opsamling

Blandt de interviewede besøgsværter findes en stor glæde og taknemlighed over de frivilliges indsats. Flere af de frivillige har givet udtryk for, at de mener, at der er en grænse for, hvor meget man kan forvente af frivillige personer, der vælger at bruge deres fritid på at hjælpe andre. Dette ses også som en generel tendens i samfundet. Det frivillige arbejde hos besøgstjenesten befinder sig dog i et krydsfelt. Politisk er der et ønske om, at det frivillige arbejde skal spille en større rolle på det sociale område, samtidig med at antallet af frivillige ikke er steget de seneste mange år, og det er blevet svære at rekruttere frivillige til at indgå i længerevarende arbejde. Desuden gør samfundsudviklingen, at der bliver flere og flere ældre der på sigt ville kunne få behov for en besøgsven. En stigning som besøgstjenesten allerede nu har svært ved at imødekomme.

Relationen til besøgsvennen

I dette afsnit vil vi belyse, hvordan de ældre oplever relationen til deres besøgsven, og om det har en betydning for relationen at besøgsvennen er frivillig fremfor kommunalt ansat. Dette vil blive belyst ved brugen af la Cours studie om formel og uformel omsorg samt Honneths teori om anerkendelse.

(Besøgs)venskab

Da relationen mellem besøgsværten og besøgsvennen er et resultat af en frivillig organisations arbejde, kan dette skabe et krydsfelt. Besøgsvenner skal både leve op til nogle forventninger fra organisationen og fra besøgsværterens side. Når personer melder sig som besøgsvenner, udstikker Røde Kors dem visse regler og formelle retningslinjer, de skal arbejde under, hvilket tænkes at påvirke den måde omsorgen leveres (Røde Kors, 2017: 11).

Ved indsamlingen af vores empiri oplevede vi i flere tilfælde, hvordan relationen mellem besøgsværten og besøgsvennen var mere eller mindre præget af disse rammer. La Cour har opstillet et studie om netop det krydsfelt, der finder sted i selve udfoldelsen af det frivillige arbejde. Ifølge la Cour har opkomsten af velfærdssamfundet skabt en udvikling fra, at omsorgsopgaven blev varetaget af familien og på uformelle principper til, at den nu primært er overtaget af det offentlige og blevet af mere formel karakter (la Cour, 2014: 40). I forhold til dette syn på samfundsudviklingen har la Cours studie og Giddens teori om sociale udlejninger flere fælles træk. La Cour sætter dog yderligere fokus på, hvad de to forskellige former for omsorg har af betydning for modtageren. Den hjælp besøgsværterne modtager gennem det offentlige, i dette speciales tilfælde hjemmehjælp, er præget af en formel omsorg. Der er fokus på at løse den praktiske opgave, og der tages ikke hånd om den relationelle uformelle omsorg (la Cour, 2014: 40). Ifølge la Cour ligger den omsorg, der gives gennem det frivillige arbejde, et sted mellem den formelle og uformelle omsorg. Røde Kors' besøgstjeneste har, som tidligere nævnt, opstillet retningslinjer for selve indsatsen, hvilket gør, at indsatsen bærer præg af det, la Cour kalder for formel omsorg. Dog viser det sig at besøgsvennerne vælger at bryde visse regler for besøgsværtens skyld. En af reglerne udstedt fra Røde Kors er, at besøgsvenner ikke må foretage praktiske opgaver for besøgsværterne. Ved vores indsamling af empiri har vi dog fundet frem til, at ikke alle besøgsvenner håndhæver disse regler. Rigmor beretter:

“... og så sagde lægen at jeg skulle prøve at få fiskeolie og det købte hun (besøgsven) så til mig. Hun har gjort det et par gange. Og da jeg manglede sutsko, de var slidt i bund, så købte hun også til mig. (...) Hun hjælper mig med at læse, hvis jeg har fået nogle breve eller referater fra bestyrelsesmøde og madplaner” (Rigmor, bilag 5: 5).

I forhold til hjælpen med madplaner beskriver hun, at hun ikke selv kan sætte krydser i skemaet til den kommunale madleverandør grundet fysiske udfordringer, og derfor hjælper besøgsvennen med det hver uge (Rigmor, bilag 3: 6). I dette tilfælde går besøgsvennen praktisk talt ind og udfylder en funktion, der er nødvendig for, at besøgsværten kan bestille mad. En opgave, der ellers tænkes, at skulle ligge i kommunalt regi og slet ikke være en opgave den frivillige skal varetage. Flere af besøgsvennerne hjælper også deres besøgsværter

med småting i hjemmet, såsom at nå fysiske ting i hjemmet, hjælpe med computer, telefoner og lignende. Dette viser, at selvom der er sat formelle regler op fra Røde Kors' side, så bryder besøgsvenner disse for besøgsværternes skyld. Dermed kan man tolke, at besøgsvennerne bryder den formelle omsorg, udstedt af Røde Kors, og dermed skaber en mere uformel omsorg, hvor den enkelte relation har større betydning for, hvordan opgaven som besøgsven udføres. Dette kan tænkes at føre til, at besøgsværteren oplever at relationen til besøgsvennen er mere venskabelig, da de overskrider de rammer, de egentlig er pålagt.

Dog opretholdes en af Røde Kors guidelines i de fleste af besøgsværternes tilfælde. Nemlig at de mødes fast en gang ugentligt. Ifølge la Cour er den frivillige sociale indsats, grundet opstillede regler for mødet, formel omsorg, da den ikke finder spontant sted mellem venner eller familie (la Cour, 2014: 45).

Det har dog vist sig at være meget forskelligt fra relation til relation, hvordan det ugentlige møde planlægges. I to af tilfældene er der aftalt en ugentlig dag, hvor det i tre andre tilfælde aftales enten efter hvert møde, eller at de ringes ved i løbet af ugen.

Så i nogle af tilfældene bærer besøgene præg af strukturerede møder, som ofte ses i den formelle omsorg, mens andre bærer mere præg af den hensyntagen til hinandens kalendere, som oftest ses ved den uformelle omsorg.

På trods af dette oplever samtlige af besøgsværterne, at deres besøgsven er en ven og anser dem ikke som en udefrakommende. Vivian beretter følgende, da vi spørger ind til, om hun ser sin besøgsven som en ven, *“Ja, absolut! og jeg kan snakke med ham om alting, hvis det endelig er, det kan jeg godt og vi snakker da også om mange ting, hans familie og sådan”* (Vivian, bilag 7: 9). De opfatter altså ikke forholdet til deres besøgsven, som en person, der yder en frivillig indsats, men som en privat ven.

Det kan også tænkes, at kontinuiteten i relationen har stor betydning for relationen. Som tidligere nævnt, i afsnittet om *Indsatsen fra den kommunale hjemmepleje*, har det en stor betydning for besøgsværterne i deres relation til hjemmehjælperen, at denne er kontinuerlig. Ved indmeldelse til at blive besøgsven hos Røde Kors forventer de, at man er stabil, da man bliver ugens højdepunkt for et andet menneske (Røde Kors, 2017: 11). Som det ses i præsentationen af besøgsværterne, kan man se, at de alle har haft besøgsven gennem flere år. I de fleste tilfælde har besøgsvennen været den samme gennem hele forløbet. Dette tænkes at have væsentlig betydning, da de har opbygget en tryghed i relationen. Som Bente, der har haft sin besøgsven i syv år udtaler: *“Det er ikke sådan et menneske jeg stikker noget under*

stolen eller sådan noget med. Jeg siger tingene lige ud og så snakker vi om det derfra” (Bente, bilag 4: 6). I følge besøgsværterne indgår de dermed i en social relation med deres besøgsven, betragter dem som en ven, og dermed kan besøgsvennen være med til at opfylde behovet for anerkendelse gennem nære relationer og bryde noget af besøgsværternes ensomhed.

Dog viser der sig den tendens hos besøgsværterne, at de gerne ville se deres besøgsvenner oftere, hvis det var muligt. Gunnar udtaler: “... *Hun måtte da gerne komme tiere hvis hun havde lyst til det, men det har hun nok ikke tid til”* (Gunnar, bilag 3: 5).

Som det også ses i ovenstående citat, ønsker besøgsværterne ikke at være til besvær for besøgsvennen og spørger derfor ikke ind til, om de kunne se hinanden oftere. Dette vidner altså om, at besøgsværterne er bevidste om, at de ikke indgår i en symmetrisk relation med deres besøgsven, men at det er besøgsværterne der er mest afhængige af relationen. Som også tidligere nævnt i afsnittet *De sociale relationers betydning* kan denne asymmetri, ifølge Honneth, have betydning for deres kærlighedsrelation, da besøgsværten ikke kan etablere en fortrolighed med egne værdier og ressourcer, da disse ikke anerkendes i mødet med den anden (Willig, 2003: 15).

Alle besøgsværterne udtrykker dog en stor glæde ved deres besøgsven og er meget glade for det, de bringer til deres liv. Bente fortæller følgende, da der spørges ind til betydningen af hendes besøgsven:

“Ja, jeg tror ikke at jeg havde kommet til liv igennem, netop fordi i den tid jeg, at hun har været her, der har jeg jo mistet min datter (...) Og havde hun ikke været der, så er jeg ikke sikker på at jeg var kommet op igen” (Bente, bilag 4: 5).

Det er her tydeligt, at Bentes relation til hendes besøgsven har stor betydning for hendes liv. Besøgsværten Vivian udtaler lignende: “*Jamen jeg ville ikke undvære ham. Det ville jeg ikke”* (Vivian, bilag 7: 11). Der er derfor ingen tvivl om, at relationen til deres besøgsven har stor betydning for dem og deres hverdag på trods af, at de måske ikke altid føler en symmetri i relationen. Det kan tænkes, at dette også i høj grad skyldes manglen på sociale relationer, som nævnt i afsnittet *De sociale relationers betydning*. Besøgsværter og besøgsvennen indgår i en unik relation, som adskiller sig i forhold til andre relationer ved både at være præget af

uformel og formel omsorg. I dette speciales tilfælde er omsorg dog mere præget af uformel omsorg end formel, hvilket tænkes at have stor betydning for relationen mellem besøgsvært og besøgsven, og relationens betydning for hindringen af ensomhed.

Frivillighedens betydning

De fleste af besøgsværterne mener, at det har stor betydning, at besøgsvennen vælger at komme frivilligt og ikke modtager løn fra det offentlige eller andet steds. Rigmor udtaler følgende, da der spørges indtil betydning af, at hendes besøgsven er frivillig: *“Hun ønsker mere at komme, end hvis hun var fra kommunen. Så er det hendes eget ønske at hun kommer. Det kan jeg godt lide ved det”* (Rigmor, bilag 5: 4). Det har altså stor betydning for forholdet til besøgsværten, at det er besøgsvennens eget valg at komme, og at besøgsvennen gør det af lyst fremfor den pligt, der forbindes med lønarbejde. Dette har desuden betydning for den relation, der indgås mellem besøgsværten og besøgsvennen. Bente udtaler følgende vedrørende hvilken betydning det ville have, hvis besøgsvennen fik løn for det: *“Jamen det er både med følelser og ens eget privatliv. Man vil simpelthen holde igen”* (Bente, bilag 4: 8). Dette viser sig at være en generel tolkning hos flere af besøgsværterne. Gunnar fortæller lignende: *“Ja altså så ved man hvor man har dem. (...) Ja så kan man bedre snakke med dem ikk”* (Gunnar, bilag 3: 5). Det, at relationen er frivillig, gør altså at besøgsværterne føler, at relationen er mere gensidig end den ville være med en kommunalt ansat. Denne gensidighed gør, at relationen kan være mere præget af en venskabsrelation med anerkendelse af individet end tilfældet er med den kommunale ansat. Derfor er der større mulighed for, at besøgsværterne kan få opfyldt deres behov for kærlighed i relationen med den frivillige (Honneth, 2006: 131).

Desuden har Bente en oplevelse af, at de rammer, som kommunen arbejder under, har betydning for den relation, hun kan indgå med en hjemmehjælper eller andre fra kommunen. Hun udtaler følgende:

“(...) så tænker man simpelthen at når de får pengene for det, så kan de gå rundt med det med en måde, som de ikke ville gøre, når det er at de er frivillige. (...) Og nogle gange synes jeg det er helt i orden, men så er der andre ting, hvor jeg synes at hun (hjemmehjælperen) godt kunne have ligesom tiet stille, men det gør de jo ikke fordi de

skal afrapportere fra den ene til den anden ikke og det kan man ikke komme fri fra”
(Bente, bilag 4: 7).

De rammer, der skabes af det offentlige, er altså medvirkende til, at Bente ikke ønsker en dybere relation med sin hjemmehjælp, da hun oplever, at denne skal rapportere selv personlige emner videre. Den interesse hjemmehjælperen viser for besøgsværtens liv, kan af besøgsværten blive opfattet som en form for uformel omsorg. Men de rammer, hjemmehjælperen arbejder under gør, at denne skal rapportere information videre, hvilket giver omsorgen en karakter af at være formel. I ovenstående eksempel har Bente altså oplevet at dele personlige ting i troen på at en uformel omsorg fra hjemmehjælpens side, men hvor det efterfølgende har vist sig, at det blev delt videre. Denne manglende tillid til hjemmehjælperens oprigtighed i interessen for besøgsværten tænkes, at have stor betydning for relationen mellem besøgsvært og hjemmehjælp, da besøgsværten ikke føler en fortrolighed mellem hende og hjemmehjælpen.

Denne tendens med manglende tillid er der dog en enkelt besøgsvært, der ikke oplever. Hun beretter følgende, da der spørges ind til om det har betydning, at besøgsvennen er frivillig: *“Nårh nej, det ved jeg ikke altså, det kommer an på hvem det er,(...) det er jo en fast der kommer”* (Karin, bilag 3: 7). Dette tyder på, at det vigtigste for Karin er, at hun personlighedsmæssigt har det godt med den person, der kommer hos hende og at dette er en fast person, så hun har mulighed for at opbygge en relation med denne. Hun oplever altså, at lønnen ikke har en betydning for kvaliteten af relationen, men at den til gengæld er personbåret.

Opsamling

Forholdet mellem besøgsværten og besøgsvennen har vist sig at være præget af både formel og uformel omsorg. Den formelle del opstår, da besøgsvennerne er, fra Røde Kors side, underlagt visse rammer for den indsats, de skal yde. Empirien viser, at denne formelle del dog ikke altid opretholdes af besøgsvennerne, hvilket kan tænkes at have stor betydning for den relation, der finder sted mellem besøgsvært og besøgsven. Dette da relationen, grundet denne regel brydning, kan opfattes som mere venskabelig og familiær. Samtidig oplever besøgsværterne, at da besøgsvennerne er frivillige, så er deres relation mere gensidig og

fortrolig. Det, at besøgsvennen er kontinuerlig og opleves som en personlig ven, gør at besøgsværterne føler sig trygge i relationen og kan dele alt med denne, hvilket flertallet af besøgsværterne ikke føler ville være tilfældet, hvis besøgsvennen fik løn for indsatsen. Relationen mellem besøgsvært og besøgsven er præget af tillid og interesse for hinanden, og dette medfører, at besøgsværterne ser besøgsvennerne som en vigtig del af deres sociale netværk og som en relation, hvorigennem de kan opnå anerkendelse.

Besøgstjenestens bidrag mod oplevelsen af ensomhed

I dette afsnit vil det blive belyst, om indsatsen fra besøgstjenesten har en betydning for besøgsværternes oplevelse af ensomhed, og om den frivillige indsats dermed er med til at påvirke deres livskvalitet.

Positive oplevelser til bekæmpelse af ensomhed

Som vi har belyst i ovenstående afsnit, *Relationen til besøgsvennen*, ser besøgsværterne deres besøgsvenner som en tæt social relation med stor betydning for deres liv. Besøgsvennen bidrager med noget nyt til deres hverdag, som Karin udtaler: *“Ja der får jeg sådan et helt pust ude fra og jeg kan godt lide, jeg elsker sådan nogle”* (Karin, bilag 6: 7). For en enkelt af besøgsværterne, Bente, som har haft besøgsvennen gennem de seneste syv år, føler hun at besøgsvennen er medvirkende til, at hun ikke længere føler sig ensom.

“Nej, jeg tror hvis jeg skal være helt ærlig, så tror jeg faktisk at ved, at jeg har de der venner og at jeg har min besøgsven, så har jeg to forskellige familier, der besøger mig. Så tror ikke at jeg er sådan, man kan sige jeg er ene, men ikke ensom” (Bente, bilag 4: 5).

Dog fortæller hun tidligere, at hun ofte føler sig meget alene i sin lejlighed, og at hun gerne ville se sin besøgsven oftere, end hun gør nu (Bente, bilag 4: 5). Så i dette ene tilfælde mener Bente selv, at hun ikke længere er ensom grundet besøgsvennens tilstedeværelse, men andre af hendes udtalelser tyder på, at hun stadig oplever ensomhed. Resten af besøgsværterne beretter om, at de føler sig mindre ensomme efter at besøgsvennen er kommet ind i deres liv.

Rigmor beretter følgende, da der spørges ind til, hvad en besøgsven har betydet for hende: *“Jeg føler mig ikke lige så ensom, fordi jeg kan glæde mig til at hun kommer (...)”* (Rigmor, bilag 5: 3). I Rigmors tilfælde har besøgsvennen altså være medvirkende til at mindske noget af den ensomheden, som hun føler.

Selvom en besøgsven ikke kan være en erstatning for en ægtefælle eller flere forliste venskaber, kan det skabe stor glæde i en ellers ensom tilværelse. Flere af besøgsværterne fortæller, at de oplever det som et pust udefra, som et af de ovenstående citater også understreger. Det føles altså som et friskt pust af liv og det giver glæde i besøgsværtens hverdag. Besøget er en pause fra en hverdag, som ofte for flere af besøgsværterne er præget af at være alene.

Tomrum i hjertet på trods af besøgsvenner

Når der spørges ind til besøgsværternes livsførelse, er den ofte præget af meget tid alene i deres lejligheder. Vivian beretter: *“Weekenderne kan være utrolig lange, ja der skal jeg helst sørge for, at jeg skal have noget at lave, vaske tøj eller tørre støv af eller et eller andet arbejde”* (Vivian, bilag 7: 6). Da der spørges ind til, hvad der sker, hvis hun ikke har noget praktisk at foretage sig, svarer hun: *“Jamen jeg ved ikke altså, jeg føler mig ked af det og jeg kan ikke fortælle hvorfor, det er ligesom om det er blevet lidt bedre, men nu er det jo også 12 år siden jeg blev enke ikk”* (Vivian, bilag 7: 6). Vivian oplever altså stadig en stor ensomhed i hendes daglige liv. Gunnar udtrykker lignende: *“(...) man sidder bare hjemme og kukke-lurer, der sker jo ikke noget”* (Gunnar, bilag 3: 7). Så selvom besøgsværterne ytrer, at besøgsvennerne har en stor betydning i deres liv, er det ikke en hindring for ensomhed, men den kan dog være medvirkende til at mindske ensomheden.

Dette underbygges af ensomhedsteoretiker Robert Weiss, hvis grundhypotese er:

“Manglen på en “signifikant anden” i det sociale netværk kan føre til ensomhed, og at denne ensomhed ikke kan fjernes, ved at “den signifikante anden” erstattes af andre og fjernere sociale kontakter. Således vil den emotionelle isolation især vise sig efter nære sociale tab, der ikke kan erstattes eller kompenseres for, andre steder i det helt nære” (Højlund, 2001: 11).

En mulig årsag til at besøgsværterne ikke oplever, at deres besøgsven hindrer deres ensomhed kan altså være, at de ikke kan overtage en plads, som har tilhørt andre nærtstående personer. En besøgsven, man ser en gang ugentligt, vil dermed ikke kunne siges at være nok i forhold til hindringen af ensomhed, også selvom besøgsværten betragter denne som en personlig ven.

Vi har yderligere adspurgt alle besøgsværterne om, hvordan den bedste dag ville se ud for dem, her nævner ingen af besøgsværterne deres besøgsven. Tre nævner, at de i deres drømmescenarie ville være fri for deres sygdomme og derfor være i stand til at opleve ting, som de ikke længere er i stand til. Karin fortæller:

(..) altså det jeg godt kunne tænke mig det er at få det sådan, at jeg kunne se mit fjernsyn, altså det hele det er jo blevet tåget for mig. Det kunne jeg godt tænke mig, at man kunne få nogle briller eller at der var noget man kunne få, så man kunne se fjernsyn (Karin, bilag 6: 9f).

Gunnar, nævner heller ikke sin besøgsven, som en del af hans yndlingsdag. Han fortæller: *“det er svært når hver dag er ligesom den anden, jeg har ikke nogen yndlings dage, slet ikke. de er ens”* (Gunnar, bilag 3: 6). Han fortæller dog, da han bliver spurgt, om der ikke er noget, han kan lide, at han gerne vil mere ud af lejligheden, men ikke kommer dette på grund af fysiske skavanker (Gunnar, bilag 3:6).

Her er det altså den fysiske formåen, som de først tænker på, hvis de kunne drømme om en dag, hvor deres dagligdag var anderledes. Bente har samme ønske til hendes yndlingsdag, hun fortæller:

“jamen så skulle jeg da blandt andet ud at gå, ikke. Så ville det jo være sådan at i stedet for at sidde her, så meget som jeg gør i den her stol, så ville jeg gå ud af den og så komme udenfor på gaden” (Bente, bilag 4: 8).

Da vi stillede spørgsmålet om besøgsværternes yndlingsdag, var vi af den forforståelse at flere eller i hvert fald én af besøgsværterne ville nævne deres besøgsven som en del af deres

yndlings dag. Da dette ikke skete, gav det os det indtryk, at besøgsvennerne ikke havde helt så stor en betydning for de besøgsværterne, som vi først havde antaget.

Opsamling

Besøgsværterne oplever, at besøgsvennerne giver dem et friskt pust, i en hverdag der ellers er præget af meget alenetid. Alle besøgsværterne oplever relationen til deres besøgsven som venskabelig og de ville ikke være dem foruden. Til trods for den betydningsfulde relation til besøgsvennen, oplever besøgsværterne ikke, at relationen hindrer deres oplevelse af ensomhed. Et ugentligt besøg fra deres besøgsven kan altså ikke hindre deres ensomhed, men kan lindre.

Delkonklusion 2

Ovenstående analysedel har taget afsæt i at besvare anden del af problemformuleringen:

Hvilken betydning har deres besøgsven for oplevelsen af ensomhed?

I denne analysedel har vi belyst besøgsværternes holdning til det frivillige arbejde. Desuden er relationen mellem besøgsværten og besøgsvennen belyst, samt hvordan besøgsvennen bidrager til mindskelse af ensomhed hos besøgsværten.

De interviewede besøgsvenner ytrer en stor tilfredshed og taknemlighed for de frivilliges indsats. Dog mener de, at der er en grænse for, hvad man kan forvente af frivillige kræfter, og man skal være taknemlig for, at personer gider at lægge en frivillig indsats. For besøgsværterne har det stor betydning, at begge parter får noget ud af indsatsen. Dette har også stor betydning for, at besøgsvennerne føler, at de indgår i en ligeværdig social relation med besøgsvennen. Selvom relationen er underlagt visse regler fra Røde Kors side af, så oplever besøgsværteren ikke disse som meget betydningsfulde for deres relation. Flere af besøgsvennerne vælger dog også at bryde Røde Kors' regler for besøgsværtens skyld. Besøgsværten oplever derfor relationen som mere gensidig og tillidsfuld end deres relation med hjemmehjælperen, der er motiveret af sin løn, og besøgsværterne ser deres besøgsven som en personlig ven og et betydningsfuldt menneske i deres liv. Besøgsvennen bliver derved en vigtig del af deres sociale netværk, og gennem denne relation opnår de anerkendelse

indenfor kærlighedssfæren. Dog oplever alle besøgsværterne, at de føler sig meget alene i dagligdagen og gerne ville opleve noget mere. Der ses en fælles tendens til, at de alle føler, at deres besøgsven bidrager positivt til deres liv og mindsker deres ensomhed, men at de stadig føler sig alene og ensomme. Den opfyldelse af anerkendelse i kærlighedssfæren, som besøgsvennen giver besøgsværten, er altså ikke givende nok til at hindre deres generelle oplevelse af ensomhed.

Konklusion

Dette speciale har haft til formål at undersøge besøgsværterens oplevelse af deres livssituation, samt hvordan de oplever, at en besøgsven fra Røde Kors spiller en rolle i deres tilværelse med udgangspunkt i nedenstående formulering:

Hvordan oplever besøgsværter deres livssituation og hvilken betydning har deres besøgsven for oplevelsen af ensomhed?

Til indsamling af empiri er benyttet kvalitativ metode, i form af interviews med fem besøgsværter. Gennem analyse af den indsamlet empiri, sekundær empiri og teori, kan vi konkludere følgende:

Besøgsværternes livssituation er præget af en oplevelse af ekskludering, både samfundsmæssigt og socialt, hvilket er årsagen til deres personlige oplevelse af ensomhed. Samfundsmæssigt oplever besøgsværterne at leve i et samfund, hvor de ikke opfattes som en ressource men i stedet som en belastning. De oplever, at der føres en diskurs, som er udpræget negativ omkring det at være ældre, hvilket giver dem en oplevelse af ikke at blive anerkendt som ligeværdige borgere. Flere af besøgsværterne føler sig som en byrde på grund af deres alder og deres behov for støtte i dagligdagen. De oplever, at de bliver pålagt et stigma af deres omgivelser, som anser dem som fysisk og psykisk svage, selvom de ikke er enige i denne stereotypificering. Denne stigmatisering påvirker besøgsværternes velbefindende i høj grad, da de i forvejen føler, at de er til besvær.

Samfundsudvikling har desuden medført en stigning i teknologiske løsninger, hvilket af besøgsværterne opleves som endnu en kilde til ekskludering, da de har svært ved at følge udviklingen. Den negative holdning og manglende hensynstagen til ældre kan lede til, at besøgsværterne ikke oplever anerkendelse af deres kvaliteter og evner fra samfundets side.

De savner med andre ord social værdsættelse. Denne ekskludering fra samfundets side kan medvirke til, at de oplever at stå alene og være udenfor fællesskaber, hvilket kan aflede en følelse af ensomhed.

Moderniteten har medført en udlejring af sociale funktioner, så det i dagens Danmark er det kommunale, der har overtaget plejen af samfundets ældre. For vores besøgsværter betyder dette, at hjemmehjælpen er den person de oftest møder i deres hverdag. Dog har en politisk ændring de seneste år medført, at besøgsværterne oplever manglende tid og kontinuitet fra hjemmeplejens side. Dette har medført, at besøgsværterne ikke har en oplevelse af at indgå i en social relation med deres hjemmehjælp, som måske tidligere var tilfældet. Denne udvikling kan have været medvirkende til, at besøgsværterne i højere grad oplever mangel på anerkendelse af kærlighedssfæren, hvilket kan føre til en oplevelse af ensomhed. Desuden gør den manglende relation til hjemmehjælpen, at besøgsværterne i visse tilfælde oplever en nedværdigende behandling og manglende forståelse for deres behov, hvilket igen gør, at de føler sig stigmatiserede og som mindre ligeværdige borgere i samfundet.

Derudover er besøgsværternes liv præget af meget alenetid. Deres netværk er yderst begrænset, og de oplever ikke at have andre mennesker til at dele deres liv og tanker med, hvilket har stor indflydelse på deres oplevelse af ensomhed. Desuden er de, grundet dårlig mobilitet, isolerede i deres lejligheder og har derfor svært ved at opnå nye relationer og indgå i sociale sammenhænge. Besøgsvennen formår dog at bryde noget af den ensomhed, besøgsværterne oplever i deres hverdag, og tilbyder dem et venskab. Fordi at indsatsen fra besøgsvennerne er frivilligt baseret, hersker der en holdning til, hvor meget man kan forvente og bede besøgsvennen om. Desuden opleves der en udbredt mistillid hos besøgsværterne til det offentlige system og ingen af besøgsværterne ønskede, at kommunen skulle understøtte deres besøgsven med betaling. Generelt gav besøgsværterne udtryk for, at have en meget større tillid til de frivillige besøgsvenner end til de kommunalt ansatte, da deres relation bygger på gensidighed. Dette til trods for at relationen mellem besøgsværten og besøgsvennen også er underlagt organisatoriske rammer fra Røde Kors.

Men de organisatoriske rammer synes ikke at påvirke relationen mellem besøgsværten og besøgsvennen i høj grad, hvilket kan skyldes regelsættet ikke altid overholdes.

Besøgsværterne oplever at indgå i en tillidsfuld relation med deres besøgsven, og de anser besøgsvennen som en betydningsfuld person og en yderst vigtig del af deres sociale netværk. De oplever en gensidig relation præget af anerkendelse, hvilket kan skyldes, at

besøgsværterne oplever at besøgsvennerne kommer af egen lyst. Den frivillige faktor spiller en stor rolle for besøgsværterne, der ikke føler, at de ville kunne opnå samme venskabelige og ligeværdige relation, hvis indsatsen var lønnet. Til trods for den store betydning besøgsvennerne har for besøgsværtens liv, formår denne relation ikke at hindre besøgsværternes oplevelse af ensomhed. Besøgsvennerne giver besøgsværterne et frisk pust i hverdagen og giver indhold den dag, hvor de mødes og mindsker på den måde en smule af ensomheden. Men da de kun har kontakt en gang ugentligt, er den relation ikke nok til at opfylde det behov besøgsværten har for socialt nærvær. Besøgsværterne oplever altså stadig et tomrum i hjertet, på trods af at de har en besøgsven.

Brugen af det frivillige arbejde til bekæmpelse af ensomhed er derfor ikke en løsning som kan stå alene. Som nævnt indledningsvist har der fra politisk side, gennem mange år, været fokus på at inddrage det frivillige arbejde til opfyldelse sociale behov. Men politisk har man ikke haft opmærksomhed på, om en ydelse som besøgstjenesten, faktisk opfylder det politiske ønske, om at afhjælpe ensomheden. Vi har i dette speciale kunne konkludere at besøgsværterne føler sig alene og ensomme på trods af de har en besøgsven. Et besøg én gang om ugen kan ikke afstedkomme den ensomhed som de udsatte ældre oplever. Vi vil i perspektiveringen udfolde nogle ideer og tanker til, hvordan man på andre måder, kan forsøge at afhjælpe ensomhed hos udsatte ældre.

Diskuterende perspektivering

Selvom projektets konklusion viser, at besøgstjenestens indsats alene ikke kan hindre oplevelsen af ensomhed, så har den dog stadig en stor betydning for de ældres oplevelse af livskvalitet. Det frivillige arbejdes felt står dog overfor nogle betydelige udfordringer i fremtiden. F.eks. viser udviklingen, at færre ønsker at binde sig til en frivillig indsats i en længere periode (Center for frivilligt socialt arbejde, 2017: 31). For besøgstjenesten kan dette betyde, at færre melder sig som besøgsven, da det er en indsats, som finder sted over en lang tidsperiode. Hvis denne tendens finder frem til besøgstjenesten, vil det betyde, at de ældre vil opleve hyppigere skift. Som tidligere fund i analysen har vist, har netop kontinuiteten en stor betydning for relationen og dennes bekæmpelse af ensomhed.

Desuden viser udviklingen, at flere bliver frivillige, men vælger at lægge færre timer i det frivillige arbejde (Center for frivilligt socialt arbejde, 2017: 15). For at imødekomme denne udfordring, arbejder man blandt andet hos Ældre Sagen på en ny indsats, hvor flere besøgsvenner er sammen om at have en besøgsvært (Søndergaard, 2018). I et af vores interviews kommer vi ind på denne mulighed, men da udtaler besøgsværten, *“Nej, jeg vil ikke have en ekstra”*, i stedet ønsker hun, at den nuværende besøgsven, havde mere tid til at ses (Bente, bilag 4: 5). At der skal være flere besøgsvenner om at varetage indsatsen vil kunne betyde, at der kan gå længere tid før at relationen dannes, herudover er der en risiko for, at det for den ældre vil opleves som en manglende kontinuitet at have flere besøgsværter. Det ændrer heller ikke på, at besøgsvennen skal binde sig for en længere periode, blot at de behøver at bruge færre timer om måneden på det frivillige arbejde.

At tænke sig at flere opgaver fra det offentligt skulle tillægges det frivillige arbejde, ville derfor være problematisk. Især hvis indsatsen er personbåret, som tilfældet er med besøgstjenesten. Alle besøgsværterne fortæller, at de mangler kontinuitet i deres hjemmepleje, og som ovenstående viser, er der intet, der tyder på, at dette billede ville ændre sig, hvis arbejdet blev udført af en frivillig. Dog har det, som vores analyse har vist, stor betydning for opretholdelse af den personlige gode relation, at den udføres af frivillige. Derfor skal der holdes fast i det frivillige arbejde, dog skal der måske indtænkes nye måder at udføre arbejdet på, hvis udviklingen fortsætter. De frivillige indsatser skal indrettes således, at man både efterkommer de frivilliges ønsker om at indgå i fleksible indsatser og de ældres behov for kontinuitet. Disse to modstridende behov kan være svære at forene. En måde at imødekomme de nye behov er, ifølge Susanne Borén, der er fagkonsulent hos Røde Kors, at forsøge at rekruttere besøgsfamilier (Søndergaard, 2018). I dette tilfælde deles man i familien om at besøge en ensom ældre. Det vil give mulighed for, at de ældre kan være med i et fællesskab, samtidig med at det vil kræve færre timer for den enkelte. Herudover kan en besøgsfamilie tænkes at være sammen om at tage på besøg, således at tiden til at tage på besøg ikke tages fra familien, men i stedet bliver et fælles samlingspunkt.

Denne tanke om at gøre besøgsværterne til en del af en familie, ville måske også kunne give besøgsværterne en mulighed for at opleve sig selv som en ressource i samfundet, hvis de varetager en funktion som “reservebedste”. Som tidligere beskrevet har samfundsudvikling medført, at besøgsværterne har følt sig ensomme og har følt et behov for at få hjælp udefra for at kunne afstedkomme deres ensomhed. Men måske skulle man, i stedet for kun at

fokuserer på de ældres behov for selskab og se dem som en byrde, fokuserer på, hvilke ressourcer de vil kunne bidrage med til samfundet. Fokus på den maksimale udnyttelse af ressourcer har i den grad vundet frem i det offentlige indenfor de seneste år.

Rehabiliteringstankegangen er et klart eksempel på dette. En måde at benytte de ældres ressourcer, og samtidig give dem en oplevelse af være inkluderet i samfundet, kunne være ved at bruge deres ressourcer til at imødekomme samfundsudfordringer.

Som vist i analysen er et af trækkende ved moderniteten adskillelsen af tid og rum, samt øget globalisering. Dette betyder, at flere f.eks. har mulighed for at flytte længere væk for at finde arbejde (Giddens, 1994: 100). Dette har betydning for de ældres ensomhed, da deres familie har mulighed for at flytte længere væk fra dem. Men det har også haft en betydning for børnefamilierne, at deres familier ikke er i nærheden i forhold til børnepasning og lignende. Ved en søgning på hjemmesider som f.eks., Boblberg, der har til formål at skabe et match mellem frivillige fællesskaber, ses at flere forældre søger reservebedsteforældre til samvær og pasning af deres børn (Boblberg.dk). Altså kunne en måde at imødekomme de ældres behov for inklusion og hindring af ensomhed være at etablere en form for frivilligt samarbejde mellem dem og en børnefamilie. Et samarbejde, der eventuelt kunne faciliteres gennem en frivillig organisation som Røde Kors, som ville kunne matche ældre og familier samt være den upartiske aktør, hvis konflikter skulle opstå. De interviewede besøgsværter har store udfordringer i forhold til mobilitet, og vil derfor ikke kunne hente og bringe. Men de er alle mentalt friske og ville kunne bidrage med positive oplevelser samt indgå i en betydningsfuld relation med både børn og forældre. At en relation mellem børn og ældre er gavnlig for begge parter, er et fokus, der har vundet frem de seneste par år. Senest har TV2 lavet et forsøg med at lade en børnehave flytte ind på et plejehjem for at sætte fokus på, hvordan samspillet mellem de ældre og børnene vil kunne bidrage til en øget trivsel for begge parter. Forsøgets ældre boede på plejehjem og var betydeligt mere svækkede kognitivt end de ældre, som vi mødte i besøgstjenesten. Alligevel viste forsøget, at både de ældre og børnene havde stor glæde af samværet. Det vakte følelser af empati og omsorg hos begge parter, og det fremgår derfor at forsøget var en succes (TV2, 2019). På samme måde tænkes det, at en reservebedste-ordning ville kunne bidrage positivt til både den ældre og børnenes trivsel. Indsatsen vil kunne imødekomme behov fra både de ældre, forældrene og børnenes side. Det vil kunne give de ældre en følelse af stadig at være en ressource både i forhold til samfundet men også i forhold til at kunne bidrage i den familiære sammenhæng.

Samtidig tænkes denne indsats at kunne imødekomme de ældres behov for kontinuitet i relationerne, da det vil være et partnerskab mellem en familie og den ældre.

Litteraturliste

Bøger

Andersen, Jørgen G. & Jensen, Per H. (2015) *Ældrepolitikken: Sociale og økonomiske udfordringer*. I: Jørgen Elm Larsen & Iver Hornemann Møller (red.), *Socialpolitik*. 4.udg. København: Hans Reitzels Forlag.

Antoft, Rasmus & Salomonsen, Heidi Houlberg (2012). Casestudier af organisationer som dynamisk proces I: Jacobsen, Michael Hviid & Jensen, Sune Qvortrup (red.) *Kvalitative udfordringer*. København: Hans Reitzels Forlag.

Bundgård, Maria Bruun, Iversen, Bundgård Evald & Secher, Thomas Lund (2014). *Sociologisk SET - en grundbog i sociologi*. Aarhus: Systime.

Erving, Goffman (2009): *Stigma*. København: Gyldendal.

Giddens, Anthony (1994): *Modernitetens konsekvenser*. København: Hans Reitzels forlag. 1 udg.

Honneth, Axel (2003). *Behovet for anerkendelse*. København: Hans Reitzels forlag.

Honneth, Axel (2006). *Kamp om anerkendelse*. København: Hans Reitzels forlag.

James, Charlton (2000): *Nothing about us without us: disability oppression and empowerment*. University of California Press. 1 udg.

Juul, Søren (2012): *Hermeneutik*. I: Juul, Søren & Pedersen, Kirsten (red).

Samfundsvidenskabernes videnskabsteori. København: Hans Reitzels Forlag

Kristiansen, Søren & Krogstrup, Hanne Kathrine (1999): *Deltagende observation - introduktion til en forskningsmetodik*. København: Hans Reitzels Forlag.

Kvale, Steiner & Brinkman, Svend (2009): *Interview -Introduktion til et håndværk*. København: Hans Reitzels forlag. 2 udg.

La Cour, Anders (2014). *Frivillighedens logik og dens politik - En analyse af den personrettede frivillige sociale indsats og statens frivillighedspolitik*. Frederiksberg: Nyt fra samfundsvidenskaberne. 1 udg.

Monrad, Merete (2018): Tilvirkning af data I: Olesen, Søren Peter & Monrad, Merete red.: *Forskningsmetode i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels forlag.

Olesen, Søren Peter & Monrad, Merete (2018): Kvalitet og kritik I: Olesen, Søren Peter & Monrad, Merete red.: *Forskningsmetode i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels forlag.

Olesen, Søren Peter & Carlsen, Line Thoft (2018): Analyse af tekst I: Olesen, Søren Peter & Monrad, Merete red.: *Forskningsmetode i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels forlag.

Olesen og Monrad (2018). Kvalitet og kritik. I: *Forskningsmetode i socialt arbejde*. Olesen, Søren Peter & Monrad, Merete red.: *Forskningsmetode i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels forlag.

Røde Kors (2017): *En ven i livet - en håndbog for besøgsvenner*. København. 3. oplag

Willig, Rasmus (2003) Indledning I: Axel Honneth. *Behovet for anerkendelse*. København: Hans Reitzels forlag.

Rapporter

Center for frivilligt socialt arbejde (2017) Tal om det frivillige Danmark -analyse af befolkningens frivillige engagement.

Lasgaard, Mathias og Friis, Karina (2015) *Ensomhed i befolkningen – forekomst og metodiske overvejelser*.

Marselisborg (2015): *Ensomhed blandt ældre: myter og fakta*.

Socialstyrelsen (2014) *Forebyggelse af ældres selvmord- evidensbaseret viden*.

Forskningsenheden, Psykiatrisk Center København, Region Hovedstaden for Socialstyrelsen.

Sundhedsstyrelsen (2017): Danskernes sundhed. Den nationale sundhedsprofil 2017.

Ældre Sagen (2018): Ældre i tal 2018: Antal ældre 2018.

Ældre Sagen (2017): Ældre i tal 2017: Hjemmehjælp til ældre - 2016.

Artikler og tidsskrifter

Frederiksen, Morten (2015). *Dangerous, Commendable or Compliant: How Nordic People Think About Volunteers as Providers of Public Welfare Services in VOLUNTAS:*

International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations Vol. 26, Iss. 5, 2015-10, p. 1739–1758. lokaliseret d. 27.05.19 på:

<https://sfx.aub.aau.dk/sfxaub?sid=pureportal&doi=10.1007/s11266-015-9578-y>

Højlund, Holger (2001). *Ældre og ensomhed: en oversigt over teori og forskning*. Bragt i Skriftserien fra Gerontologisk Institutet. Lokaliseret d. 25.05.19 på

https://www.egv.dk/images/publikationer/Aeldre_og_ensomhed_rapport.pdf

Løppenthin, Rasmus Dahl (2018) *Socialminister: Frivillige skal løfte flere opgaver i den offentlige sektor*. Bragt i Altinget.dk d.08.03.2018. Lokaliseret d. 25.05.2019 på <https://www.alinget.dk/civilsamfund/artikel/socialminister-frivillige-skal-loefte-flere-opgaver-i-den-offentlige-sektor>

Søndergaard, Britta (2018) *Ensomme ældre står på venteliste til at få besøg*. Bragt i Kristeligt dagblad.dk. d. 18.10.2018. Lokaliseret d. 27.05.19 på <https://www.kristeligt-dagblad.dk/liv-sjael/ensomme-aeldre-staar-paa-venteliste-til-faa-besog>

Wégens, Jesper (2003). *Ældres ensomhed, besøgsvenner og alternativer*. Bragt i Gerontologi og samfund. Lokaliseret d. 25.05.19 på: <https://danskgerontologi.dk/wp-content/uploads/2018/09/200344.pdf>

Web adresser

Boblberg (2019): Lokaliseret d. 27.05.2019 på <https://boblberg.dk/>

Borger.dk (2019): *Hjælp og fritagelse fra Digital Post*. Lokaliseret d. 25.05.19 på <https://www.borger.dk/internet-og-sikkerhed/Digital-Post/Hjaelp-og-fritagelse>

Danmarks statistik (2010) *Befolkningsfremskrivninger 2010-2050*. Lokaliseret d. 25.05.19. <https://www.dst.dk/da/presse/Pressemeddelelser/2010/2010-05-18-Flere-aeldre>

Danmarks Statistik (2018) *Markant flere ældre i fremtiden*. Lokaliseret d. 25.05.19 <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=26827>

Ensomme gamles værn: *ensomhed og nære relationer*. lokaliseret d. 25.05.2019.

<https://www.egv.dk/om-ensomhed/om-faellesskaber/ensomhed-og-naere-relationer>

Københavns Kommune (2019): *Aktivitetstilbud til ældre*. Lokaliseret d. 27.05.19 på

<https://www.kk.dk/aktiv>

1) Røde Kors (2019): *Få en besøgsven*. Lokaliseret d. 25.05.19 på

<https://www.rodekors.dk/vores-arbejde/socialt-arbejde/brug-for-hjaelp/besoegstjenesten>

2) Røde Kors (2019): *Bliv besøgsven*. Lokaliseret d. 25.05.19 på

<https://www.rodekors.dk/bliv-frivillig/bliv-besoegsven>

3) Røde Kors Hovedstaden (2019): *Fællesskaber i hovedstaden*. Lokaliseret d. 25.05.19 på

<https://hovedstaden.drk.dk/om-os/>

4) Røde Kors Hovedstaden (2019): *Fællesskaber i hovedstaden: Ambition for det sociale arbejde 2018-2021*. Lokaliseret d. 28.05.19 på

<https://hovedstaden.drk.dk/faellesskaber-i-hovedstaden-ambition-for-det-sociale-arbejde-2018-2021/>

5) Røde Kors Hovedstaden (2019): *Besøgstjenesten*. Lokaliseret d. 25.05.19 på

<http://hovedstaden.drk.dk/det-goer-vi/ensomhed/besoegstjenesten/>

6) Røde Kors (2019): *Vores arbejde*. Lokaliseret d. 25.05.19 på

<https://www.rodekors.dk/vores-arbejde>

Sundheds- og ældreministeriet (2018). Lokaliseret d.25.05.19 på

<https://www.sum.dk/Aktuelt/Nyheder/Aeldre/2018/August/Regeringen-afsætter-400-mio-be-kaempelse-af-ensomhed.aspx>.

TV2 (2019): *Børnehave flyttede ind på plejehjem: - Særligt én situation viser, hvad børnene lærte*. Bragt på TV2.dk d. 16.04.2019. Lokaliseret d. 27.05.2019 på

<http://nyheder.tv2.dk/2019-04-16-boernehave-flyttede-ind-paa-plejehjem-saerligt-en-situation-viser-hvad-boernene-laerte>

Ældre Sagen (2019): Færre ældre over 80 år får hjemmehjælp. Lokaliseret d. 25.05.19 på

<https://www.aeldresagen.dk/presse/pressemateriale/nyheder/faerre-aeldre-over-80-aar-faar-hjemmehjaelp-nu-end-tidligere>

Lovgivning

Børne- og Socialministeriets vejledning nr. 9286 af 26/4 2018. Lokaliseret d. 27.05.19 på

<http://www.socialjura.dk/content-storage/regler/2018/vejl-9286-af-264-2018/>

Lov om social service §97, Børne- og Socialministeriets lov nr. 573 af 24/6 2005, .

Lokaliseret d. 27.05.19 på <http://www.socialjura.dk/content-storage/love/love/servicelov/>